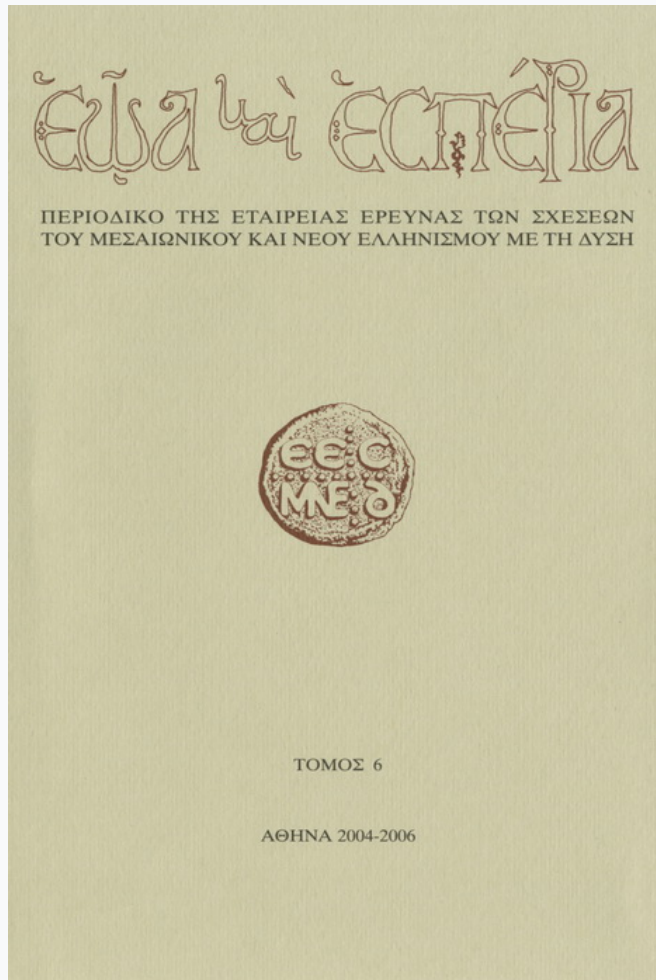

Eoa kai Esperia

Vol 6 (2006)

ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΖΩΓΡΑΦΩΝ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΙΟΓΡΑΦΗΣΗ ΝΑΩΝ

ΣΠΥΡΟΣ ΧΡ. ΚΑΡΥΔΗΣ

doi: [10.12681/eaesperia.66](https://doi.org/10.12681/eaesperia.66)

To cite this article:

ΚΑΡΥΔΗΣ Σ. Χ. (2006). ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΖΩΓΡΑΦΩΝ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΙΟΓΡΑΦΗΣΗ ΝΑΩΝ. *Eoa Kai Esperia*, 6, 9–60. <https://doi.org/10.12681/eaesperia.66>

**ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΖΩΓΡΑΦΩΝ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΙΟΓΡΑΦΗΣΗ ΝΑΩΝ**

Τό ἀρχειακό ύλικό πού παρουσιάζεται στήν παρούσα έργασία συνάχθηκε κατά τή διάρκεια τών έρευνών μας στό 'Ιστορικό 'Αρχείο τής Κέρκυρας για άλλα θέματα, ώς έκ τούτου για τή συλλογή του δέν τηρήθηκε κάποια συγκεκριμένη μεθοδολογική άρχή. Πρόκειται για ύλικό πού καλύπτει χρονικά τήν περίοδο άπό τό δεύτερο μισό του 15ου έως τόν 19ο αιώνα και περιλαμβάνει πληροφορίες για γνωστούς και άγνωστους ζωγράφους και άγιογράφους, πού διέμεναν και δημιουργούσαν στό νησί, για παραγγελίες εικόνων, καθώς και πληροφορίες πού άφορούν στήν άγιογράφιση, συνολική ή μερική, ναών. Τό ύλικό αυτό, άγνωστο έως σήμερα στους έρευνητές, έπιβεβαιώνει για άλλη μιά φορά τή γενικότερη πεποίθηση ότι τό 'Ιστορικό 'Αρχείο τής Κέρκυρας κρύβει άκόμη πλήθος πληροφοριών πού μπορούν να διαφωτίσουν όχι μόνον τήν παρουσία και τό έργο γνωστών και άγνωστων άκόμη ζωγράφων, αλλά και να δώσουν στοιχεία πού θα καταστήσουν δυνατή τή μελέτη τών διασωθέντων έργων (άπόδοση άνυπόγραφων εικόνων, χρονολόγηση άλλων, τιμές κ.λπ.)¹.

Τό ύλικό αυτό, παρότι άποδελτιωμένο και ταξινομημένο, όλα αυτά τά χρόνια παρέμενε άναξιοποίητο μέ τήν έλπίδα τής συγκέντρωσης μεγαλύτερου όγκου πληροφοριών πού θα δικαιολογούσαν μιά περισσότερο άπαιτητική, άπό άποψη έπιστημονική, μελέτη. 'Η παρουσίασή του σήμερα σέ τούτη τήν έργασία όφείλεται όχι τόσο στή συμπλήρωσή του όσο στή συνειδητοποίηση ότι δέν είχαμε δικαίωμα να κρατάμε κρυμμένο ύλικό, τό όποιο θα

---

1. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ, Εικόνες, σ. ια'. 'Εως τώρα έχουν δημοσιευτεί άξιόλογες μελέτες στίς όποιες παρουσιάζονται τά άποτελέσματα τής σχετικής έρευνας τών αρχειακών συλλογών του 'Ιστορικού 'Αρχείου τής Κέρκυρας. Βλ. ΚΑΖΑΝΑΚΗ, Ειδήσεις. ΚΑΖΑΝΑΚΗ, Μπαθάς. ΜΕΛΕΝΤΗ, Ειδήσεις. ΜΑΡΙΑ ΚΑΖΑΝΑΚΗ-ΛΑΠΠΑ, 'Η ζωγραφική στήν Κέρκυρα μέσα άπό αρχειακές μαρτυρίες, στό: 'Ο Περίπλους τών Εικόνων, Κέρκυρα 14ος-18ος αιώνας, 'Ιούνιος-Σεπτέμβριος 1994, Ναός 'Αγίου Γεωργίου στό Παλαιό Φρούριο Κέρκυρα, 'Ελληνική Προεδρία Ευρωπαϊκής 'Ενωσης 1994, σ. 50-55. ΜΕΛΕΝΤΗ, Προσθήκες. ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΑΚΡΗ, 'Η παρουσία του ζωγράφου Θεόδωρου Πουλάκη στήν Κέρκυρα, Κρητικά Χρονικά 28-29 (1988-1989) 212-223.

μπορούσε νά χρησιμεύσει σέ άλλους ειδικούς ἐρευνητές, νά συμπληρώσει τίς ἕως τώρα γνώσεις μας καί ἐνδεχομένως νά ὠθήσει στήν περαιτέρω διερεύνηση τοῦ θέματος. Μέ τούτη τή σκέψη παρουσιάζουμε λοιπόν τά δελτία μας, ἐπεξεργασμένα στό μέτρο τῶν δυνατοτήτων μας, καί τά ἔγγραφα πού ἐντοπίσαμε, μεταγραμμένα σύμφωνα μέ τούς κανόνες τῆς διπλωματικῆς.

Ἡ ἐργασία χωρίζεται σέ δύο ἐνότητες. Στήν πρώτη περιλαμβάνονται οἱ πληροφορίες πού ἀφοροῦν στήν ἀγιογράφηση ναῶν. Στή δεύτερη παρουσιάζονται οἱ ζωγράφοι καί ἡ δραστηριότητά τους, ὅπως ἔχει ἀποτυπωθεῖ στίς πηγές. Τόσο στήν πρώτη ὅσο καί στή δεύτερη ἐνότητα ἡ παρουσίαση τῶν λημμάτων γίνεται μέ ἀλφαβητική σειρά. Στό τέλος τῆς ἐργασίας προστίθεται χρονολογικός πίνακας τῶν ζωγράφων, πίνακας τῶν ναῶν καθώς καί παράρτημα ἐγγράφων.

ΟΙ ΝΑΟΙ ΚΑΙ Η ΑΓΙΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥΣ

Τά νοταριακά κατάστιχα, ἐκτός ἀπό ὀνόματα ζωγράφων - ἀγιογράφων καί συμβάσεις ἀνάληψης ἐργασιῶν ἀγιογράφησης ναῶν ἢ εἰκόνων, περιλαμβάνουν πλῆθος πληροφοριῶν πού ἀφοροῦν σέ σχέδια ἢ ὑποσχέσεις γιά τήν ἀγιογράφηση ναῶν. Οἱ πληροφορίες αὐτές, παρά τήν ἀδυναμία μας νά βεβαιώσουμε τήν ἐκτέλεση τῶν ἀναφερομένων ἐργασιῶν, παρέχουν τόν *terminus post quem* τῆς τοιχογράφησης ἢ ἀγιογράφησης τῶν ναῶν αὐτῶν, γι' αὐτό καί ὡς πληροφορίες εἶναι ιδιαίτερα σημαντικές, παρότι συχνά δέν περιέχουν λεπτομέρειες γιά τή θεματογραφία ἢ τόν ἀγιογράφο. Στήν παρούσα ἐνότητα περιλαμβάνονται οἱ πληροφορίες αὐτές, καθώς καί ἐκεῖνες οἱ ὁποῖες δέν περιέχουν τό ὄνομα τοῦ ζωγράφου ἢ ἀγιογράφου. Ἀντίθετα, ἡ ἀνάληψη τῆς ἀγιογράφησης ναῶν ἀπό ἐπώνυμους ζωγράφους, καθώς καί οἱ σχετικές ἀποδείξεις, παρουσιάζονται στή δεύτερη ἐνότητα, ὅπου συγκεντρώθηκαν καί ὅλες οἱ νέες εἰδήσεις γιά τή ζωή καί τό ἔργο τῶν ἀναφερομένων ζωγράφων καί ἀγιογράφων.

ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ - ΣΤΑΝΟΠΟΥΛΑΔΕΣ. Ὁ χρόνος ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ δέν εἶναι γνωστός. Ὁ ἀρχικός ναός κτίστηκε πρὸ τοῦ 1569, καί ὅπως προκύπτει ἀπό ἔγγραφο τοῦ 1589 κτίστηκε σέ χῶρο «μπενεφικίου» τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας². Ὁ ναός περὶ τό 1569 ἦταν κατεστραμμένος ἢ ἐτοιμόρροπος, γιά τοῦτο στίς 12 Ἀπριλίου 1569 πολλοί ἀπό τούς κατοίκους τοῦ χωριοῦ «*ἔσμφωνησαν θέληματικὸς τρωπὸν ἡνα ἀνηκοδομίσουν κὲ ανῆσιτῶρίσουν τὸν θίων κὲ πᾶνσεπτων νάων τῆς ἁγίας Κυρῦᾶκῆς εἰς τὴν μπεριοχὴν χοριοιου τον*

2. ΚΑΡΥΔΗΣ, Ἀδελφότητα, σ. 121.

Στανοποῦλάδων εἰς τῶπων λεγόμενον εἰς τήν Λεῦκα, καθὸς πιούσιν ἡ φηλῶθη κέ φηλῶκλησιη ἄνδρες, ὧπος ἔχουσιν μνημῶσινων ἔωνηων». Τὴν ἀπόφασή τους αὐτὴ κατέγραψαν στίς πράξεις τοῦ νοταρίου Βασιλείου Βλάση³.

ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΔΑ. Σέ διαθήκη ἀγνώστου (λείπει ἡ ἀρχὴ τῆς), πού συντάχθηκε περὶ τὸ 1534, περιλαμβάνονται τὰ τῆς ταφῆς τοῦ διαθέτη καὶ τῆς διακομιθῆσεως τοῦ μνημείου του. Ὅρίζει: «και οἱ κουμεσάριοι μου ὅπου θέλω διορθῶσι νά ἐξοδιάσουν νά ὑστ[ορή]σουν τὴν ἐκκλησίαν ὅλην μέσα τὴν ἁγίαν Τριάδα ἐνω μέλλω θαφῆναι και νά φθιάσουν και το ἐμοῦ μνημῖο με τὸ βόλτω και να νοστορήσουν ἀνωθεν τον ἐμοῦ μνήματος τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου...». Ὁ ναός δέν σώζεται σήμερα. Πρόκειται γιὰ κάποιον ἀπό τοὺς ναοὺς τοῦ ἐμπορείου τῶν Κορυφῶν ἢ τοῦ προαστείου τῆς Γαρίτσας.

ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ - ΚΑΡΟΥΣΑΔΕΣ. Οἱ πληροφορίες μας γιὰ τὸν ναό καὶ τὴν ἀγιογράφισή του σχετίζονται μὲ τὴ δραστηριότητα τοῦ Ἀλιβίζη Σκιαδᾶ, στὸν ὅποιο οἱ κτήτορες εἶχαν παραχωρήσει, μὲ πράξη τῆς 17 Ἀπριλίου 1737, τὸν ναό μὲ ὅλα τὰ εἰσοδήματά του. Ἡ παραχώρηση ἀποτελοῦσε τὴν ἐλάχιστη δυνατὴ ἀνταπόδοση γιὰ τὴ σημαντικὴ δωρεὰ ἀγαθῶν πού εἶχε κάνει γιὰ τὸν ναό καὶ γιὰ τὴ δημιουργία καὶ λειτουργία ἑξοδωτοῦ, στό ὅποιο θά κατέφευγαν οἱ περιπλανώμενοι ζητιάνοι, οἱ ἱερομόναχοι καὶ οἱ ἄρρωστοι⁴. Στό διάστημα 1737-1739 ὁ Ἀλιβίζης Σκιαδᾶς προέβη σέ ἔργα ἀνακαίνισης, ἀγιογράφισης καὶ ἐξοπλισμοῦ τοῦ ναοῦ μὲ βιβλία. Πιὸ συγκεκριμένα, γιὰ τὸ θέμα πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ, τὸ 1738 ἀνέθεσε τὴν ἀγιογράφισή τμημάτων τῆς ἐκκλησίας καὶ στὰ ἔξοδα τοῦ ἴδιου ἔτους σημείωσε: «του ἀγιογραφοῦν δια να φησῆσι τὴν πλατῆτερα τὴν ἁγίαν προθεσί του Χριστου και το τεμπλο να φησῆσι τους ἀγίους στήν ἐκκλῆσια και να καμῆ τις εἰκόνες στο ἀπαλατι τοῦ εδοκα μουνεδα λιτρες εκατό»⁵. Τὸ ἐπόμενο ἔτος ὁ Σκιαδᾶς φρόντισε γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ κτίσματος τοῦ ναοῦ. Στίς 28 Ἰανουαρίου 1739 «εἰνεφονῆσε μετὰ τον μπαροντα μιστρο Στεφανο Παλαβες κτιστη οπιος μαστροω Στεφανος ὑπόσχετε παρεντις να χαλασι ὅλο το μιστρισμα το παλεο οπου ησῆν μιστρισμα η ἀνοθεν μονη ηγουν ενα ποδαρι ἀπο κατο ἀπο τα στασιδια και εἰς τους ἀγίους και ἀπο πανο ἀπο τα γεγραφισματα εως τὴν κορυφῆσση οσον και ὅλο το ἀγιο βῆμα τῆς αὐτῆς ἐκκλῆσιας ηγουν ἀπο μεσα φησανοντας και τα σκισματα τῆς ἐκκλῆσιας ..... ἐπητα να μιστρισι διο βολες τὴν αὐτὴν ἐκκλῆσια ο μιστριτης ηγουν προτοχοντρα και δευτερο ψηλατον τὴν αὐτὴν ἐκκλῆσια οσον και ἀγίον βῆμα ηγουν ὅλο το ἀγιογραφιστο ἀπομεσα ἐξο και

3. Α.Ν.Κ., Συμβ. Β.94, φ. 298ν-299γ.

4. Βλ. ΚΑΡΥΔΗΣ, Ἀδελφότητα, σ. 664.

5. Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.87, βιβλίο 60, φ. 37ν.

τον μπατον τον στασιδιον...»⁶. Από τά άνωτέρω, λοιπόν, παρέχεται ό *terminus ante quem* τών τοιχογραφιών του ναού και προσδιορίζεται μέ ακρίβεια ό χρόνος τής τοιχογράφησης τής κόγχης του ιερού και τής Πρόθεσης.

ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΙ ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΕΡΣΗΣ - ΠΟΛΗ. Στο βιβλίό έξόδων του ναού, ύπάρχει γιά τό έτος 1606 ή ακόλουθη σημείωση: «εδώσαμε πού έκάμαμε διο ήκονες δεσποτικές του Χριστού και την Παναγήα ώς φεροντε μας έκόστησαν ήτη πασα με τα ολα, πανή τζουρουνη καρφήα κόλα και του μαστόρου που της έκαμε και του άηγογράφου που της άηγογραφεσε όλα τολορα no 11, λίτρες 5, γαζέτες 2 1.2»⁷. Ό ναός δέν σώζεται σήμερα.

ΑΓΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ - ΠΕΡΙΒΟΛΙ. Στίς 15 Μαΐου 1567 οί ιερομόναχοι Μελέτιος Γαρδικιώτης και Άγάθων Φραγγιάτης «κυβερνητές» και ιεροεργόι του μοναστηριού τής Ύ. Θ. Βλαχερνών στό νησί τής Έγρίπου στους Κορακάδες και του Άγίου Έλευθερίου στό Περιβόλι, μετοχίου τής μονής, ανέλαβαν τήν ύποχρέωση «να ιστορίσουν την εκκλησιαν του Αγίου Έλευθερίου»⁸.

ΑΓΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ - ΠΟΛΗ. Γιά τήν εικονογράφηση του ναού, όπως είχε διατηρηθεί έως τήν καταστρόφη του 1944, χαρακτηριστική είναι ή μαρτυρία του έφημεριού του ναού Γεωργίου Σαββανή, όπως ό ίδιος τήν κατέγραψε στον Κώδικα του ναού: «1943. Αύγούστου 8. Ό Ίταλός Διοικητής τών Νήσων Πιέρο Παρίνη έφερεν Ίταλόν φωτογράφον και έφωτογράφησεν τήν ουρανίαν και τό έσωτερικόν του ιερ. Ναού Αγ. Έλευθερίου ίνα αποστείλη αυτάς εις τήν αρχαιολογικήν εταιρείαν τής Ρώμης. Η ουρανία είναι έργον του Σπυριδωνος Σπεράντσα. Κατά τήν γνώμην τών αρχαιολόγων είναι έν εκ τών καλυτέρων έργων του Σπεράντσα, είναι εκ του Άσματος τών Άσμάτων, ό γάμος του Νυμφίου Χριστού μετά τής Νύμφης Έκκλησίας, έργον μοναδικόν, έχει τούς προφήτας και τούς Ευαγγελιστάς, τό δέ χρύσωμα είναι εις άρίστην κατάστασιν. Η εκκλησία έχει θαυμασίας εικόνας έργα του 1600 και 1700, Κωνσταντίνου Κονταρίνη, Χρυσολορά, Σπεράντσα, Κόκλα και Παραμυθιώτη. Τά Δεσποτικά είναι άρίστης Βυζαντινής τέχνης αλλά άνευ χρονολογίας και άγνώστου ζωγράφου»⁹.

ΑΓΙΟΙ ΙΑΣΩΝ ΚΑΙ ΣΩΣΙΠΑΤΡΟΣ - ΓΑΡΙΤΣΑ. Ό όριζόμενος στά 1514 ιερούργός του ναού, ιερομόναχος Παλλάδιος Κουρτέσης, ανέλαβε τήν ύποχρέωση

6. Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.87, βιβλίό 60, φ. 30ν. Ό όρος «αγιογραφιστο» στό παράθεμα σημαίνει τό μέρος του ναού πού δέν είναι άγιογραφημένο.

7. Α.Ν.Κ., Ε.Ε. 234, filzetta 1, φ. 141r.

8. Α.Ν.Κ., Συμβ. Β.178, φ. 335r.

9. Ίερός Ναός Άγίου Έλευθερίου Πόλεως, Κώδικας, φ. 136r (σ. 265).

νά «ποιήσει ζωγραφίας άνωθεν της βασιλικής πύλης της μονής τας μορφάς των αποστόλων Ιάσωνος και Σωσιπάτρου» μέ δικά του έξοδα¹⁰.

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ - ΕΞΑΧΕΙΡΑΔΕΣ. Τό 1526 ό Άνδρέας Θόδοτος, κτήτορας του ναού, κατέστησε τόν ιερέα Σέβο Σεμικό άδελφό και κτήτορα του ναού μέ τόν όρο νά άποπερατώσει τόν ναό «σκεπάσει, οικοδομησει και ιστορήσει»¹¹.

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΙΓΑΝΙΤΗΣ - ΤΡΙΚΛΙΝΟ. Στίς 14 Μαΐου 1569 ή ιδιοκτήτρια κατά τό ήμισυ του ναού του Άγίου Νικολάου του Ριγανίτη όρισε ιερουργό στό μεριδίό της τόν ιερέα Μιχαήλ, ό όποιος έκτός των άλλων ανέλαβε τήν ύποχρέωση νά ιστορήσει τά βημόθυρα και τό τέμπλο του ναού¹².

ΑΓΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ - ΚΑΒΑΛΟΥΡΙ. Μέ τήν πράξη τής 29 Μαρτίου 1511 οί κητόρισες του ναού τόν παραχώρησαν ίσοβίως στον μέλλοντα νά ιερωθεϊ Ίωάννη Άμπρουζο, ό όποιος αναλάμβανε τήν ύποχρέωση νά φτιάξει τόν νάρθηκα «του αγίου Παντελεήμονος και τό κελι και να τελειώσει την ζωγραφισην όπερ άρχισαν από κεί και έμπροσθεν»¹³.

ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ - ΔΟΥΚΑΔΕΣ. Στίς 25 Μαρτίου 1536 οί κήτορες του ναού, μέλη των γενεών Λίβερη και Γλυκιώτη, άποφάσισαν «να βαζουνε ασπρα ν' ηγουν πενιτα τα ημησα η λιβερατες και τα ετερα ημησα η γλικιοταδες δια να καμου την ιστορια του αγιου»¹⁴.

Υ. Θ. ΑΝΤΙΒΟΥΝΙΩΤΙΣΣΑ - ΚΟΡΑΚΑΔΕΣ. Στίς 16 Νοεμβρίου 1695 ή Κορνέλια, σύζυγος ποτέ Δημητρίου Πετρετινου, άφησε μέ τή διαθήκη της χρήματα για τήν κατασκευή του τέμπλου και των εικώνων των Άποστόλων στον ναό¹⁵.

Υ. Θ. ΠΑΝΤΑΝΑΣΣΑ - ΒΟΥΝΙΟΧΩΡΙ. Στίς 16 Ίουνίου 1513 ό ιερομόναχος Μαλαχίας Λιτσάρδης όρίστηκε ίσόβιος ιερουργός του ναού τής Ύ. Θ. Παντάνασσας στό χωριό Βουνιοχώρι (=Έγνιοχώρι = Νεοχώρι), ιδιοκτησίας του Άντωνίου Ρεμούνδου, μέ τόν όρο νά τόν ανακαινίσει εκ βάθρων «και να ηστορίση και την ηκώνα του προσκνημάτου της Υπεραγίας Θεοτόκου» σε τρία χρόνια¹⁶. Ό ναός πρέπει νά ταυτίζεται μέ αυτόν που ανέλαβε νά ιστορήσει πολλά χρόνια άργότερα ό Λεονάρδος Δελάρτας.

10. Α.Ν.Κ., Δ.Σ. 4.7, φ. 43r.

11. Α.Ν.Κ., Δ.Σ. 7.3, φ. 7v-8r.

12. Α.Ν.Κ., Συμβ. Ρ.17, φ. 1r.

13. Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.11, φ. 58v.

14. Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.145, φ. 52v.

15. να κάμουν ενα τεμπλο ταυληνο με τους αποστόλους (Α.Ν.Κ., Συμβ. Α.392, βιβλίο 2, φ. 91v-92v).

16. Α.Ν.Κ., Συμβ. Μ.225, φ. 246r.

Υ. Θ. ΚΟΚΚΙΝΑΔΑ - ΑΓΙΟΙ ΘΕΟΔΩΡΟΙ. Στίς 11 Φεβρουαρίου 1590 ὁ «ἀγιογράφος» Τζώρτζης Δεληγότης συμφώνησε μέ τόν ἱερομόναχο Λαυρεντίο Χαρίτωνα, ἡγούμενο καί ἱερουργό τῆς Ὑ. Θ. Κοκκινάδας, νά ἀγιογραφήσει ὅλη τήν ἐκκλησία. Σέ καταγραφή τῶν ἔργων τοῦ μοναχοῦ Λαυρεντίου Χαρίτωνος στή μονή, πού ἔγινε ἔπειτα ἀπό πρόσταγμα τοῦ Βάιλου Jacopo Pesaro στίς 27 Ἰανουαρίου 1592, σημειώνεται μεταξύ ἄλλων καί μία εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καθώς καί ὅτι πήρε ὁ «στορογράφος τολορα ιά κανομεν και εξοδον του μαστόρου και του μαθητή του τολορα η»¹⁷.

ΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΙ

Στήν ἐνότητα αὐτή περιλαμβάνονται ἀλφαβητικά ὅλα τά ὀνόματα τῶν ζωγράφων καί ἀγιογράφων, γιά τούς ὁποίους ἐντοπίστηκαν στοιχεῖα. Ἀπό τόν Μ. Χατζηδάκη ἔχει διατυπωθεῖ ἡ ἀμφιβολία ἄν ὅλοι ὅσοι χαρακτηρίζονται ὡς ζωγράφοι ἦταν πράγματι ζωγράφοι, ἐφόσον δέν ὑπάρχει μνεῖα συγκεκριμένου ἔργου τους, καί ὄχι ἀπλοί διακοσμητές¹⁸. Ἀφήνουμε τήν ἀντιμετώπιση τῆς προβληματικῆς αὐτῆς σέ ἄλλους εἰδικούς μελετητές. Ἐδῶ περιοριζόμαστε νά ἀναφέρουμε καθέναν πού προσφωνεῖται ἢ αὐτοχαρακτηρίζεται ὡς ζωγράφος, ἀγιογράφος ἢ εἰκονογράφος· ἄλλωστε ἡ πιθανότητα νά βρεθεῖ κάποιον νέο ἔργο ἢ νά ταυτιστεῖ ἔργο ἀπό τά ἤδη γνωστά παραμένει πάντα.

*Ἄγγελάτος Θεόδωρος*¹⁹, *ἱερέας, 1806-1816*

Στά ἔως σήμερα γνωστά γιά τήν ἐπαγγελματική του δραστηριότητα προσθετά καί τά ἀκόλουθα:

Στίς 4 Μαρτίου 1797 τοῦ καταβλήθηκαν 20 τάλαρα γιά τήν κατασκευή εἰκόνας καί δύο ἀντιμινσίων γιά τήν Ὑ. Θ. Ἀγραφῶν²⁰.

Στίς 25 Ὀκτωβρίου 1808 καί στίς 15 Ἰουνίου 1809 σύναψε συμφωνίες μέ τούς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς Βαρυπατάδων γιά τήν ἀγιογράφιση τμημάτων τῆς ἐκκλησίας²¹.

17. Α.Ν.Κ., Συμβ. Κ.404, φ. 197ν.

18. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ, Ζωγράφοι, σ. 12.

19. Γιά τό ἔργο του βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ, Ζωγράφοι, σ. 145-146. Ἐπίσης ΜΕΛΕΝΤΗ, Προσθήκες, σ. 164-166.

20. Α.Ν.Κ., Ε.Ε. 5, βιβλίο 1, φ. 154r.

21. Α.Ν.Κ., Ε.Ε. 52, δέσημη χ.ἀ.

Τό 1815 άσχολήθηκε μέ τήν άγιογράφηση τών δύο «ποδιών» τοῦ τέμπλου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη Καρακούζη στό Μαντούκι καθώς καί μέ τήν άγιογράφηση τῆς εικόνας τών άγιων Θεοδώρων γιά τόν ἴδιο ναό, ὅπως προκύπτει ἀπό βεβαίωση τοῦ ζωγράφου τῆς 23 Ἰουνίου 1815, ὅπου βεβαιώνει ὅτι ἔλαβε γιά τήν ἐργασία του τό ποσό τών 24 ταλήρων²².

Ἄλιπράντης Σπύρος²³, 1755

Σέ κατάλογο ἐξόδων τοῦ ἔτους 1755 τοῦ ναοῦ τῆς Ὑ. Θ. Σπηλαιώτισσας πόλεως σημειώνεται στίς 3 Αὐγούστου ἡ καταβολή χρημάτων στούς άγιογράφους ἱερέα Δαμαρᾶ καί Σπύρο Ἄλιπράντη, «*διά τὴν τελέωσιν τῶν σουάτζων καὶ σάλδο φατούρας τους*»²⁴.

Ἀσπιώτης Νικόλαος, 1845

Στίς 12 Ἰουλίου 1845 ὑπογράφει βεβαίωση ὅτι ἔλαβε 16 τάληρα γιά ἓνα δεσποτικό τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, πού ζωγράφισε, καί γιά τό χρύσωμα τῆς κορνίζας τοῦ Προδρόμου τῆς ἐκκλησίας τῆς Ὑ. Θ. Πλατυτέρας καί Τριμάρτυρος²⁵.

Ἀστράς Μανώλης, 1721

Σημειώνεται ὡς μάρτυρας μέ τήν ιδιότητα τοῦ ζωγράφου - «*κιρ Μανολις Ἀστρας ζωγραφος*» - σέ συμφωνητικό πού συντάχθηκε στίς 14 Σεπτεμβρίου 1721 ἀνάμεσα στούς ἐπιτρόπους καί τούς ἐφημερίους τοῦ ναοῦ τοῦ Παντοκράτορα Μακράδων²⁶.

Βιτουλαδίτης Χαράλαμπος, 1844

Στίς 15 Νοεμβρίου 1844 βεβαιώνει ὅτι κατά παράκληση τών ἐπιτρόπων τών Ἁγίων Πάντων Πόλεως άσημοχρύσωσε τό πρῶτο μέρος τοῦ καταπετά-

22. Γ. ΖΟΥΜΠΟΣ, Ἐκκλησία ἁγ. Ἰωάννη τοῦ Καρακούζη (ἄη Παννόπουλος). Ἡ ἀνακαίνιση τοῦ 1815, ἐφημ. *Κερκυραϊκό Βῆμα*, ἀρ. φ. 1689 τῆς 9.6.1985.

23. Βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ, *Ζωγράφοι*, σ. 161.

24. Α.Ν.Κ., Ε.Ε. 214, βιβλίο 2, φ. 133ν.

25. Αθ. ΓΣΠΣΑΣ, "Τριμάρτυρος" ναός τών Κρητῶν προσφύγων στήν Κέρκυρα, *Δελτίον Ἀναγνωστικῆς Ἐταιρίας Κερκύρας* 19 (1982) 174. ΛΥΚΙΣΣΑΣ, Ἔσθια, σ. 79-80.

26. Α.Ν.Κ., Μ.Π. 23, φ. 137ν.

σματος. Ἡ ἐργασία του κόστισε 23 ἐνετικά τάληρα. Πά τήν πληρωμή του δέχτηκε νά λάβει μερικές παλαιές εἰκόνες ἄχρηστες γιά τήν ἐκκλησία, οἱ ὁποῖες κοστολογήθηκαν στά 10 τάληρα, καί τό ὑπόλοιπο τό ἔλαβε σέ μετρητά²⁷. Στήν ἀπόδειξη ὁ ἴδιος δηλώνει «μάστορας ζωγράφος» καί ὑπογράφει ὡς «χρωματογράφος».

Δαμαρᾶς [Νικόλαος]²⁸, ἱερέας, 1755

Σημειώνεται μαζί μέ τόν Σπύρο Ἀλιπράντη σέ ἐργασίες στόν ναό τῆς Ὑ. Θ. Σηλαιώτισσας Πόλεως²⁹. Πιθανότατα ταυτίζεται μέ τόν ἱερέα Νικόλαο Δαμαρᾶ, ὁ ὁποῖος σημειώνεται ὡς ἐφημέριος τοῦ ναοῦ τῆς Ὑ. Θ. Σωτηριώτισσας στό Παλαιό Κάστρο τῆς πόλης στήν πρωτοπαπαδική ἐπίσκεψη τοῦ ναοῦ πού ἔγινε στίς 19 Σεπτεμβρίου 1754³⁰.

Δελάρτας Λεονάρδος³¹, 1563-1598

Στίς πηγές σημειώνεται ὡς «ἄγιογράφος»³². Εἶναι ἤδη γνωστό ὅτι στίς 13 Ὀκτωβρίου 1584 ἀνέλαβε νά διδάξει ζωγραφική στόν Ἰωάννη, γιό τοῦ Δημητρίου Προσαλέντη, καί ὅτι στίς 23 Μαρτίου 1590 ἀνέλαβε τήν ἀγιογράφηση τῆς Παντάνασσας (Ἐγνιοχωρίου = Νεοχωρίου) Λευκίμμης. Νεότερες πληροφορίες ἐκτείνουν τά χρονικά ὄρια τοῦ βίου του ἀπό τό 1563 ἕως τό 1598.

Ἄναφέρεται ὡς μάρτυρας στή συμφωνία μεταξύ τῶν ζωγράφων Ἰωαννίκου Μπογδάνου καί Ἡλῖα Μαυροκέφαλου, πού συντάχθηκε στίς 2 Δεκεμβρίου 1563, χωρίς μνεία τοῦ ἐπιτηδεύματός του³³. Ὁρίστηκε διαιτητής γιά τήν ἐπίλυση διαφορᾶς οἰκονομικῆς φύσεως μεταξύ τῶν ζωγράφων Ἰωάννη Προσαλέντη καί Ματθαίου Κάφιρη στίς 13 καί 14 Ὀκτωβρίου 1596³⁴.

27. Γ. ΖΟΥΜΠΟΣ, Ἡ συναδελφική ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Πάντων Πόλεως, ἐφημ. *Κερκυραϊκό Βῆμα*, ἀρ. φ. 2086-2091 τῆς 3-10.12.1986.

28. Βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ, *Ζωγράφοι*, σ. 238.

29. Α.Ν.Κ., Ε.Ε. 214, βιβλίο 2, φ. 133ν.

30. ΚΑΠΑΔΟΧΟΣ, *Ναοί*, σ. 368.

31. Πά τόν ζωγράφο βλ. ΚΑΖΑΝΑΚΗ, *Εἰδήσεις*, σ. 296-297, ὅπου τά βιογραφικά του στοιχεῖα, καί σ. 299-300, ἡ δημοσίευση τῆς μαθητείας καί τῆς σύμβασης ἀγιογράφησης τῆς Παντάνασσας. Βλ. ἐπίσης ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ, *Ζωγράφοι*, σ. 260. ΤΖΙΒΑΡΑ, *Σχολεῖα*, σ. 254.

32. Α.Ν.Κ., *Συμβ.* Π.213, φ. 124ν τῆς 6.6.1597.

33. Ἐγγραφο ἀρ. 2.

34. Ἐγγραφα ἀρ. 5 καί 6.

Ἀπό τήν οἰκονομική του δραστηριότητα σημειώνουμε: τήν πράξη τῆς 13 Φεβρουαρίου 1575 μέ τήν ὁποία ἔδωσε χωράφι γιά καλλιέργεια³⁵, τήν πράξη τοῦ 1592 μέ τήν ὁποία πάκτωσε ἐλαιόδενδρα τῆς περιουσίας του³⁶, τήν πράξη τῆς 6 Ἰουνίου 1597 μέ τήν ὁποία πάκτωσε στόν Ἀθάνο Κουβάτη, στόν Μικέλη Στρατηγό καί στόν Ἀντώνιο Πάσκα τά ἐλαιόδενδρα πού εἶχε στήν περιοχή τοῦ Κατατζάρου³⁷, τήν πράξη τῆς 3 Ἰουλίου 1598 μέ τήν ὁποία πάκτωσε στόν Ἀντώνιο Σκουρδομπή ἀμπέλι του στήν περιοχή τῆς Ἰαφρας³⁸ καί τήν πράξη τῆς 5 Ἰουλίου 1598 μέ τήν ὁποία πάκτωσε στόν Πέτρο Περούλη τήν τεταρτία πού πλήρωνε γιά τό ἀμπέλι στήν περιοχή τῶν Μαμάλων³⁹.

Δεληγότης Τζώρτζης, 1590

Στίς 11 Φεβρουαρίου 1590 ὁ «ἄγιογράφος» Τζώρτζης Δεληγότης συμφώνησε μέ τόν ἱερομόναχο Λαυρέντιο Χαρίτωνα, ἡγούμενο καί ἱερουργό τῆς Ἱ. Θ. Κοκκινάδας, νά ἀγιογραφήσει ὅλη τήν ἐκκλησία. Συγκεκριμένα, συμφώνησε «να ἡστορησι καί δουλευσι καί τεληοση ὅλην τήν ἐκκληση ἀπο μεσα ὅλη τρηγήρου ἀποκάτου ἕως ἀπάνου αγίους μεγάλους, πόλους, ἐορτάδες καί τάλα παντα στασήδηα ὠμορφα καλά καί τήμηα καθός ενε η ταξη των ἐκκλησηων». Ἐπίσης συμφώνησε «να ἡστορησι καί τόν Ἀσάνη καί τήν γηνή του ὅς καθός ἦτον εκπαλε», καθός ἐπίσης νά ἐπιμεληθεῖ «τήν κημησι της Παναγης προσκηνημα να κάμη τα στεφανια με το χρησάφη ολης της ἐορτης της κήμησις ος καθος ενε η ταξη καί πρόπος καλά καί πιστα». Γιά τήν ὅλη ἐργασία οἱ συμβαλλόμενοι συμφώνησαν στό ποσό τῶν 67 ταλήρων καί στήν καταβολή τῶν ἐξόδων διατροφῆς, ὅταν θά δούλευε στή μονή. Ἡ ἀποπληρωμή θά γινόταν σταδιακά μέ τήν πρόοδο τῶν ἐργασιῶν: «δουλεβοντας καί πληρονοντας κατά τήν δουληά οπου κάνη». Ὁ ἀγιογράφος θά ἄρχιζε τήν ἐργασία ἀπό τήν ἀρχή τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, πού συνέπιπτε τότε μέ τήν 1 Μαρτίου, καί ὑποσχόταν πώς δέν θά ἀπασχολοῦνταν σέ ἄλλη ἐργασία, χωρίς τήν ἄδεια τοῦ ἱερομονάχου.

Προφανῶς ἡ συμφωνία ἀφοροῦσε στήν τοιχογράφηση τοῦ ναοῦ. Τό εἰκονογραφικό πρόγραμμα δέν ὀρίζεται βέβαια μέ ἀκρίβεια, θά ἔπρεπε ὁμως νά ἀκολουθήσει τήν «τάξη τῶν ἐκκλησιῶν». Σημειώνεται πάντως

35. A.N.K., Συμβ. Β.206, βιβλίο 1, φ. 279r.

36. A.N.K., Συμβ. Ρ.26, φυλλάδιο 3, φ. 43r.

37. A.N.K., Συμβ. Π.213, φ. 124v.

38. A.N.K., Συμβ. Κ.233, φ. 16v.

39. A.N.K., Συμβ. Π.213, φ. 223r.

χαρακτηριστικά ότι η άγιογράφηση τῶν τοίχων θά γινόταν ἀπό κάτω ἔως πάνω, καί ὅτι θά ὑπῆρχαν μεγάλοι ἄγιοι, μᾶλλον ὀλόσωμοι, καθῶς καί «πόλοι», δηλαδή μορφές ἁγίων σέ κυκλικά πλαίσια. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἐπισημάνση ὅτι θά ἔπρεπε νά ἰστορηθεῖ ἐπίσης ὁ Ἄσάνης μέ τή σύζυγό του, ὅπως ἦταν παλαιότερα. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ συμφωνία ἀναφέρεται σέ ἕκ νέου άγιογράφηση τοῦ ναοῦ καί ἐπανάληψη, τουλάχιστον σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τόν Ἄσάνη, τοῦ παλαιότερου εἰκονογραφικοῦ προγράμματος. Ὁ Ἄσάνης, πιθανότατα ἦταν ὁ παλαιός κτήτορας τοῦ ναοῦ, δέν γνωρίζουμε ὁμως τίποτε γι' αὐτόν⁴⁰.

Δημησιάνος Ἀντζολος⁴¹, 1786-1798

Ἀπό ἀπόδειξη τῆς 26 Φεβρουαρίου 1786 προκύπτει ἡ συνεργασία του μέ τούς συνδίκους τῆς Κοινότητος τῆς πόλης καί ἡ ἀνάθεση σ' αὐτόν τῆς εἰκονογράφησης κουτιοῦ (σκάτολας) μέ τίς μορφές τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καί τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη Προδρόμου, πιθανότατα στόν τύπο τῆς Δέησης⁴².

40. Οἱ πληροφορίες μας γιά τή μονή ἀρχίζουν ἀπό τό 1512 (Α.Ν.Κ., Συμβ. Μ.225, φ. 202r πράξη τῆς 10.3.1512), ἔως τό 1550, ὁμως στίς πηγές ἀναφέρονται μόνον οἱ ἱερομόναχοι πού τήν ἱερουργούσαν, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν παράλληλα καί τόν τίτλο τοῦ ἡγουμένου. Ἀπό πράξη τῆς 3.9.1550 πληροφοροῦμαστε ὅτι τότε κτήτορας τῆς μονῆς ἦταν ὁ Ἀλβίζης Δελαμπιόντας (Α.Ν.Κ., Συμβ. Π.187, φ. 198r), σέ πράξη τῆς 26.2.1563 ὡς κτήτορες ἀναφέρονται ἡ Ἑλενα Δαρμέρα, ὁ Ἀλβίζης καί ὁ Λουκάς Δελαμπιόντας (Α.Ν.Κ., Συμβ. Π.40, φ. 337v-338r) καί σέ πράξη τῆς 21.12.1588 ὡς κτήτορας ἀναφέρεται ὁ εὐγενής Σίμιος Δελαμπιόντας (Α.Ν.Κ., Συμβ. Κ.404, φ. 32r). Στά μετέπειτα χρόνια ὁ ναός καί ἡ μονή ἀποκοτῶν συναδελφικό χαρακτήρα.

Τό ἐπώνυμο Ἄσάνης ἀπαντᾶ στίς πηγές σπάνια. Γνωρίζουμε τόν Γεώργιο Ἄσάνη, τόν ἐπιλεγόμενο Σοφιανό, ὁ ὁποῖος τόν Ἰανουάριο τοῦ 1473 συμφώνησε μέ τήν Ἀγγελίνα καί τήν δέχτηκε στή δουλειά του γιά 4 χρόνια, ἀναλαμβάνοντας τήν ὑποχρέωση νά τήν παντρέψει καί νά τήν προικίσει (ΙΩ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ - Γ. ΡΟΔΟΛΑΚΗΣ, Οἱ πράξεις τοῦ νοταρίου Κέρκυρας Ἰωάννη Χοντρομάτη (1472-1473), *Ἐπετηρίδα τοῦ Κέντρου Ἐρεῖνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 32 (1996) 173, ἀρ. πράξης 51). Ὁ ἴδιος πιθανόν ἀναφέρεται ὡς «ποτέ» σέ πράξη τῆς 8.6.1511, ὅπου ἐπίσης σημειώνεται ὁ γιός του Φράγγος καί ἡ σύζυγός του Μάρθα (Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.11, φ. 96v). Τέλος, εἶναι γνωστός καί ὁ νοτάριος Νικόλαος Ἄσάνης, τοῦ ὁποῖου σῶζεται μιά πράξη τοῦ ἔτους 1524, ἡ δραστηριότητά του ὁμως βεβαιωμένα ἐκτείνεται τουλάχιστον ἀπό τό 1511 ἔως τό 1531, ὁ δέ θάνατός του ὀρίζεται πρῖν ἀπό τό 1535 (ΔΗΜ. ΚΑΡΥΔΗΣ, *Νοταρικές πράξεις Κορυφῶν (1488-1489), Περί Ἱστορίας* 3 (2001) 101).

41. Βλ. ἐπίσης ΧΑΤΖΗΛΑΚΗΣ, Ζωγράφοι, σ. 265. ΜΕΛΕΝΤΗ, Προσθήκες, σ. 154-155.

42. Α.Ν.Κ., Ἐνετ. 90, δέσμη 5, φ. 8 (ἀπόδειξη ἀρ. 8).

1786 Φεβρουαρίου 26: Ε.Π. Πίστην ποιῶ ἐγὼ ὁ κάτωθεν γεγραμένος ὅτι νά ἐξωγράψω εἰς

Γνωρίζουμε επίσης ότι ζωγράφισε μεγάλη εικόνα με τήν άπεικόνιση τῆς εορτῆς τῆς πρώτης τῆς Ἰνδίκτου γιά λογαριασμό τῆς μονῆς Παλαιοκαστρίτσας. Ἡ εικόνα εἶχε ἤδη φιλοτεχνηθεῖ καί εἶχε πληρωθεῖ πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 1797. Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1798 μεταφέρθηκε στὸ μοναστήρι καί πληρώθηκαν οἱ μεταφορεῖς, ἐνῶ δόθηκε ἐπιπλέον «μποναμάς» στὸν ζωγράφο. Οἱ πληροφορίες μας προέρχονται ἀπὸ τὴν καταγραφή τῶν ἐξόδων τῆς μονῆς τοῦ ἔτους 1798⁴³.

Εὐστάθιος Ἰάκωβος, 1545-1546

Εἶναι γνωστός μετὰ τὴν ιδιότητα τοῦ «ζωγράφου» ἀπὸ πράξη χωρὶς ἡμερομηνία, ἢ ὅποια ὁμως μπορεῖ νὰ χρονολογηθεῖ μεταξύ τῶν ἐτῶν 1545 καί 1546, μετὰ τὴν ὅποια ἐξουσιοδοτεῖ τὸν Ἰωάννη Κρούστα νὰ λάβει ἀπὸ τὸν ζωγράφο Δανιὴλ Πρινοκοῦ 52 ἄσπρα τούρκικα, πού τοῦ χρεωστοῦσε ὁ τελευταῖος⁴⁴.

Ταυτίζεται, πιθανόν, μετὰ τὸν ὁμώνυμο ζωγράφο καί πρωτονοτάριο Ἄρτης, ἢ δραστηριότητα τοῦ ὁποῖου ἐκτείνεται στὰ ἔτη 1537-1552⁴⁵.

Κάφιως Ματθαῖος, 1596

Πληροφορίες γι' αὐτὸν ὑπάρχουν σὲ δύο ἔγγραφα τῆς 13 καί 14 Ὀκτωβρίου 1596 πού ἀναφέρονται στὴν ἐπίλυση διαφορῶν του μετὰ τὸν ζωγράφο Ἰωάννη Προσαλέντη. Βλ. ἀναλυτικότερα γιά τὸ ζήτημα παρακάτω.

Κόκλας Δανιὴλ⁴⁶, ἱερομόναχος, 1833-1842

Στὶς γνωστὲς πληροφορίες γιά τὸ ἔργο του προσθετέα καί τὰ ἐξῆς:

μίαν σκάτολα τὸν Εσταυρομένον Χριστόν, τὴν Παναγίαν, καί Ἅγιον Ἰωάννην καί ἔλαβα διὰ κόπον μου, καί ἐξοδον, ἀπὸ τοὺς ἐκλαμπροτάτους, καί εὐγενεστάτους σιντήχους, λίτρες εἴκοσι τέσσαρες, ἦγον τάλαρα βενέτικο ἓνα, καί οὗτος υπογράφομε. Ἄντζολος Δημησιάνος εἰκονογράφος.

43. Α.Ν.Κ., Ε.Ε. 333, βιβλίο 2, φ. 210ν. Τὸ κείμενο ἔχει ὡς ἐξῆς: 1798 πρώτη Ἰαννουαρίον ἐδοσα διο ανθρωπων ὅπου ἔφεραν τὴν μεγαλὴν ἰκονα ζωγραφισμένη ἢ εορτὴ τῆς πρώτης τῆς Ἰνδίκτου ζωγραφισμένη ἀπὸ τὸν Δημησιανὸ καὶ πλερομένην προ κηροῦ μονεδα 20. Καί διὰ μπουναμῶν τοῦ αἴτου ζωγραφου Δημησιανου ηκοση τεσερης 24.

44. Ἐγγραφο ἀρ. 4.

45. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ, Ζωγράφοι, σ. 286.

46. Πιά τὸν ζωγράφο βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 100. ΜΕΛΕΝΤΗ, Προσθήκες, σ. 171-174.

Τό 1833 ζωγράφισε εικόνα σέ μετάξι καί άσήμωσε τά πόμολα τής «σκόλας» στό μοναστήρι τής Παλαιοκαστρούσας. Πιά τήν έργασία του έλαβε 39 βενετικά τάληρα⁴⁷.

Γνωρίζουμε έπίσης ότι τό 1842 ζωγράφισε τήν εικόνα των άγιών Πάντων πού εΐναι τοποθετημένη στον νότιο τοΐχο τής έκκλησίας των Άγιών Πάντων Πόλεως⁴⁸. Άναφέρονται έπίσης εΐκόνες του στον Άγιο Έλευθέριο Πόλεως⁴⁹.

Κονοφάος Ίωάννης⁵⁰, ιερέας, 1786-1807

Τό 1786 ζωγράφισε για τον ναό τής Όδηγήτριας του Μιτζιβίρη στή Γαρίτσα τούς τέσσερις προφήτες Δαβίδ, Δανήλ, Ήλία καί Έλισσαίο καί έλαβε ως άμοιβή τέσσερα βενετικά τάληρα. Οί εΐκόνες παραγγέλθηκαν από τον ήγούμενο τής μονής Ζωοδόχου Πηγής Καστελλάνων Μέσης Εύγένιο Στέφανο, ό όποιος κατέγραψε τό έξοδο σέ κατάστιχο τής μονής⁵¹.

Τό 1795 έργάστηκε στον ναό τής Ύ. Θ. των Μαμάλων, όπως προκύπτει από βεβαίωση στήν όποία σημειώνει ότι «ζωγράφισε» τά στασίδια καί δεκαοκτώ άστρα καί τίς εΐκόνες τής Θεοτόκου με δύο άγγέλους πάνω από τήν Άγία Τράπεζα καί τή Γέννηση στήν Πρόθεση του ναού⁵².

Τό 1803 ζωγράφισε για τον ναό τής Ύ. Θ. των Πάγων τρεις εΐκόνες, ένα δεσποτικό καί δύο του Τριμόρφου, καί πληρώθηκε με τό ποσό των 22 ταλήρων⁵³.

47. Α.Ν.Κ., Άρχείο Θρησκείας Ι, φάκελος 242, φίλτζα 12, φ.χ.ά.

1833 Νοεμβρίου 15 Ε.Π.

Ελαβα έγω ό κάτωθεν γεγραμένος από τον κύρι Άναστάσιον Μιχαλά από χωρίον Λάκονες ως έπίτροπος του καθηγουμένου κυρίου Καλλινίκου Βηθνιότην τάληρα βενέτικα τριάκοντα ένα καί αυτά τά έλαβα δια τήν ζωγραφίαν καί μετάξη τό πανί, καί πόμολα άσμομένα τής σκόλας όποΐ έγινε εις το μοναστήριον Παλαιοκαστρούσας καί όμολογώ ύποσημειούμενος.

Δανήλ Ίερομόναχος Κόκλας ζωγράφος.

48. Γ. ΖΟΥΜΠΟΣ, Ή συναδελφική έκκλησία των Άγιών Πάντων Πόλεως, έφημ. Κερκυραϊκό Βήμα, άρ. φ. 2086-2091 τής 3-10.12.1986.

49. Ίερός Ναός Άγίου Έλευθερίου, Κώδικας, φ. 136r (σ. 265) ένθύμηση τής 8.8.1943.

50. Βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 101. ΜΕΛΕΝΤΗ, Προσθήκες, σ. 161-162.

51. *έκαμεν... εις τήν εκκλησίαν τής Όδηγήτριας του Μιτζιβήρι εις τήν άκρογωνιά τής Γαρίτσας τούς τέσσαρους προφήτας ήγον τον προφητάναξ Δαβίδ. Δανήλ. Ήλιαν. καί Έλισσαϊον. καί έπηρε ό έλλαβεάτατος παπά κύρι Ίωάννης Κονοφάος ζωγράφος δια μισθόν του τάλαρα βαινέτικα τέσσαρα* (Α.Ν.Κ., Α.Ε.Δ. 224, κατάστιχο 7, φ. 11).

52. *Πίστιν ποιώ ότι εξωγράψισα εις την εκκλησίαν της Ύ. Θ. των Μαμάλων τα στασίδια φιντο ριμεσο καί δεκοχτώ αστρα. Ακομι εξωγράψισα καί μεσα εις το βήμα επανω εις την Αγία Τράπεζα την Θεοτόκο με δύο Αγγέλους και εις την Πρόθεσιν την Γεννησιν του Χριστου ... καί ελαβα τάλαρα 17 καί λίτρες 5* (Α.Ν.Κ., Ε.Ε. 352, δέση 2, έγγραφο 22).

53. Α.Ν.Κ., Ε.Ε. 502, βιβλίο, φ. 48r: 3 Σεπτεμβρίου 1803 δια ταλαρα εικοσι δύο δοσμενα του

Τό 1807 ζωγράφισε τόν Ἐπιτάφιο Θρῆνο γιά τό τέμπλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Πέτρας στό χωριό Περίθεια καί πληρώθηκε μέ τό ποσό τῶν 12 ταλήρων, ὅπως προκύπτει ἀπό τή σχετική ἀπόδειξη πού ὑπογράφει ὁ ἴδιος⁵⁴.

*Κόνταρης Κωνσταντῖνος*⁵⁵, 1700

Πός τοῦ Νικολάου, κάτοικος Κερκύρας. Τήν 1 Ὀκτωβρίου 1700 σύναψε συμφωνία γιά τήν ἀγιογράφηση δύο εἰκόνων. Σύμφωνα μέ τό ἔγγραφο πού συντάχθηκε, ὁ ἱερομόναχος Νικόδημος Διμόρης, μοναχός τῆς μονῆς Σταυρονικήτα τοῦ Ἁγίου Ὁρους, χρειαζόταν δύο εἰκονίσματα, τό ἓνα μέ τήν ἰσότηρη τῆς Θεοτόκου μέ τούς 24 Οἴκους καί τό ἄλλο μέ τόν ἅγιο Δημήτριο πλαισιωμένο ἀπό δέκα σκηνές τοῦ μαρτυρίου του, τά ὁποῖα νά εἶναι σέ μέγεθος ἴδια μέ τό εἰκόνισμα τῆς Θεοτόκου μέ τούς Οἴκους πού ἦταν τότε κρεμασμένο στόν δεξιό τοῖχο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καί Ἁγίας Παρασκευῆς στίς Στέρνες. Συμφώνησε λοιπόν μέ τόν «ἀγιογράφο» Κωνσταντῖνο Κόνταρη τήν κατασκευή τῶν δύο εἰκόνων, οἱ ὁποῖες θά παραδίδονταν ἕως τόν ἐπόμενο Ἀπρίλιο τοῦ 1701, καί ὀρίστηκε ἡ τιμή τους στά 24 ρεάλια, ἀπό τά ὁποῖα ὁ ζωγράφος ἔλαβε προκαταβολικά 10 ἀσημένια δονκάτα. Τελειώνοντας τά δύο εἰκονίσματα ὁ Κόνταρης θά τά παρέδιδε στόν «σπιτζιέρη» Στέλιο Γκογιτζά ἀπό τόν ὁποῖο θά λάμβανε καί τό ὑπόλοιπο τῆς ἀμοιβῆς του. Σέ περίπτωση θανάτου τοῦ ζωγράφου πρῖν ἀπό τήν ὀλοκλήρωση τοῦ ἔργου, θά γινόταν ἐκτίμησις τῆς ἕως τότε ἐργασίας ἀπό «ἀγιογράφο» καί θά καθορίζονταν οἱ ὑποχρεώσεις τῶν δύο μερῶν⁵⁶.

*Κονταρίνης Κωνσταντῖνος*⁵⁷, 18ος αἰώνας

Ἄναφέρονται ὡς ἔργα του τό τέμπλο καί ἡ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου

εὐλαβοῦς Ἰωαννον ἱερεως Κονοφάνου διά οἰκονογράφισμα τριων ἡκονων διά το τέμπλο ἓνα δεσποτικό καί δύο δια το τρίμορφο.

54. Α.Ν.Κ., Ε.Ε. 450, ὑποφάκελος [7], ἀπόδειξη ἀρ. 8.

1807 Ἀπρηλιον 13 Πίστην πῶ ὁ ὑπογεγραμμένος ὄτη ἐξωγράφησα ἤς τήν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου εἰς τό χωριόν Περίθηα μήα ἡκώνα διά τό τέμπλο ἐπάνο ταῖς θήραις τόν ἐπιτάφιον θρῖνον καί διά κόπον καί ἐξοδών μου ἔλαβα ἀπό τόν κήρ Πέτρον Κηρόδρη κυβερνητῆν τῆς ἀνοθεν τάλαρα 12. Ἰωάννης ἱερεὺς Κονοφάος.

55. Βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 102.

56. Βλ. ἔγγραφο ἀρ. 8.

57. Πά τόν ζωγράφο καί τό ἔργο του βλ. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ, Εἰκόνες, σ. 163, ὅπου καί ἄλλη βιβλιογραφία. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 104-106. ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Ἐπιδράσεις, σ. 176-188.

Παντελεήμονος στον ναό της Ὑ. Θ. Μανδρακιώτισσας⁵⁸. Ἀναφέρονται ἐπίσης εἰκόνες του στον Ἅγιο Ἐλευθέριο πόλεως⁵⁹.

Κονταρίνης Νικόλαος⁶⁰, 1689

Στις 16 Αὐγούστου 1689 ὁ «μισέο Νηκολάκις Κονταρίνης αἰωγράφος κάτικος Κοριφόν» ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ ἀναγραφή (ἰνβεντάριο) ἀντικειμένων τῆς μονῆς Ὑ. Θ. Παλαιοκαστριτίσας⁶¹.

Κονταρίνης Νικόλαος, ἱερέας, 1751

Πὸς πιθανόν τοῦ Κωνσταντίνου Κονταρίνη, ἡ διάσωση τοῦ ὁποῦ ἀπεικονίζεται σέ ἀναθηματικὴ εἰκόνα τοῦ ἔτους 1718⁶².

Ἀπὸ καταγραφή ἐξόδων πού ἔγιναν ἀπὸ τὸν ἱερουργό τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Μαρίας καὶ Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου ἱερέα Ἰωάννη Θεοτόκη, πού φέρει ἡμερομηνία 20 Δεκεμβρίου 1751, προκύπτει ὅτι αὐτὸς ἀνέθεσε στὸν ζωγράφο τὴν ἀνακαινίση τῶν εἰκόνων τοῦ ναοῦ. Σημειώνεται χαρακτηριστικὰ: «διὰ νὰ ἀνακαινίσω ταῖς ἡκόνες ὁποῦ ἦτον σχεδόν ὄλαις χαλασμέναις τόσον τοῦ δεσπότη, ὅσον ἀκόμη καὶ τῆς Θεοτόκου, καὶ τοῦ Προδρόμου καὶ τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ἀκόμη καὶ αὐτὸ τό τρίμορφον, ἔδωκα τοῦ ζωγράφου παπα Νικολάου Κονταρίνη L.90»⁶³.

Κόντης Ἰωάννης⁶⁴, 1802-1806

Ἀπὸ ἀπόδειξη τῆς 29 Ἰουνίου 1806 γνωρίζουμε ὅτι ζωγράφισε τρεῖς εἰκόνες γιὰ τὸν Προφήτη Ἡλία, μετόχι τῆς μονῆς τῆς Παλαιοκαστριτίσας. Πρόκειται γιὰ τὴν Πυρφόρο Ἀνάβαση, καὶ δύο δεσποτικά, τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας. Καὶ οἱ τρεῖς εἰκόνες ἔγιναν σέ ξύλο καὶ χρυσώθηκαν. Τὸ κόστος τους ἀνῆλθε σέ 30 ἀσημένια τάληρα καὶ δύο μίλιτρα λάδι⁶⁵.

58. Ἱερός Ναός Ἁγίου Ἐλευθερίου, Κώδικας, φ. 134r (σ. 261) ἐνθύμηση.

59. Ἱερός Ναός Ἁγίου Ἐλευθερίου, Κώδικας, φ. 136r (σ. 265) ἐνθύμηση τῆς 8.8.1943.

60. Βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 106.

61. Α.Ν.Κ., Συμβ. Μ.29, βιβλίο 37, φ. 38r.

62. Βλ. Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ, Κερκυραϊκὲς ἀναθηματικὲς εἰκόνες, *Δελτίο Ἀναγνωστικῆς Ἑταιρίας Κέρκυρας* 22 (1988) 37.

63. Α.Ν.Κ., Ἑνετ. 53, δέση 13, φ. 6r.

64. Βλ. καὶ ΜΕΛΕΝΤΗ, Προσθήκες, σ. 160-161.

65. Α.Ν.Κ., Ε.Ε. 333, ὑποφάκελος 2, ἔγγραφο ἀρ. 15.

Κοντός Κωνσταντῖνος, 1519

Μνημονεύεται σέ πράξη τῆς 22 Ἰανουαρίου 1519, ὡς συμβαλλόμενος, ὁ «*Κωνσταντῖνος ζωγράφος ὁ Κοντός ἀπο χωρίον τῶν Μαγουλάδων*»⁶⁶.

Κορτέσης Εὐστάθιος, 1731

Ὁ Εὐστάθιος Κορτέσης ἢ Κορτέζε, κατ' ἄλλη γραφή, ἦταν γιὸς τοῦ Μιχελῆ καὶ ἀναφέρεται στίς πηγές ὡς «ἀγιογράφος».

Τὸ 1731 ἀνέλαβε τὴν ἀγιογράφιση τοῦ τέμπλου τοῦ ναοῦ τοῦ Ταξιάρχου Συναράδων, στὸν ὁποῖο τὸ χρονικὸ διάστημα 1731-1732 πραγματοποιήθηκαν εὐρείας ἐκτάσεως ἀνακαινιστικὰ ἔργα, μὲ χρήματα ἀπὸ τὸ κληροδοτήμα πού ἄφησε ὁ κτήτορας τοῦ ναοῦ ἱερέας Νικηφόρος Λουκάνης. Οἱ ἐκτελεστές τῆς διαθήκης του στίς 5 Αὐγούστου 1731 συμφώνησαν μὲ τὸν ζωγράφο Εὐστάθιο Κορτέση (Κορτέζε) καὶ τοῦ ἀνέθεσαν τὴν ἀγιογράφιση τοῦ τέμπλου τοῦ ναοῦ. Μὲ τὴ σύμβαση ὁ ζωγράφος ὑποσχέθηκε νὰ κάμει μὲ δικό του κόπο καὶ ἔξοδα τούς δώδεκα Ἀποστόλους καὶ τὸ Τριμορφο, σύνολο δηλαδή 15 κομμάτια, σέ σανίδι «λάρζινο» μὲ χρυσάφι καὶ χρώματα «φίνα». Οἱ μορφές ὅλες θὰ ἦταν ζωγραφισμένες «ἐπὶ θρόνου». Ἡ συμφωνία προέβλεπε ἐπίσης τὴν παράδοση τῶν εἰκόνων τὸν ἐπόμενο Σεπτέμβριο, μέσα δηλαδή σέ δύο μῆνες, καὶ τὴν ἀμοιβή, ἡ ὁποία ὀρίστηκε στὰ πέντε τζεκίνια⁶⁷. Στίς 5 Νοεμβρίου 1732 οἱ κτήτορες βεβαίωσαν σέ σχετικὴ πράξη καὶ περιέγραψαν τὸ σύνολο τῶν ἔργων πού πραγματοποιήθηκαν στὸν ναὸ καθὼς καὶ τὸ κόστος τοῦ καθενός⁶⁸.

Ὁ ζωγράφος ταυτίζεται, πιθανόν, μὲ τὸν Εὐστάθιο Κούρτεση, γνωστὸ ἔργο τοῦ ὁποίου εἶναι οἱ εἰκόνες τοῦ τέμπλου τῆς μονῆς Ἁγνουντος στὴν Ἀργολίδα, τὸ 1713⁶⁹.

1806 Ἰουνίου 29 Ε. Π. Κορυφούς.

Ἔλαβα ἐγὼ ὁ κάτωθεν ὑπογεγραμμένος ἀπὸ τὸν Πανοσιότατον Ἱερομόναχον κ(ύριον) κ(ύριον) Καλλίνικον Βιδινιώτην Καθηγούμενον τῆς Ὑπεραγίας Θε(οτό)κου Παλαιοκαστροῦ τῆσας, τάλλαρα ἀσημένα Βενέτικα τριάντα ἦτοι Ν. 30 καὶ ἐλαιόλαδον λαμπάντε μίλιτρα δύο διὰ μίαν πυρφόρον ἀνάβασιν ὁποῦ τοῦ ἐξωγράφισα μὲ τὴν κορνίζαν τῆς χρυσοσιμένην κατάξυλα μὲ δύο Δεσποτικὰ Ἰ(ησοῦ)ν Χ(ριστοῦ)ν καὶ Μ(ήτ)ηρ Θε(ο)ῦ καὶ αὐτὰ ζωγραφισμένα καὶ χρυσοσιμένα κατάξυλα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Προφήτου Ἠλία Μετοχίου τῆς ἄνωθεν μονῆς καὶ ὑπογραφο.

Ἰωάννης ὁ Κόντης Ζωγράφος.

66. Α.Ν.Κ., Δ.Σ. 3.10, σ. 64.

67. Βλ. ἔγγραφο ἀρ. 10.

68. Α.Ν.Κ., Συμβ. Α.105, βιβλίο 21, φ. 7Γ-8Γ.

69. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 119. Γιά τὸ ἔργο τοῦ ζωγράφου στὴ μονή

Κυριάκης, 1512

Σέ πράξη πού συντάχθηκε τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1512 σημειώνεται ὡς μάρτυρας ὁ «μαστρω Κυριάκις ὁ ζωγράφος»⁷⁰.

Λογαράς, 1469

Σέ πράξη τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1469 σημειώνεται ὅτι τοῦ ἀνατέθηκε ἡ ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ τῆς Ὑ. Θ. Παλαιοκαστριτίσας ἀπό τήν τότε ἀδελφότητα τοῦ ναοῦ⁷¹.

Λογγοβίτης Λέος (Ἡλίας), 1545

Ἀναφέρεται ὡς «ἱστοριογράφος» σέ πράξη τῆς 26 Ἀπριλίου 1545 ὅπου παρίσταται ὡς μάρτυρας («ὑπὸ μαρτυρίας κὺρ Γεωργίου Μόσχου ... καὶ κὺρ Λέου Λογγοβήτου ἱστοριογράφου»⁷²). Μὲ δεδομένη τὴ σημασία τοῦ ὄρου ὡς ζωγράφου ἢ ἀγιογράφου στήν πράξη τῆς 28 Ἰανουαρίου 1599 πού δημοσιεύουμε στό παράρτημα⁷³, πιστεύουμε ὅτι καὶ ἐδῶ σημαίνει τόν ζωγράφο.

Ταυτίζεται, πιθανόν, μέ τόν Ἡλία Λογγοβίτη, ζωγράφο καταγόμενο ἀπό τὴ Δρυϊνούπολη, ἡ δραστηριότητα τοῦ ὁποίου ὀρίζεται περὶ τό 1525⁷⁴. Πά τήν ἐναλλαγή τῶν ὀνομάτων Ἡλίας, Λέος, Λέων στίς πηγές τῆς ἐποχῆς βλ. καὶ τήν χαρακτηριστικὴ περίπτωση τοῦ ζωγράφου Ἡλία Μαυροκέφαλου παρακάτω.

Μαυρογιάννης Ἰάκωβος, 1551

Ὁ «κὺρ Ἰάκωβος Μαυρογιάνις ζωγράφος» ἀναφέρεται σέ πράξη τῆς 21

Ἄγνοῦντος βλ. ΕΥΣΤ. ΣΠΙΚΑΣ, Ἡ ἐν Ἀργολίδι μονὴ Ἄγνοῦντος, στό: *Χαριστήριον εἰς Ἀναστάσιον Κ. Ὁρλάνδον*, τ. Β', Ἀθήναι 1966, σ. 318. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, Παρουσία ζωγράφων ἐξ Ἀργολίδος κατὰ τοὺς ἰζ' καὶ ιη' αἰῶνας, στό: *Πρακτικά τοῦ Β' Τοπικοῦ Συνεδρίου Ἀργολικῶν Σπουδῶν* (Ἄργος 30 Μαΐου - 1 Ἰουνίου 1986), Ἀθήναι 1989, σ. 285.

70. Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.11, φ. 207ν.

71. ΣΠ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ - ΣΠ. ΚΑΡΥΔΗΣ, Ἡ μονὴ Παλαιοκαστριτίσας Κερκύρας, (Ἱστορικά ἐξ ἀνεκδότων ἐγγράφων), *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν* 29 (1994) 648. Ἡ πληροφορία ἀφορᾷ τόν παλαιὸν ναὸ τῆς μονῆς. Ὁ σημερινὸς εἶναι κτίσμα τοῦ 18ου αἰῶνα.

72. Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.54, φ. 240γ.

73. Ἐγγραφο ἀρ. 7.

74. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Ζωγράφοι*, σ. 159.

Ἰουλίου 1551, στή σύνταξη τῆς ὁποίας παρίστατο ὡς μάρτυρας μαζί μέ τόν ἱερέα Τιμόθεο Σπυριῆ⁷⁵.

Μαυροκέφαλος Ἡλίας⁷⁶, 1547-1598

Πός τοῦ Δημητρίου Μαυροκέφαλου⁷⁷, ἀδελφός τῆς Ἀγγελῶς⁷⁸ καί ἐξάδελφος τῆς Μαργέτας, θυγατέρας τοῦ ποτέ Φιλίππου Χαϊκάλη, ἡ ὁποία στίς 11 Φεβρουαρίου 1565 τοῦ παραχώρησε ὅλα τῆς τά δικαίωματα⁷⁹. Ὁ ζωγράφος ἐμφανίζεται στίς πηγές ἀπό τό 1544 ἕως τό 1598 μέ τά ὀνόματα Ἡλίας καί Λέων⁸⁰. Πά τήν ταύτιση τῶν δύο προσώπων καθοριστικό εἶναι τό περιεχόμενο τῆς διαθήκης τῆς Μαρίας, συζύγου τοῦ ποτέ Λοῖζου Σπάτα καί τότε μοναχῆς Μαγδαληνῆς, ἡ ὁποία συντάχθηκε στίς 13 Αὐγούστου 1552. Στή διαθήκη ἡ διαθέτρια ἀναφέρει ὅτι ἦταν πέντε χρόνια κατάκοιτη, ὅτι δέν ἐγνώρισε ἐξυπηρέτηση ἀπό κανέναν ἄλλον ἐκτός ἀπό τόν ἐγγονό της τόν «μαστρο Λέοντα τόν Μαυροκεφαλον ζωγραφον ὄντινα ἐγνώρισε ὡς νίόν ἴδιον αὐτῆς καί ἀπῆλυσεν ἐξ αὐτοῦ μεγάλας ἀναπαύσεις καί λατρείας διά τάς ὁποίας σχεδόν εἰπεῖν δέν ἔχει τί τοῦ ἀνταποδοῦναι εἰς ἀνταμοιβήν πρός τόν αὐτόν μάστρο Λέοντα, ὅστις ῥηθείς μάσρω Ἡλίας εἶχεν καί ἔχει αἰεί τήν φροντίδα τῆς ζωῆς αὐτῆς»⁸¹. Ἡ ταύτιση τοῦ Λέοντα μέ τόν Ἡλία προκύπτει καί ἀπό τή χρήση τοῦ ὀνόματος «Λέων» καί σέ πράξεις πού σχετίζονται μέ τή διαχείριση τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ ναοῦ τοῦ Ταξιάρχη Βυροῦ, τόν ὁποῖον, ὅπως θά δοῦμε παρακάτω, εἶχε κληροδοτήσει στόν Ἡλία ἡ σύζυγος τοῦ ἱερέα Νικολάου Προνοητῆ⁸².

75. Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.55, φ. 45r.

76. Πά τόν Ἡλία Μαυροκέφαλο οἱ ἕως τώρα πληροφορίες μας ἦταν ὅτι ἔδρασε στήν Κέρκυρα ἀπό τό 1556 ὡς τό 1587, χωρίς νά ἔχουν ἐντοπισθεῖ ὑπογραμμένα ἔργα του. Βλ. ΚΑΖΑΝΑΚΗ, Μπαθᾶς, σ. 130, σημ. 2. ΚΑΖΑΝΑΚΗ, Εἰδήσεις, σ. 297. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ, Εἰκόνες, σ. κα΄. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 181-182.

77. Α.Ν.Κ., Συμβ. Β.176, φ. 292v. Τόν Δημήτριο γνωρίζουμε ἤδη ἀπό πράξη τῆς 17.3.1523 στήν ὁποία ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας (Α.Ν.Κ., Συμβ. Σ.147, φ. 39v). Ὁ ἴδιος ἀπαντᾷ ἐπίσης στίς 11.2.1565 (Α.Ν.Κ., Συμβ. Μ.196, φ. 261v). Στίς πηγές ἀπαντοῦν ἐπίσης καί ἄλλα μέλη τῆς οἰκογένειας Μαυροκέφαλου. Στίς 28.4.1534 συντάσσεται πράξη στό σπίτι τοῦ Χρύσου Μαυροκέφαλου στήν ἐνορία τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Σαγλίχη (Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.54, φ. 4r). Τό 1545 ἐμφανίζονται ὁ Νικόλαος Μαυροκέφαλος καί ὁ Ἄνδρέας Μαυροκέφαλος ὡς μάρτυρες (Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.54, φ. 192r, 248v).

78. Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.25, φ. 237r, πράξη τῆς 11.7.1573 στήν ὁποία ἀναφέρεται ὡς «ποτέ».

79. Α.Ν.Κ., Συμβ. Μ.196, φ. 262v-263r.

80. Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.54, φ. 132v τῆς 1.10.1544 ὅπου ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας μέ τό ὄνομα Λέων.

81. Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.55, φ. 140v-142v.

82. Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.55, φ. 142v, πράξη τῆς 17.8.1552. Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.53, φ. 213v πράξη τῆς 25.1.1562.

Ἄπαντὰ στίς πηγές μέ τήν ιδιότητα τοῦ «ζωγράφου» ἀπό τό 1552 καί ἐξῆς⁸³. Δηλώνεται ἐπίσης καί ὡς «ἅγιογράφος»⁸⁴. Ἀπό τήν ἐπαγγελματική του δραστηριότητα σημειώνουμε τά ἀκόλουθα:

Στίς 2 Δεκεμβρίου 1563 συμφώνησε μέ τόν ἅγιογράφο μοναχό Ἰωαννίκιο Μπογδάνο καί ἀνέλαβε τή συνέχιση καί τήν ὀλοκλήρωση τῆς ἅγιογράφησης τοῦ ναοῦ τῆς Ὑ. Θεοτόκου στό χωριό Μελίκια, τήν ὁποία ὁ μοναχός Μπογδάνος εἶχε ἀναλάβει καί εἶχε διεκπεραιώσει ἕνα μόνο μέρος τῆς⁸⁵.

Ὁρίστηκε διαιτητής στίς 13 Ὀκτωβρίου 1596 γιά τήν ἐπίλυση διαφορᾶς μεταξύ τῶν ζωγράφων Ματθαίου Κάφιρη καί Ἰωάννη Προσαλέντη⁸⁶.

Στά νοταριακά κατάστιχα τῆς ἐποχῆς ἐμφανίζεται συχνά, εἴτε ὡς συμβαλλόμενος καί μισθωτής τῶν περιουσιακῶν του στοιχείων⁸⁷ εἴτε ὡς μάρτυρας σέ συμβόλαια καί διαθήκες⁸⁸. Ὁ ἴδιος, φαίνεται πῶς εἶχε τήν ἐκτίμηση τῶν συμπολιτῶν του, ὅπως διαπιστώνεται ἀπό τή συχνότητα μέ τήν ὁποία ἀναλάμβανε τόν ρόλο τοῦ κριτῆ σέ πράξεις διαιτησίας⁸⁹, ἀλλά καί τόν ρόλο τοῦ πληρεξουσίου («κουμειοῦ»)⁹⁰. Ἀπό τή λοιπή δραστηριότητά του σημει-

-
83. Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.55, φ. 140ν-142ν. Βλ. καί συνυποσχετικό διαιτησίας τῆς 22.7.1574 μέ τό ὁποιο ὀρίζουν κριτή τόν «μαῖστρο *Ηλίαν τον ζωγράφον Μαυροκέφαλον*» (Α.Ν.Κ., Συμβ. Π.41, φ. 353r).
84. Α.Ν.Κ., Συμβ. Β.176, φ. 292ν τῆς 22.1.1559.
85. Ἐγγραφο ἀρ. 2.
86. Ἐγγραφα ἀρ. 5 καί 6.
87. Στίς 18.5.1567 μίσθωσε τό ἐλαιοτριβεῖο του στόν Ἀπάνω Βυρό (Α.Ν.Κ., Συμβ. Μ.327, φ. 36r). Στίς 22.1.1559 μίσθωσε ἀμπέλια του στόν Καμονά στόν ἱερέα Ἄνθιμο Μονοβασιάωτη (Α.Ν.Κ., Συμβ. Β.176, φ. 292ν). Βλ. ἐπίσης πράξη τῆς 10.12.1595 (Α.Ν.Κ., Συμβ. Α.22, φ. 724ν) καί πράξη τῆς 20.2.1596 μέ τήν ὁποία κατέστησε πληρεξουσίου του τόν μισέρ Βιτζέντζο Κανάλη (Α.Ν.Κ., Συμβ. Α.22, φ. 740r).
88. Ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας εἰς Α.Ν.Κ., Συμβ. Φ.21, φ. 80r τῆς 23.1.1557, ὅπου ὑπογράφει ἰδιοχειρῶς ὡς *εγω Ηλη(ας) Μαβροκαυφαλος*. Α.Ν.Κ., Ε.Δ. 456, ὑποφάκελος 3, φ. 378r πράξη τῆς 10.6.1561. Συμβ. Β.178, φ. 2r πράξη τῆς 24.12.1564 καί φ. 94r πράξη τῆς 7.8.1565. Συμβ. Π.40, φ. 705ν διαθήκη τῆς 4.4.1569. Συμβ. Τ.25, φ. 233r τῆς 23.11.1571. Συμβ. Τ.25, φ. 236ν τῆς 9.12.1571. Συμβ. Π.41, φ. 353r τῆς 22.7.1574. Συμβ. Π.41, φ. 614r τῆς 13.5.1579. Βλ. ἐπίσης ΤΖΙΒΑΡΑ, Σχολεῖα, σ. 490, ἔγγραφο 32 τῆς 4.10.1564.
89. Ἀναφέρεται ὡς κριτῆς στίς ἀκόλουθες πράξεις διαιτησίας: Α.Ν.Κ. Συμβ. Π.40, φ. 405r τῆς 26.4.1564. Συμβ. Τ.53, φ. 349r τῆς 31.10.1564. Συμβ. Τ.25, φ. 247ν τῆς 12.3.1572. Συμβ. Τ.25, φ. 215ν τῆς 10.6.1573. Συμβ. Π.41, φ. 353r τῆς 22.7.1574. Συμβ. Μ.187, βιβλίο 2, φ. 186r τῆς 13.5.1586. Συμβ. Α.22, φ. 761r τῆς 13.10.1596. Βλ. ἐπίσης ΤΖΙΒΑΡΑ, Σχολεῖα, σ. 490, ἔγγραφο 31 τῆς 23.3.1563. Δ. ΚΑΠΑΔΟΧΟΣ, Ἡ ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης στήν Κέρκυρα ἀπό τοῦς Μεγάλους Πρωτοπαπάδες τήν ἐνετική περίοδο (1604-1797), Ἀθήνα 1990, σ. 230, ἔγγραφο 9 τῆς 20.3.1565.
90. Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.25, φ. 73r πληρεξουσίου τῆς 14.1.1573.

ώνουμε τήν ύποψηφιότητά του στις 10 Νοεμβρίου 1591 για τό ἀξίωμα τοῦ «stimador della doana»⁹¹.

Τό 1547 κατέστη μέ τή διαθήκη τῆς Τζουάνας, συζύγου τοῦ ποτέ ἱερέα Νικολάου Προνοητῆ, «οἰκοκύρης» στόν ναό τοῦ Ταξιάρχου στό χωριό Βυρός καί τοῦ μετοχίου του, τοῦ ναοῦ δηλαδή τῶν Ἁγίων Πάντων στό χωριό Ἄνω Γαρούνας, μαζί μέ τόν ἱερομόναχο Ἄνθιμο Προνοητή, μέ τόν ὄρο μετά τόν θάνατο καί τῶν δύο οἱ ναοί νά μεταβιβαστοῦν σέ κάποιον ἱερομόναχο⁹². Στά μετέπειτα χρόνια τόν βρίσκουμε νά ἀσχολεῖται μέ τά οικονομικά καί τήν ἱερουργία τῶν ναῶν⁹³.

Ἦταν ἐπίσης δωροδόχος τῶν πραγμάτων τῆς θείας του Ἀντώναιας καί μέ τήν ιδιότητα αὐτή στις 19 Ὀκτωβρίου 1569 μίσθωσε ἀκίνητο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα⁹⁴.

Ἦταν, τέλος, μέλος δύο σημαντικῶν κτητορικῶν ἀδελφοτήτων τοῦ προαστείου τῆς Γαρίτσας, τῆς ἀδελφότητος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Ξένων Γαρίτσας καί τῆς ἀδελφότητος τῆς Ὑ. Θ. Κεχαριτωμένης. Στήν πρώτη ὑπογράφει μέ τήν ιδιότητα τοῦ ἀδελφοῦ σέ πράξη τῆς 25 Ἀπριλίου 1568 μέ τήν ὁποία ἐκλέχθηκε ὁ νέος ἱερουργός τοῦ ναοῦ⁹⁵. Στή δεύτερη ἀναφέρεται σέ πράξη τῆς 21 Μαΐου 1578 μέ τήν ὁποία ἀποφασίστηκε ἡ συνένωση τοῦ ναοῦ μέ ἐκεῖνον τῆς Ὑ. Θ. Κρεμαστής⁹⁶.

Στις 27 Νοεμβρίου 1579 καταγράφτηκε ἡ διαθήκη του στις πράξεις τοῦ νοταρίου Σπυριδωνος Θεοφύλακτου⁹⁷, στήν ὁποία ρύθμιζε ἐκτός τῶν ἄλλων καί τήν τύχη τοῦ ναοῦ τοῦ Ταξιάρχου καί τῶν μετοχίων του, τῆς Παναγίας, στό χωριό Ἀπάνω Βυρός καί τῶν Ἁγίων Πάντων στό χωριό Γαρούνας. Λίγο ἀργότερα, μέ ἄλλη πράξη ἀφίερωσε στό μοναστήρι τῆς Παλαισπόλεως τοὺς ναούς τοῦ Ταξιάρχου, τῆς Παναγίας καί τῶν Ἁγίων Πάντων, ὅπως βεβαιώνεται ἀπό πράξη τῆς 12 Ὀκτωβρίου 1582 μέ τήν ὁποία ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς ὄρισε ἱερουργό στόν ναό τῶν Ἁγίων Πάντων⁹⁸. Περί τά τέλη τοῦ βίου

91. Α.Ν.Κ., Ἐνετ. 2, φ. 527v.

92. Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.54, φ. 630r.

93. Στις 27.8.1566 διευθέτησε τά οικονομικά τῶν ναῶν, ἔπειτα ἀπό τή διακοπή τῆς σύμβασης ἱερουργίας τοῦ ἱερομονάχου Γρηγορίου Χαμάλη (Α.Ν.Κ., Συμβ. Β.178, φ. 228v). Στις 7.4.1568 ὄρισε ὡς ἱερουργό τόν ἱερέα Δανήλ Καμπίσα (Α.Ν.Κ., Συμβ. Μ.196, βιβλίο 2, φ. 148rv). Στις 21.2.1569 πάκτωσε ἐλιές (Α.Ν.Κ., Συμβ. Μ.327, φ. 306v). Στις 8.12.1571 ἀντάλλαξε σπίτι (Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.25, φ. 235v).

94. Α.Ν.Κ., Συμβ. Χ.18, φ. 19rv.

95. Α.Ν.Κ., Συμβ. Π.40, φ. 589rv. Ἡ ὑπογραφή στήν πράξη εἶναι πρωτότυπη.

96. Α.Ν.Κ., Συμβ. Θ.10, φ. 199r-200r. Πά τό θέμα βλ. ἀναλυτικά ΚΑΡΥΔΗΣ, Ἀδελφότητες, σ. 188-190.

97. Α.Ν.Κ., Συμβ. Θ.10, φ. 410rv. Στό φ. 411 ἡ ιδιοχειρῆ διαθήκη του.

98. Α.Ν.Κ., Συμβ. Π.2, φ. 48v-49r.

του ἐντάχθηκε καί ὁ ἴδιος στή μοναστική ἀδελφότητα τῆς Ὑ. Θ. Παλαιοπόλεως. Στίς 7 Φεβρουαρίου 1598 ἐμφανίζεται ὡς δόκιμος μοναχός καί μαζί μέ τόν ἡγούμενο καί τούς λοιπούς μοναχοὺς πακτώνει τό ἐλαιοτριβεῖο καί τίς ἐλιές τοῦ ναοῦ τοῦ Ταξιάρχη, καθὼς καί τίς ἐλιές τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος στό χωριό Βυρός, γιά τήν κάλυψη χρεῶν τῆς μονῆς⁹⁹.

Μαυροκέφαλος Ἰάκωβος, 1555

Γνωστός ἀπό πράξη τῆς 3 Ἀπριλίου 1555 μέ τήν ὁποία ὁ Δημήτριος Μαυρογιάννης καί ὁ Σταματέλος [...] καθιστοῦν «κουμέσιον» τόν «κύρ Ἰάκωβο Μαβροκέφαλο τον ζωγράφον»¹⁰⁰.

Μιχαήλ, 1599

Ζωγράφος ἀπό τόν ἡπειρωτικό ἐλληνικό χῶρο. Τό 1599, μαζί μέ τούς συντρόφους του, συμφώνησε καί ἀνέλαβε τήν ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων στό χωριό Στανουπουλάδες. Ἡ σχετική σύμβαση συντάχθηκε στίς 28 Ἰανουαρίου 1599 μέσα στόν ναό παρουσία ὄλων τῶν ἀδελφῶν καί κτητόρων του. Μέ τήν πράξη τό ἀδελφάτο τοῦ ναοῦ συμφώνησε καί ἀνέθεσε στόν «κύρ Μιχαήλ καί τούς σηντρόφους αὐτοῦ ἀγιογράφους ἀπο τήν στερεα» τήν ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ. Εἰδικότερα οἱ ἀγιογράφοι συμφώνησαν «να ἡστορήσοῦν καί ἀγιογραφήσοῦν τήν ἀνοθεν μονην ὄλλην ὄλόγηρα ὄλους τούς τήχους ἀπό κάτου εος ἀπάνο ος καθὼς ἦτον καί προῖ ὄλόκληρη». Στή συμφωνία περιλήφθηκε ἐπίσης ἡ ρητή ὑποχρέωσή τους «να κάμοῦν καλή τέχνη ψυφίδα καλή» πού παραπέμπει πιθανόν στήν κατασκευή ψηφιδωτῶν, χωρίς πάντως νά διευκρινίζεται ἂν ἡ ὑποχρέωση αὐτή ἀφοροῦσε στό σύνολο τοῦ ναοῦ ἢ μέρος του. Πά τήν ἐργασία τους οἱ ἀγιογράφοι ἢ «ηστορογράφοι», κατά τό λεκτικό τῆς πράξης, θά λάμβαναν 73 τάλαρα πρὸς 6 λίτρες τό καθένα, χρήματα τά ὁποῖα θά συγκεντρώνονταν ἀπό τά εἰσοδήματα προφανῶς τοῦ ναοῦ καί ἀπό τή συνδρομή τῶν κτητόρων ἢ ὁποία ὀρίστηκε στό ἓνα τάλαρο γιά κάθε σπίτι¹⁰¹.

Ἡ ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ ἦταν προφανῶς ἢ κατάληξη ἐκτεταμένων ἀνακαινιστικῶν ἔργων στόν ναό πού εἶχαν ὡς συνέπεια τήν καταστροφή τῆς παλαιότερης εἰκονογράφησης. Σ' αὐτήν τήν εἰκονογράφηση παραπέμπουν

99. Α.Ν.Κ., Συμβ. Π.213, φ. 164rv.

100. Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.55, φ. 434v.

101. *Ἐγγραφο ἀρ. 7.

οί κτήτορες όταν όρίζουν τήν άγιογράφηση τών τοίχων άπό κάτω έως πάνω, όπως ήταν καί πριν.

Ό ζωγράφος Μιχαήλ μέ τούς συνεργάτες του «άπό τή στεριά» πιθανόν νά ταυτίζονται μέ τούς Λινοτοπίτες (Λινοτόπι Καστοριάς) ζωγράφους, τόν Μιχαήλ, τόν γιό του Κωνσταντίνο καί τόν Νικόλαο, ή καλλιτεχνική δραστηριότητα τών όποίων έκτείνεται στά έτη 1570-1656 μέ έργα διασπαρμένα σέ μιá έξαιρετικά έκτεταμένη περιοχή πού περιλαμβάνει τή Μακεδονία, τή Θεσσαλία, τήν Ήπειρο, τή Β. Ήπειρο¹⁰². Μέ τήν άνωτέρω σύμβαση, καί έφόσον ή ταύτιση είναι όρθή, στίς δραστηριότητές τους περιλαμβάνεται καί ή Κέρκυρα.

Μονόλιθος Άνδριανός¹⁰³, 1502-1526

Τόν γνωρίζουμε μόνον άπό τήν παρουσία του ως μάρτυρα στή σύνταξη νοταριακών πράξεων. Σέ πράξη τής 7 Όκτωβρίου 1502 αναφέρεται ως μάρτυρας ό «*κύρ Άνδριανός ό Μονόλιθος ζωγράφος*»¹⁰⁴. Όμοίως καί σέ πράξη τής 24 Σεπτεμβρίου 1512¹⁰⁵. Ό ζωγράφος άπαντά ως μάρτυρας έπίσης σέ πράξη τής 16 Σεπτεμβρίου 1526, όπου ύπογράφει «*κύρ Άνδριανός Μονόλιθος ό ζωγράφος*»¹⁰⁶. Πέθανε πριν άπό τό 1548 όπως προκύπτει άπό πράξη τοῦ 1548 πού σύναψε ό Ήλίας, γιός τοῦ ποτέ μαίιστρο Φράγγου Στράνη ζωγράφου καί έγγονός τοῦ ποτέ μαίιστρο Άνδριανοῦ Μονόλιθου ζωγράφου¹⁰⁷.

Μονόλιθος Κωνστάντιος, ιερομόναχος, 1549

Σέ νοταριακή πράξη τής 22 Όκτωβρίου 1549 αναφέρεται ό ιερομόναχος «*Κοστάντιος ζωγράφος τό έπίκλην αὐτοῦ Μονόλιθος*» ό όποίος άφιερώνει

102. Γι' αὐτούς βλ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥΡΤΑ, Οί ναοί τοῦ Ἁγίου Νικολάου στή Βίτσα καί τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ στό Μονοδένδρι. Προσέγγιση στό έργο τών ζωγράφων άπό τό Λινοτόπι, Ἀθήνα 1991. Η ΙΔΙΑ, Εἰκόνες ζωγράφων άπό τό Λινοτόπι (16ος-17ος αἰώνας). Νέα στοιχεία καί διαπιστώσεις γιά τή δραστηριότητά τους, *Δελτίον Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας* 22 (2001) 341-355. Βλ. έπίσης ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 192-193, καθός καί τήν πρόσφατη έργασία τής ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗ, Νέα στοιχεία γιά τή δραστηριότητα τών ζωγράφων άπό τό Λινοτόπι στήν ιερά μονή Τιμίου Προδρόμου Σερών, *Μακεδονικά* 34 (2003-2004) 331-357.

103. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 198.

104. Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.11, φ. 34r.

105. Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.11, φ. 202v.

106. Α.Ν.Κ., Ε.Δ. 458, Squarzi di atti notarili con nome e senza, δίφυλλο πράξεων τής 16.9.1526.

107. Ἡ πληροφορία άπό ΚΟΛΛΑΣ, Νῆσος Β', σ. 144.

στή μονή τῆς Ὑ. Θ. Δικαίας Συναράδων ὅσα περιουσιακά στοιχεία εἶχε στήν περιοχή τοῦ χωριοῦ Δραγοτινά¹⁰⁸. Ὁ ἴδιος, λίγους μῆνες νωρίτερα, στίς 31 Ἰουλίου 1549, μέ ἄλλη νοταριακή πράξη, στήν ὁποία σημειώνεται ὡς «*κύρ Κωνστάντιος ὁ Μονόλιθος υἱός δέ τοῦ ποτέ κύρ Γεωργίου Μονόλιθου ἐκ πόλεως Κορυφῶν*», εἶχε καταστήσει κοινόβιο τή μονή τῆς Ὑ. Θ. Δικαίας, τῆς ὁποίας ἦταν κτήτορας, καί εἶχε παραχωρήσει ὅλα τά δικαιώματά του στόν ἱερομόναχο Γεράσιμο Τορνίκη, τόν Σπυρίδωνα Βαντῶρο καί στούς ἀδελφούς τους Νεόφυτο καί Παχώμιο, καθῶς καί στούς μοναχοῦς πού θά ζοῦσαν ἐκεῖ¹⁰⁹.

Μπαθᾶς Τομίος (Θωμᾶς), 1586-1587

Γιά τόν ζωγράφο ὑπάρχουν εἰδικές μελέτες¹¹⁰. Ἐδῶ σημειώνουμε κάποιες ἐπιπλέον πληροφορίες πού ἐντοπίσαμε στά νοταριακά κατάστιχα καί οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται στή λοιπή δραστηριότητα τοῦ Μπαθᾶ στήν Κέρκυρα. Σημειώνουμε τίς ἀκόλουθες μαρτυρίες. Στίς 9 Αὐγούστου 1586 ὁ μισέρ Τομίος ζωγράφος ἔδωσε στόν μάστορο Ἰωάννη Λιγνό 11 τάλαρα μέ τόν ὄρο νά τοῦ δώσει τήν ἐπόμενη σοδειά λάδι καθαρό¹¹¹. Στίς 13 Αὐγούστου 1586 ἡ κυράτσα Στυλιανή, σύζυγος τοῦ ποτέ Μιχαήλ Μπελιάρη, ἔλαβε ἀπό τόν «*μισέρ Τομίω Μπαθᾶ ζωγράφο*» 10 τάλαρα γιά τόν παραπάνω λόγο¹¹². Ἡ ἀπόδοση τοῦ λαδιοῦ ἔγινε τόν Μάρτιο τοῦ 1587.

Μπογδάνος Ἰωαννίκιος, ἱερομόναχος, 1563-1585

Γιά τόν ζωγράφο ἔως τώρα γνωρίζουμε ὅτι ἦταν μᾶλλον ντόπιος καί ὅτι εἶχε διακοσμήσει τό 1577 τόν ναό τοῦ Παντοκράτορος στό χωριό Ἅγιος Μάρκος¹¹³.

108. Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.13, φ. 298r.

109. Ἡ σχετική πράξη εἰς Α.Ν.Κ., Δ.Σ. 8. 1, φ. 6r. Δημοσιευμένη εἰς ΚΟΛΛΑΣ, Νήσος Α', σ. 393-394.

110. Βλ. ΚΑΖΑΝΑΚΗ, Μπαθᾶς, σ. 124-138. Μ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ, Τό ἔργο τοῦ Θωμᾶ Βαθᾶ ἢ Μπαθᾶ καί ἡ *divota maniera greca*, *Θησαυρίσματα* 14 (1977) 239-250. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Ζωγράφοι*, σ. 215-218.

111. Α.Ν.Κ., Συμβ. Χ.18, φ. 389r.

112. Α.Ν.Κ., Συμβ. Χ.18, φ. 391r. Βλ. ἀνάλογη πράξη καί στίς 28.8.1586 (Α.Ν.Κ., Συμβ. Χ.18, φ. 394v).

113. Γιά τόν ναό καί τόν ζωγράφο βλ. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ, Α.Δ. 24 (1969) Β2, 280-282. Ο ΙΔΙΟΣ, *Εἰκόνες*, σ. κδ', σημ. 9. D. TRIANTAPNYLLOPOULOS, *Die nachbyzantinische Wandmalerei auf Kerkyra und den anderen Ionischen Inseln. Untersuchungen zur Konfrontation zwischen östkirchlicher und abendländischer Kunst (15. - 18. Jahrhundert)*, 1. Band: Text, München

Τά νοταριακά κατάστιχα προσφέρουν επιπλέον υλικό. Σύμφωνα με την πράξη της 2 Δεκεμβρίου 1563 ὁ τότε μοναχὸς Ἰωαννίκιος Μπογδάνος εἶχε «*ισιασθή*» μέ τούς κτήτορες τοῦ ναοῦ τῆς Ὑ. Θ. Μελικίων «*ίνα ζωγραφίσῃ αὐτήν για 40 δονκάτα*». Ὁ ἴδιος ζωγράφισε μέρος τῆς καί μέ τήν πράξη ἔβαλε στή θέση του ὡς συνεχιστὴ τοῦ ἔργου τὸν Ἥλία Μαυροκέφαλο¹¹⁴.

Ὡς ἱερομόναχος, ὁ Ἰωαννίκιος Μπογδάνος εἶχε ἀναλάβει τὴν ἰσόβια ἱερουργία τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Ἐβραΐδος, μέ πράξη ἡ ὁποία εἶχε συνταχτεῖ ἀπὸ τὸν Πρωτοπαπᾶ Κερκύρας Ἀντώνιο Σπυρῆ¹¹⁵. Ἡ ἡμερομηνία σύνταξης τῆς σύμβασης δέν εἶναι γνωστὴ, χωρὶς ἄλλο ὅμως εἶχε συνταχτεῖ περὶ τὸ 1571, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Σπυρῆς πέθανε πρὶν ἀπὸ τὸν Γενάρη τοῦ 1572, ὁπότε καί ἐξελέγη στὸ πρωτοπαλαδικὸ ἀξίωμα ὁ διάδοχός του Ἀλέξιος Ραρτοῦρος. Μέ τὴ σύμβαση, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἰωαννίκιου, κληρονόμος τῶν περιουσιακῶν του στοιχείων ὀριζόταν ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Ὁ Ἰωαννίκιος, μέ ἀπόφαση τοῦ Μ. Πρωτοπαπᾶ Ἀλεξίου Ραρτοῦρου στίς 3 Ἰανουαρίου 1573, τιμωρήθηκε μέ τὴν ποινὴ τῆς ἰσόβιας ἀργίας καί τὴν ἀπαγόρευση τῆς ἄσκησης τῆς τέχνης τῆς ἀγιογραφίας¹¹⁶. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτό, τὰ καθήκοντα πού εἶχε ἀναλάβει στὸν ναὸ δέν μποροῦσε φυσικά νά τὰ ἐκτελέσει, ἀλλὰ καί οὔτε νά ἐξασφαλίσει τὰ πρὸς τὸ ζῆν μέ τὴν ἀνάληψη τῆς ἱερουργίας ἄλλου ναοῦ ἢ τὴν ἄσκηση τῆς τέχνης του. Τὴ δεινὴ οἰκονομικὴ του κατάσταση ἀναγνωρίζοντας οἱ κυβερνήτες τοῦ ναοῦ, στίς 10 Αὐγούστου 1574 συνέταξαν πράξη μέ τὴν ὁποία τὸν ἀποδέσμευσαν ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση τῆς κληροδότησης τῶν ὑπαρχόντων του στὸν ναὸ καί τοῦ ἐπέτρεψαν νά τὰ διαχειρίζεται ὅπως αὐτὸς νόμιζε. Ἡ πράξη συντάχθηκε ἀπὸ τὸν νοτάριο ἱερέα Φώτιο Παλατιανό¹¹⁷. Ἡ τιμωρία του ὅμως φαίνεται πὼς ἀνεστάλη λίγα χρόνια ἀργότερα, ἀφοῦ τὸ 1577 ἀγιογράφησε τὸν ναὸ τοῦ Παντοκράτορα στὸ χωριὸ Ἁγιος Μάρκος, καί λίγα χρόνια ἀργότερα, στίς 6 Νοεμβρίου 1585, τὸν βρίσκουμε νά ὑπογράφει ὡς μάρτυρας μέ τὴν ιδιότητα τοῦ ἱερέα¹¹⁸.

1985 [Miscellanea Byzantina Monacensia 30A], σ. 127-203. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 221.

114. Ἐγγράφο ἀρ. 2.

115. Α.Ν.Κ., Συμβ. Π.41, φ. 356ν.

116. Βλ. ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΖΑΡΙΔΗ, Ὁ Μέγας Πρωτοπαπᾶς Κερκύρας Ἀλέξιος Ραρτοῦρος Λόγιος τοῦ 16ου αἰ. (1504-1574), Κέρκυρα 1995, σ. 90-91, 240-241, ὅπου ἡ ἀπόφαση.

117. Α.Ν.Κ., Συμβ. Π.41, φ. 356ν.

118. Α.Ν.Κ., Συμβ. Μ.176, φ. 63ν.

Μπογδάνος, 1783

Δέν αναφέρεται τό ὄνομά του. Γνωρίζουμε ὅτι τό 1783 ἦταν διάκονος καί ὅτι τότε ζωγράφισε πέντε κεριά τῆς μιᾶς λίτρας γιά λογαριασμό τῆς ἀδελφότητας τῆς Φανερωμένης τῶν Ξένων. Ἡ σχετική σημείωση στά ἔξοδα μέ ἡμερομηνία 30 Αὐγούστου 1783 ἔχει ὡς ἐξῆς: «*εδώσαμει τοῦ διακόνου Μπογδάνου ὅπου εζογραφεσαι πένται κερηά από μηά λήτρα τό ἕνα. εδόθησαν του αβοκάτου κομίσιου και τρης λουμναριες*»¹¹⁹. Πιθανόν νά ταυτίζεται μέ τόν κερκυραϊκῆς καταγωγῆς ἱερέα καί ἀγιογράφο Δημήτριο Μπογδάνο, ὁ ὁποῖος διετέλεσε ἐφημέριος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στό Lecce ἀπό τά τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα ἕως τό 1841¹²⁰.

Παντῆς Ἰωάννης¹²¹, ἱερέας, 1739-1754

Τό 1739 ὁ ἱερέας Ἰωάννης Παντῆς «*ιστόρισε*» γιά λογαριασμό τοῦ ἱερομονάχου Εὐγενίου Στεφάνου 20 εἰκονίσματα τοῦ ἁγίου Σπυριδῶνος τά ὁποῖα ἀπέστειλε στά Ἰωάννινα, ὅπου βρισκόταν τότε ὁ Εὐγένιος, πιθανόν πρὸς πώληση. Πά τήν ἐργασία του ἔλαβε τό ποσό τῶν 44:8 λιρῶν¹²². Τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1754 οἱ κυβερνητές τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Καρουσάδων, ἀναζητώντας τά ἀσημικά τοῦ ναοῦ τά ὁποῖα οἱ προκάτοχοί τους εἶχαν δώσει σέ ἐνέχυρο, προσέφυγαν σέ «*ἀβοκάτο*» στόν ὁποῖο δώρισαν ἕνα κερὶ μέ ζωγραφισμένη πάνω του τήν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἔργο τοῦ ἱερέα τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου Πόλεως Ἰωάννη Παντῆ. Στό «*ἰνβεντάριο*» τοῦ ναοῦ σημειώνεται: «*Ἐπήραμεν καί ἕνα κερὶ ἀπο λίτρα μία τό ὁποῖον ἐδώσαμεν τοῦ παπᾶ Ἰωάννου Παντι ἐφμεριόν τοῦ ἁγίου Ἐλευθερίου καί ἐζωγράφησεν ἐπάνω τὸν ἅγιον Γεώργιον, τὴν ὁποῖα ἐκανί-*

119. Ἰερός Ναός Ὑ. Θ. Φανερωμένης τῶν Ξένων, Βιβλίο Ταμείου, φ. 101r.

120. Πά τόν ἀγιογράφο βλ. ΠΑΝΑΙΟΤΑ ΤΖΙΒΑΡΑ, Demetrio Bogdan (Δημήτριος Μπογδάνος), στό: *Iconostasi dalla chiesa di San Nicolo dei Greci*, A. CASSIANO (ἐπιμ.), Provincia di Lecce [1990], σ. 16-18. ΜΑΡΙΑ ΜΕΛΕΝΤΗ, Ὁ Δημήτριος Μπογδάνος καί ἡ ζωγραφικὴ τῶν εἰκόνων στό Λέτσε, τὸν 18ο αἰῶνα, στό: *Ἑλληνισμός καί Κάτω Ἰταλία. Ἀπὸ τὰ Ἰόνια Νησιά σὴν Grecia Salentina*, τ. Α', Κέρκυρα 2002, σ. 185-212. Ὡς παλαιότερη χρονολογικὴ ἀναφορά τῆς παρουσίας τοῦ Μπογδάνου στό Lecce θεωρεῖται ἡ ἡμερομηνία δλοκλήρωσης τῆς εἰκόνας τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος πού φυλάσσεται στόν ναό τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὁ χρόνος τῆς ὁποίας ἔχει μεταγραφεῖ ὡς αἰψε' καί ἔχει ἀποδοθεῖ ὡς 1775 (ΠΑΝΑΙΟΤΑ ΤΖΙΒΑΡΑ, *Le iscrizioni dell iconostasi*, στό: *Iconostasi dalla chiesa*, ὁ.π., σ. 45. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Ζωγράφοι*, σ. 221) ἢ ὡς 1795 (ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ, *Ζωγράφοι*, σ. 274).

121. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Ζωγράφοι*, σ. 274.

122. Α.Ν.Κ., Α.Ε.Δ. 211, ἐπιστολές μέ ἡμερομηνία 20.3.1739, 3.4.1739, 11.5.1739, 25.6.1739.

σκέψαμεν τοῦ ἀβοκάτου. Εδώσαμε τοῦ ἄνοθεν ἱερέως διὰ κόπον τῆς ζωγραφίας του μονέδα L.15»¹²³.

Παουλίνης Τζανέτος, 1733

Ὁ ζωγράφος στίς 23 Αὐγούστου 1733 συμφώνησε μέ τόν κτήτορα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους ἱερομόναχο Ἰωακείμ Ἀρμένη νά ζωγραφίσει τίς εἰκόνες τοῦ τέμπλου. Πιό συγκεκριμένα, συμφώνησε νά ζωγραφίσει «ὄλαις ταῖς φιγουραῖς τοῦ τέμπλου τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, ἧγουν τά τρία δεσποτικά, δόδεκα ἀποστόλους, τρίμορφο, σταυρόν καί ἔσε τοῦ αὐτοῦ σταυροῦ», καθώς ἐπίσης καί τίς «δύο ποδιαῖς ὅπου ἦναι ὑποκάτο τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Παναγίας». Τόν σταυρό θά τόν ἔφτιαχνε ἴδιον μέ ἐκεῖνο τῆς Θεοτόκου Μαντρακιώτισσας, τό δέ τέμπλο ὅμοιο μέ τοῦ μοναστηρίου τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης στή Χώρα. Ὁ ζωγράφος ὑποσχέθηκε νά χρησιμοποιήσει χρυσάφι «φίνο» σέ ὅλες τίς εἰκόνες, ἐκτός ἀπό τίς «ποδιές». Θά ἄρχιζε τήν ἐργασία ἀπό τήν ἐπόμενη ἡμέρα, θά ἐργαζόταν συνεχῶς μέσα στήν ἐκκλησία καί θά ὀλοκλήρωνε τό ἔργο στό τέλος τοῦ Νοέμβρη. Πά τήν πληρωμή τῶν ἐξόδων καί τοῦ κόπου του συμφώνησαν στό ποσό τῶν 30 ρεαλίων, ἀπό τά ὅποια ἔλαβε ὡς προκαταβολή ἓνα τζεκίνι¹²⁴.

Παραμυθιώτης Ἀναγνώστης, 1791

Δέν γνωρίζουμε ἂν τό Ἀναγνώστης δηλώνει τόν ἐκκλησιαστικό βαθμό ἢ τό βαπτιστικό του ὄνομα. Μέ τό ὄνομα αὐτό καί μέ τήν ιδιότητα τοῦ «πιτόρου» ἀναφέρεται σέ σημείωση στό βιβλίο ἐξόδων τοῦ ναοῦ τῆς Ὑ. Θ. Φανερωμένης τῶν Ξένων ὅπου βεβαιώνεται ὅτι οἱ κυβερνητές ἔδωσαν σέ αὐτόν, στίς 30 Ἰανουαρίου 1791, 30 λίτρες γιά νά καθαρίσει τίς εἰκόνες στούς τοίχους καί νά ζωγραφίσει τό κάτω μέρος τοῦ τέμπλου. Ἡ σημείωση ἔχει ὡς ἐξῆς: «30 detto [Ἰανουαρίου 1791] διὰ L. τριαντα ἔδωσα τοῦ ἀναγνώστη Παραμυθιώτι πιτόρου διὰ νά ἐπάστρεψαι καί ἐρεπετζάρησε ταῖς εἰστορίαις εἰς τοὺς πύργους, καί ἐκολορίρησε τό μπάτο τοῦ τέμπλου ὡς ἡ φέδε 146»¹²⁵.

123. A.N.K., E.E. 195, Ἰνβεντάριο, φ. 82rv.

124. Ἐγγράφο ἀφ. 11.

125. Ἱερός Νάος Ὑ. Θ. Φανερωμένης τῶν Ξένων, Βιβλίο Ταμείου, φ. 144r.

Παραμυθιώτης Παναγιώτης¹²⁶, 1714

Ζωγράφισε τη «σκόλα» του Ἁγίου Ἐλευθερίου στήν πόλη τῆς Κέρκυρας. Πά τήν ἐργασία του ἔλαβε 30 ἀσημένια δουκάτα ὅπως φαίνεται ἀπό σημείωση τῆς 6 Σεπτεμβρίου 1714 στά ἔξοδα τοῦ ναοῦ¹²⁷.

Παραμυθιώτης Σπυρίδων, 1760-1767

Στήν κατάσταση τῶν ἐξόδων πού συντάξε ὁ ἱερέας Ἰωάννης Θεοτόκης, ὡς ἐφημέριος τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Μαρίνας καί Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ἡ ὁποία φέρει ἡμερομηνία 2 Αὐγούστου 1760, σημειώνεται ἡ ἀνάθεση στόν ζωγράφο Σπ. Παραμυθιώτη τῆς ἀνακαίνισης εἰκόνας τοῦ Χρυσοστόμου καί ἡ καταβολή σ' αὐτόν τοῦ ποσοῦ τῶν 7 λιτρῶν¹²⁸.

Στήν ἀναλυτική ἔκθεση τῶν ἐξόδων πού πραγματοποιήθηκαν στόν ναό τῆς Ἁγίας Μαρίνας καί Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ἡ ὁποία φέρει ἡμερομηνία 8 Δεκεμβρίου 1767, σημειώνεται ὅτι στίς 28 Ἀπριλίου 1767 εἶχε ἀνατεθεῖ στόν ζωγράφο Σπ. Παραμυθιώτη τό χρύσωμα τῆς εἰκόνας τῆς ἁγίας Μαρίνας καί ἡ καταβολή σ' αὐτόν τοῦ ποσοῦ τῶν 20 λιτρῶν¹²⁹.

Πρινοκοῦς Δανιήλ¹³⁰, 1537-1577

Μέ τήν πράξη τῆς 17 Αὐγούστου 1564 ἡ Ζαμπέτα, ἡ Σμωνή καί ὁ Πέριοις, παιδιά τοῦ ποτέ μάιστρο Κανᾶ Πρινοκοῦ, κατέστησαν «κουμέσιο» καί ἐπίτροπό τους «τόν ἀυτάδελφων αὐτῶν μισέρ Δανιήλ Περνοκοῦ ἀγιογράφων»¹³¹. Ὁ Δανιήλ ἦταν, λοιπόν, πιθανότατα γιός τοῦ ἐπίσης ζωγράφου Κανᾶ Πρινοκοῦ, γιά τόν ὁποῖο παραπέμπουμε στό σημείωμα πού ἀκολουθεῖ. Ὁ Δανιήλ ἦταν παντρεμένος μέ τή Λουτζία, κόρη τοῦ Τζανῆ

126. Βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 280. Πά τήν εἰκόνα μέ σκηνές ἀπό τή Γένεση στόν ναό τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου στήν πόλη τῆς Κέρκυρας, βλ. ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Ἐπιδράσεις, σ. 189-190.

127. Ἱερός Ναός Ἁγίου Ἐλευθερίου, Κώδικας, φ. 17r (σ. 29).

128. Α.Ν.Κ., Ἐνετ. 57, δέσημ 14, φ. 14v: *Διά νά ἀνακαινίσω ἓνα παλαιόν ἠκόνημα τοῦ Χρυσοστόμου ἔδωκα τοῦ Σπυρίδωνος Παραμυθιώτου ζωγράφου L.7.*

129. Α.Ν.Κ., Ἐνετ. 61, δέσημ 22, φ. 3rν ...*καί πρώτον 1767 ἀπριλίου 28 ἔδωκα τοῦ Σπυρίδωνος Παραμυθιώτου ζωγράφου διά νά χρυσώση τήν κορνίζαν τῆς ἠκόνης τῆς ἁγίας Μαρίνης λιτραις ἦκοσι.*

130. Πά τόν ζωγράφο βλ. ἐπίσης ΚΑΖΑΝΑΚΗ, Εἰδήσεις, σ. 297-298. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 319.

131. Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.53, φ. 286(2)ν. Ἡ Καζανάκη, παραπέμποντας στήν ἴδια πράξη, ἀναφέρει λαθεμένα τόν πατέρα του ὡς «Παννᾶ».

Παπαδάτου και είχε έναν γιό, τόν Νικολό¹³². Ο γιός του, πιθανόν, ταυτίζεται με τόν ζωγράφο Νικόλαο Πρινοκοκά, τόν όποιο έντοπίσαμε στα νοταριακά κατάστιχα τής έποχής.

Σέ διαθήκη τής μοναχής Λουκίας Πολυλίχας, συζύγου του ποτέ μισέρ Νικολάου Πολυλά, ή όποία συντάχθηκε στις 24 Οκτωβρίου 1537, παρίσταται ως μάρτυρας ό «μισέρ Δανήλ Προινωκωκάς» και ύπογράφει ιδιοχείρως ως «Δανήλ Πηροκοκάς»¹³³. Ο ίδιος σέ πράξη του 1545-46 εμφανίζεται να όφειλε στον ζωγράφο Ευστάθιο Ίάκωβο 52 άσπρα τούρκινα¹³⁴.

Μέ τήν ιδιότητα του άγιογράφου εμφανίζεται για πρώτη φορά στις 3 Φεβρουαρίου 1538 και μισθώνει άμπέλι του στην Άφρα ό «σέρ Δανίλ Προινωκωκάς άγιογράφος»¹³⁵. Μέ τήν ιδιότητα αυτή ύπογράφει ως μάρτυρας και σέ πράξη τής 29 Σεπτεμβρίου 1557¹³⁶.

Άπό τήν έπαγγελματική του δραστηριότητα έχουμε μιά μόνον πληροφορία. Στις 4 Μαΐου 1560 συμφώνησε με τόν Γεώργιο Μαζαράκη να ζωγραφίσει τή Δευτέρα Παρουσία στον ναό του Άγίου Νικολάου Έβραΐδος, «πλουσιάν, με τέχνη χρσαάδη, λαζουρη, και χρσαάφη καθώς ένα εις τήν Αντιβουινιώτισσα και τιμή περισσώτερα πλουσιότιτος και τέχνης έως τεσσάρων δουκάτων απ' εκείνης». Ο ζωγράφος, λοιπόν, όφειλε να φτιάξει τή Δευτέρα Παρουσία όμοια με εκείνη στον ναό τής Αντιβουινιώτισσας, πλουσιότερη όμως και καλύτερη σέ τέχνη, και έως τέσσερα δουκάτα πίο ακριβή από εκείνη. Ο ζωγράφος όφειλε να του τήν παραδώσει τελειωμένη έως τις 15 Ίουνίου, μέσα δηλαδή σέ ένα μήνα. Ο Μαζαράκης όφειλε με τή σειρά του να του προσκομίσει «τόν ασβέστη, το λινάρη και το νερό» και να του καταβάλει συνολικά για τήν εργασία του 11 δουκάτα¹³⁷.

Η διατύπωση του έγγραφου, αλλά και ή αναφορά των αναγκαίων ύλικών τά όποια ανάλαμβανε να του φέρει ό παραγγελιοδότης δείχνουν ότι πρόκειται για παραγγελία τοιχογραφίας. Επίσης τό δηλούμενο πρότυπο, ό όρος να γίνει πλουσιότερη ή εικονογράφηση και περισσότερο έπιμελημένη και ό προσδιορισμός του κόστους σέ χρήμα (έως τέσσερα δουκάτα έπιπλέον) έπιτρέπει νομίζουμε επίσης τήν ύπόθεση ότι ό Πρινοκοκάς ήταν ό ζωγράφος τής Δευτέρας Παρουσίας και στον ναό τής Αντιβουινιώτισσας,

132. ΚΑΖΑΝΑΚΗ, Ειδήσεις, σ. 298.

133. Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.54, φ. 15r, τό ίδιο κείμενο και στο φ. 49r.

134. Έγγραφο άρ. 4.

135. Α.Ν.Κ., Συμβ. Β.176, φ. 6r.

136. Η πράξη δημοσιευμένη εις Α. ΒΡΟΚΙΝΗΣ, Προνομακά Παλατινής Κομητείας Δικαιώματα έν Κερκύρα κατά τήν ΙΣΤ' έκατονταετηρίδα, *Κερκυραϊκά Χρονικά* 17 (1973) [ΒΡΟΚΙΝΗΣ, Έργα, τ. Β'], 133. Η πράξη από τά κατάστιχα του νοταρίου Λεονάρδου Φόρτιου.

137. Έγγραφο άρ. 1.

τήν ἀπεικόνιση τῆς ὁποίας καλεῖται νά ἐπαναλάβει βάζοντας μεγαλύτερη ἐπιμέλεια καί πλουσιότερα ὕλικά.

Ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὁ ὁποῖος βρισκόταν στήν περιοχή τῆς Σπιανάδας, δέν σώζεται σήμερα. Ὁ ναός τῆς Ἀντιβουνιώτισσας ὑπάρχει σήμερα, δέν ἔχει ὁμως διασωθεῖ ἢ παράσταση τῆς Δευτέρας Παρουσίας.

Στά νοταριακά κατάστιχα τῆς ἐποχῆς ὁ ζωγράφος ἐμφανίζεται ἐπίσης συχνά εἴτε ὡς μάρτυρας¹³⁸ εἴτε ὡς συμβαλλόμενος γιά δικές του ὑποθέσεις¹³⁹. Στίς 24 Ὀκτωβρίου 1572 ὁ «Danil Prinosocosa» ἐκλέχθηκε γιά τό Συμβούλιο τῆς Κοινότητος¹⁴⁰. Πέθανε μετά τίς 5 Ὀκτωβρίου 1577 καί πρίν ἀπό τίς 22 Δεκεμβρίου 1577¹⁴¹.

Πρινοκοῦς Κανᾶς¹⁴², 1511-1514

Σέ πράξη τῆς 9 Μαΐου 1511 ὁ «*μαστρο Κανᾶς ὁ ζωγράφος*» συντάσσει συνυποσχετικό μέ τόν Μανουήλ τόν Βέριβο(ι), «*βουτζᾶν*» γιά τήν ἐπίλυση διαφορᾶς οἰκονομικοῦ χαρακτήρα¹⁴³. Σέ πράξη τῆς 11 Ἰανουαρίου 1513 παρίσταται ὡς μάρτυρας καί ὑπογράφει ὡς «*μαστρο Κανας Πρινοκοκας ζογράφος*»¹⁴⁴. Σέ πράξη τῆς 28 Αὐγούστου 1514 συμφώνησε μέ τόν Ἰάκωβο Ράλη τόν Μελίκη καί ἔλαβε σέ πάκτο ἀκίνητα στήν περιοχή τοῦ Γύρου¹⁴⁵. Πιθανότατα ταυτίζεται μέ τόν μάιστρο Κανᾶ Πρινοκοῦ, πατέρα τοῦ Δανιήλ, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ὡς ἡδη ἐκλιπών σέ πράξη τῆς 1 Φεβρουαρίου 1555¹⁴⁶. Στίς 17 Αὐγούστου 1564 τρία ἀπό τά παιδιά του, κατέστησαν πληρε-

138. Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.55, φ. 399ν τῆς 24.1.1555 καί φ. 404r τῆς 1.2.1555. Συμβ. Π.40, φ. 133ν τῆς 28.4.1560, φ. 202ν τῆς 26.3.1561. Συμβ. Β.178, φ. 134r τῆς 28.1.1566. Συμβ. Π.41, φ. 146r τῆς 15.7.1572 ὅπου ὑπογράφει ἰδιοχείρως ὡς *Δανιήλ Πρινοκοῦς*.

139. Στίς 3.2.1538 φροντίζει γιά τό κλάδεμα τοῦ ἀμπελιοῦ του (Α.Ν.Κ., Συμβ. Β.176, φ. 6r). Στίς 11.10.1564 πωλεῖ στόν Γεώργιο Μαζαράκη τά κρασιά του (Α.Ν.Κ., Συμβ. Π.40, φ. 164ν).

140. Α.Ν.Κ., Ἐνετ. 2, φ. 303β recto.

141. ΚΑΖΑΝΑΚΗ, Εἰδήσεις, σ. 298. Βλ. καί πράξη τῆς 29 Δεκεμβρίου 1577, μέ τήν ὁποία ἡ κυράτσα Λουτζία, σύζυγος τοῦ «ποτέ» Δανιήλ Πρινοκοῦ, *εις τήν σπηναδα τον Κορυφών εν τῇ περηογῇ μονῆς τῆς αγίας Παρασκευῆς* μίσθωσε ἀμπέλια (Α.Ν.Κ., Συμβ. Β.209, φ. 216r).

142. Βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Ζωγράφοι*, σ. 319, ὅπου σημειώνεται ὡς «Παννάς».

143. Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.11, φ. 80ν.

144. Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.11, φ. 256r.

145. Ὁ μισέο Ἰάκωβος Ράλης ὁ Μελήνης σωματικῶς παρών ὁμολόγησεν ὅτι ἐσυμφώνησε μέ τόν παρόντα μαστρο Κανάν το Πύρνοκοκάν ζωγράφον καί ἐπάκτωσε προς αὐτόν τήν ἡμισιν ἀπό ὅλην τήν ἐσωδιάν τῶν πραγμάτων τῆς προικός αὐτοῦ ὅπου ἔχει εἰς τήν πρακτωριάν τοῦ Γύρου καί τοῦ Φάλκου... (Α.Ν.Κ., Δ.Σ. 4.7, φ. 70r). Βλ. καί ΚΟΛΛΑΣ, *Νῆσος Α'*, σ. 354.

146. Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.55, φ. 404r.

ξούσιό τους τόν ἀδελφό τους ζωγράφο Δανιήλ¹⁴⁷.

Πρινοκοκᾶς Νικόλαος, 1559

Ὁ μαστρο Νικόλαος Πρινοκοκᾶς «ἀγιογράφος», παρίσταται ὡς μάρτυρας σέ πράξη τῆς 23 Ἰανουαρίου 1559, μέ τήν ὁποία ὁ ἀγιογράφος Ἡλίας Μαυροκέφαλος μίσθωσε τά ἀμπέλια του¹⁴⁸. Πίος, πιθανόν, τοῦ Δανιήλ Πρινοκοκᾶ.

Πρινοκοκᾶς Σ[...], 1537

Τό ὄνομά του σέ πράξη τῆς 4 Δεκεμβρίου 1537 ὅπου παρίσταται ὡς μάρτυρας ὁ Σ[...] Πρινοκοκᾶς «αγιογράφος»¹⁴⁹.

Προσαλέντης Ἰωάννης¹⁵⁰, 1584-1596

Γνωρίζουμε ὅτι τό 1584 ἦταν μαθητής τοῦ Λεονάρδου Δελάρτα¹⁵¹.

Πληροφορίες γι' αὐτόν ὑπάρχουν καί σέ δύο ἔγγραφα τῆς 13 καί 14 Ὀκτωβρίου 1596 πού ἀναφέρονται στήν ἐπίλυση διαφορῶν του μέ τόν ζωγράφο Ματθαῖο Κάφιρη¹⁵². Πιό συγκεκριμένα, στίς 13 Ὀκτωβρίου 1596 συντάχθηκε συνυποσχετικό μέ τό ὅποιο οἱ δύο ζωγράφοι, ὁ Ματθαῖος Κάφιρης καί ὁ Ἰωάννης Προσαλέντης, ὄρισαν ὡς διαιτητές, γιά τήν ἐπίλυση οἰκονομικῶν διαφορῶν πού ἀναφέρονταν στή «συντροφία» τους, τούς ζωγράφους Ἡλία Μαυροκέφαλο καί Λεονάρδο Δελάρτα. Οἱ δύο κριτές ἐπιλήφθηκαν ἀμέσως τῆς ὑποθέσεως, ἄκουσαν καί τά δύο μέρη καί ζήτησαν μέ νέα πράξη νά τούς καταθέσουν ἔγγραφως τά κέρδη πού ἀποκόμισε ὁ καθένας τους ἀπό τόν καιρό πού σύστησαν τή «συντροφία» τους, καί τά ὁποία προέρχονταν ἀπό ἀγιογραφήσεις ἀλλά καί ἀπό κάθε ἄλλη ἐργασία

147. Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.53, φ. 286(2)ν. Βλ. καί πράξη τῆς 16.7.1573 στήν ὁποία μνημονεύεται ἡ *θηγάτηρ του ποτε μαστρο-Κανᾶ Πρηνοκοκά* (Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.25, φ. 244ν). Τό ὄνομα Κανᾶς Πρινοκοκᾶς πού ἀπαντᾶ στίς πηγές τοῦ τέλους τοῦ 16ου αἰώνα ἀναφέρεται προφανῶς σέ ἀπόγονο τοῦ ζωγράφου. Σημειώνουμε ἐνδεικτικά ὅτι στίς 7.12.1572 εἶναι γραμματικός στήν ἀδελφότητα τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Πατέρων πόλεως (Α.Ν.Κ., Συμβ. Δ.5, φ. 172r). Στίς 28.7.1573 ἐμφανίζεται ὡς συμβαλλόμενος (Α.Ν.Κ., Συμβ. Τ.25, φ. 254ν). Στίς 9.2.1580 ἀπαντᾶ ὡς μάρτυρας (Α.Ν.Κ., Συμβ. Δ.5, φ. 177ν).

148. Α.Ν.Κ., Συμβ. Β.176, φ. 292ν.

149. Α.Ν.Κ., Συμβ. Β.176, φ. 1r.

150. Βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Ζωγράφοι*, σ. 320.

151. ΚΑΖΑΝΑΚΗ, *Εἰδήσεις*, σ. 296, 299.

152. Ἐγγραφα ἀρ. 5 καί 6.

σχετική με την τέχνη τους: «τόσω εἶσε στορήματα ὅσον καί εἰς πᾶσαν ἄλλην δουλίαν ὅπου να ἔκαμαν τῆς τέχνης».

Τὴν ἐπόμενη ἡμέρα, 14 Ὀκτωβρίου 1596, συντάχθηκε ἡ πράξη διαιτησίας με τὴν ἀπόφαση τῶν δύο κριτῶν. Σύμφωνα με αὐτήν, οἱ δύο κριτές ἀφοῦ ἄκουσαν τοὺς δύο ἀντιδίκους, εἶδαν τὸ συμβόλαιο τῆς συντροφίας, καὶ τοὺς ὄρκισαν μήπως ἔκρυψε ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον εἴτε χρώματα εἴτε χρήματα τῆς συντροφίας, με τὴν ἀπόφασή τους ὄρισαν στὸν Προσαλέντη νὰ πληρώσει μέσα σὲ ἓνα μῆνα στὸν Κάφιρη ὀκτώμισι λίτρες, γιὰ τὴν ἀποπληρωμὴ τοῦ χρέους γιὰ τὶς εἰκόνες πού ἔφτιαξαν στὸν Ἅγιο Νικόλαο. Σὲ περίπτωση δὲ πού ὁ Προσαλέντης δὲν κατέβαλλε τὸ ἀνωτέρω ποσὸ μέσα στὴν ὀρισμένη διορία, ὁ Προσαλέντης ὑποχρεωνόταν νὰ δίνει στὸν Κάφιρη ἀπὸ κάθε μελλοντική του ἐργασία τὸ μισὸ ἀπὸ τὰ προκύπτοντα κέρδη. Με τὴν καταβολὴ τοῦ ἀνωτέρω ποσοῦ λυνόταν ἐπίσης καὶ ἡ συντροφία πού εἶχαν συστήσει καὶ ἔμενε ὁ καθένας ἐλεύθερος. Ὅσο γιὰ τὰ χρώματα πού εἶχαν ἐκείνη τὴ στιγμὴ, ὄφειλαν νὰ τὰ μοιράσουν στὴ μέση.

Ράντος Ἀλέξιως, 1696

Στὶς 19 Ἰανουαρίου 1696 παρίσταται ὡς μάρτυρας σὲ σύμβαση μαθητείας πού συντάχθηκε στὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα στὸ χωριὸ Σπαρτίλας, ὅπως μάλιστα σημειώνεται ἀπὸ τὸν νοτάριο, ὁ Ράντος ἦταν κάτοικος τοῦ χωριοῦ Περιβόλι στὴ Λευκίμμη¹⁵³. Ἡ παρουσία του στὴ βόρεια Κέρκυρα πιθανόν νὰ σχετίζεται με τὴν ἐκτέλεση κάποιας παραγγελίας.

Ροδόσταμος Σπυρίδων, 1795

Στὶς 29 Μαρτίου 1795 ὁ «ζωγράφος» βεβαιώνει ὅτι ἀσήμωσε 20 «βάζα» ξύλινα τοῦ ναοῦ τῆς Ὑ. Θ. τῶν Μαμάλων πού ἔκαμε ὁ Ἰωάννης Ἀνδρώνης, κτήτορας τοῦ ναοῦ¹⁵⁴.

Σαγιαδινὸς Ἰωσήφ, ἱερομόναχος, 1733-1756

Στὶς 10 Μαρτίου 1756 ὁ «εἰκονογράφος» ἱερομόναχος Ἰωσήφ Σαγιαδινὸς συμφώνησε με τὸν ἡγούμενο τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Καστελλάνων Μέσης Εὐγένιο Στέφανο τὴν ἀνακαίνιση ὅλων τῶν εἰκόνων τῆς μονῆς, σύνολο 49,

153. A.N.K., Συμβ. K.319, βιβλίο 5, φ. 41rv ...ενοπιων μαρτηρον του μισερ Αλεξηου Ραντου ζογραφου κατικος ηστο χοριον του Περηβοληου ηστο Αλενχι...

154. A.N.K., E.E. 352, δέσημη 2, ἔγγραφο 38.

καθώς και τοῦ προσκυνήματος τῆς Ὁδηγήτριας, μέ τήν κορνίζα «*κολόρο κοράλο*». Ὁ Ἰωσήφ θά δούλευε μαζί μέ τόν μαθητή του γιά 6 τξεκίγια βενέτικα. Ἐργάστηκε 30 ἡμέρες καί πληρώθηκε στίς 21 Μαΐου 1756¹⁵⁵.

Πρόκειται γιά τόν ἱερέα Ἰωάννη Σαγιαδινό, καί μετέπειτα ἱερομόναχο Ἰωσήφ Σαγιαδινό, κτήτορα τοῦ ναοῦ τῆς Ὑ. Θ. Βλαχέρνας στό προάστειο τοῦ Σάν Ρόκκου. Γνωρίζουμε ὅτι στίς 11 Ἰουλίου 1733, ὡς ἱερέας, ζήτησε ἀπό τόν Μ. Πρωτοπαπά τήν ἄδεια θεμελίωσης ναοῦ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑ. Θ. Βλαχέρνας καί τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων Κοσμᾶ καί Δαμιανοῦ, ὑποσχόμενος νά φροντίζει καί νά ἐφημερεῦει τόν ναό αὐτός μέ τούς κληρονόμους του. Τήν ἴδια ἡμέρα ἔλαβε τήν ἄδεια καί μέσα σέ τέσσερις μῆνες εἶχε ὀλοκληρώσει τό ἔργο. Στίς 21 Νοεμβρίου 1733 μέ νέα αἴτησή του ζήτησε τήν ἄδεια ἐγκαινιασμοῦ τοῦ ναοῦ, ὁ ὁποῖος πράγματι ἐγκαινιάστηκε στίς 25 Νοεμβρίου τοῦ ἴδιου ἔτους¹⁵⁶. Ὡς ἱερομόναχος ὁ Ἰωσήφ Σαγιαδινός σημειώνεται στήν πρωτοπαπαδική ἐπίσκεψη τοῦ ναοῦ τό 1754 μέ τήν ιδιότητα τοῦ κτήτορα καί ἐφημερίου¹⁵⁷.

*Σπεράντζας Σπυρίδων*¹⁵⁸, 1762-1774

Ὅπως προκύπτει ἀπό τά ἔξοδα τῶν συνδίκων τῆς Κοινότητος τοῦ ἔτους 1761, ὁ Σπεράντζας εἶχε ἀναλάβει τή διόρθωση ἢ ἀνακαίνιση («*restauro*») τῶν πινάκων πού κοσμοῦσαν τήν αἶθουσα τοῦ Συμβουλίου¹⁵⁹. Στίς 4 Ἀπριλίου 1762 συμφώνησε μέ τόν ἡγούμενο τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Καστελλάνων Μέσης γιά τήν κατασκευή εἰκόνας¹⁶⁰.

Ζωγράφησε τήν οὐρανία τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου Πόλεως. Στίς 6 Ἰανουαρίου 1772 ἀποφασίστηκε ἀπό τήν ἀδελφότητα ἡ ἀγιογράφηση τῆς οὐρανίας καί δόθηκε ἡ ἄδεια στούς κυβερνήτες νά χρησιμοποιήσουν τά χρήματα τοῦ ναοῦ¹⁶¹. Στίς 11 Αὐγούστου 1774 οἱ κυβερνήτες ζήτησαν καί ἔλαβαν τήν ἄδεια νά δανειστοῦν χρήματα γιά τήν ἀποπεράτωση τῆς ἀγιογράφησης τῆς οὐρανίας τήν ὁποία εἶχε ἀναλάβει ὁ Σπύρος Σπεράντζας¹⁶². Τήν οὐρανία περιγράφει ὁ ἐφημέριος τοῦ ναοῦ Γ. Σαββανῆς ὡς ἐξῆς: «*εἶναι ἐκ τοῦ*

155. Α.Ν.Κ., ΑΕΔ 231, δέση 6, φ.χ.ά.

156. Βλ. τά σχετικά ἔγγραφα εἰς Α.Ν.Κ., Μ.Π. 23, δέση 8, φ. 489r-490v, 495rv.

157. ΚΑΠΑΔΟΧΟΣ, Ναοί, σ. 322.

158. Μέ τόν ζωγράφο καί τό ἔργο του ἀσχολεῖται ἡ Μαρία Μελέντη στή διδακτορική της διατριβή. Βλ. ἐπίσης ΧΑΙΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 369-370.

159. Α.Ν.Κ., Ἐνετ. 58, δέση 7, φ. 6r.

160. Α.Ν.Κ., ΑΕΔ 231, δέση 6, φ.χ.ά.

161. Ἱερός Ναός Ἁγίου Ἐλευθερίου, Κώδικας, φ. 90rv.

162. Ἱερός Ναός Ἁγίου Ἐλευθερίου, Κώδικας, φ. 93v-94r (σ. 180-181).

Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων, ὁ γάμος τοῦ Νυμφίου Χριστοῦ μετὰ τῆς Νύμφης Ἐκκλησίας, ἔργον μοναδικόν, ἔχει τοὺς προφήτας καὶ τοὺς Εὐαγγελιστάς, τὸ δὲ χρύσωμα εἶναι εἰς ἀρίστην κατάστασιν»¹⁶³.

Στίλιας Ἴω(...), 1614

Σημειώνεται τὸ ὄνομά του στό τέλος πράξης τῆς 15 Μαΐου 1689 μέ τήν ὁποία καταχωρίζεται στά κατάστιχα τοῦ νοταρίου Ζαφειρή Προβατᾶ ἐφθαρμένη πράξη τῆς 31 Αὐγούστου 1614 πού ἀφορᾶ στόν Ὑψηλό Παντοκράτορα. Ἡ σημείωση ἔχει ὡς ἐξῆς: «*Εγὼ Ἴω() Στηλνας αἰηγογραφος παρακαλεστηκος παρά τον ανοθεν αδελφόν εγραψα ιστο βήμα τις ανοθεν μοις ος καθός ιπον γεγραμενος εκπαλε ος ενεκινω απαραλακτος διαλαμβανη επη ετους ζωνε ...βορηον ζ'*»¹⁶⁴. Ὁ Εὐστάθιος Μεταλληνός στή μελέτη του γιά τόν Παντοκράτορα, κάνοντας χρήση ἀντιγράφου τῆς πράξης αὐτῆς, τὸ ὁποῖο ἔγινε στίς 4 Αὐγούστου 1831, σημειώνει τὸ ὄνομα ὡς Ἰωάννης Τζήλιος¹⁶⁵, μέ τὸ ὁποῖο πέρασε καὶ στή μεταγενέστερη βιβλιογραφία¹⁶⁶.

Στράνης Ἡλίας, 1548-1603

Ὅπως προκύπτει ἀπό πράξη τοῦ 1548, ὁ Ἡλίας ἦταν γιός τοῦ ποτέ μαῖστρο Φράγγου Στράνη ζωγράφου καὶ ἐγγονός τοῦ ποτέ μαῖστρο Ἀνδριανοῦ Μονόλιθου ζωγράφου¹⁶⁷. Στίς 20 Μαρτίου 1603 συμβάλλεται ἡ κυράτσα

163. Ἱερός Ναός Ἀγίου Ἐλευθερίου, Κώδικας, φ. 136r (σ. 265) ἐνθύμηση τοῦ 1943.

164. Α.Ν.Κ., Συμβ. Π.350, κατάστιχο 4, φ. 5r. Βλ. καὶ ΚΑΡΥΔΗΣ, Ἀδελφότητα, σ. 513, ὅπου ἡ συντομογραφία ἀναπτύσσεται ὡς Ἰωάννης.

165. ΕΥΣΤ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ὑψηλοῦ Παντοκράτορος καὶ τῆς Κασσιώπης, φυλλάδιον Α', ἐν Κερκύρα 1890, σ. 18.

166. ΛΥΚΙΣΣΑΣ, Ἔστια, σ. 38. ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΖΑΡΙΔΗ, Ἄγνωστα στοιχεῖα γιά τόν Κερκυραῖο ἱερομόναχο Ἰωαννῖκο Καρτάνο ἀπό ἀνέκδοτα ἔγγραφα τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κερκύρας (1528-1529), *Δωδώνη Φιλολογία* 21 (1992) 63. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 438.

Ἀπό τή βιβλιογραφία εἶναι γνωστός ὁ ἱερέας Ἰωάννης Στίλιας, ὁ ὁποῖος τὸ 1620 ἦταν ἐφημέριος τοῦ ναοῦ τῆς Ὑπαπαντῆς Πόλεως καὶ τῆς Ἁγίας Μαρίνας στό Καρδάκι καὶ περὶ τὸ 1631 ἐφημέριος στόν ναό τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῆς Βενετίας (Γ. ΠΙΕΡΗΣ, Ὁ Θωμᾶς Φλαγγίνης καὶ ἡ Κέρκυρα, Κέρκυρα 1993, σ. 9, 16-17). Στά νοταριακά ἔγγραφα ἐντοπίσαμε τόν ἱερομόναχο Ἰωᾶ Στίλια νά ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ πράξη τῆς 23.3.1656 (Α.Ν.Κ., Συμβ. Β.66, φ. 98r), καὶ τόν ἱερέα Ἀναστάσιο Στίλια, ὁ ὁποῖος σημειώνεται σέ πράξεις τῆς 6.4.1660 καὶ τῆς 23.4.1664 (Α.Ν.Κ., Συμβ. Β.66, φ. 448r. Συμβ. Β.66, βιβλίο 14, φύλλο τελευταῖο χ.ἀ.), ἐνῶ στίς 31.12.1664 ἐμφανίζεται ὡς ὑποψήφιος ἐλληνοδιδάσκαλος τοῦ σχολείου τῆς Κοινότητος τῆς Κέρκυρας (ΤΖΙΒΑΡΑ, Σχολεῖα, σ. 101, 126).

167. Ἡ πληροφορία ἀπό ΚΟΛΛΑΣ, Νῆσος Β', σ. 144.

Βιόλω γυνή τοῦ Ἀνδρέου Κυπραίου μαραγκοῦ καὶ θυγατέρα τοῦ ποτέ Ἡλία Στράνη «ἀγιογράφου» καὶ τῆς Δράκως, κόρης τοῦ ποτέ Τζάνη Παπαδόπουλου, καὶ ἐγκρίνει τὴν πώληση σπιτιοῦ πού εἶχε ἀπὸ κοινοῦ μέ τὸν ἀνεπιὸ τῆς Ἀλιβίτζη Στράνη, γιὸ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἀλεξίου¹⁶⁸.

Στράνης Φράγγος¹⁶⁹, 1545-1548

Ἀπαντᾷ ὡς μάρτυρας σὲ δύο νοταριακὲς πράξεις. Στὴν πρώτη, τῆς 15 Ἰανουαρίου 1545, σημειώνεται ὡς «*μαστρω γράγκος στράνις ὁ ζωγράφος*» καὶ στὴ δεύτερη, τῆς 20 Ἰανουαρίου 1545, ὡς «*μαστρω φράγκος κανίτζας λεγόμενος στράνις ζωγράφος*»¹⁷⁰. Ἡ ἐπαγγελματικὴ του ιδιότητα προκύπτει καὶ ἀπὸ πρᾶξη τοῦ 1548 πού συνάπτει ὁ Ἡλίας γιὸς τοῦ ποτέ μαῖστρο Φράγγου Στράνη ζωγράφου καὶ ἐγγονός τοῦ ποτέ μαῖστρο Ἀνδριανοῦ Μονόλιθου ζωγράφου¹⁷¹.

Τσιριγώτης Μαρίνος, 1845

Σημειώνεται ὡς «*χρωματογράφος*». Στὶς 22 Μαΐου 1845 ἔδωσε τὴν προσφορά του γιὰ τὴν ἐκτέλεση ἐργασιῶν στὸν ναὸ τῶν Ἁγίων Πάντων Πόλεως, στὶς ὁποῖες περιλαμβάνονταν τὸ ἀσημοχρῦσωμα τῆς «*κούμπας*» τοῦ ἀρχιερατικοῦ στασιδιοῦ, τὸ χρωμάτισμα τοῦ ὑπόλοιπου στό χρῶμα τῆς καρυδιάς, τὸ χρωμάτισμα τῶν ἐσωτερικῶν τοίχων σὲ χρῶμα «*τζελέστε*», τὸ χρωμάτισμα τοῦ γυναικειοῦ καὶ τῶν κορνιζῶν του, τὸ χρῦσωμα καὶ τὸ χρωμάτισμα τῆς εἰκόνας καὶ τοῦ «*δεπόζιτου*» τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὅπου χρειάζοταν. Ὁ ἴδιος στὶς 4 Ἰουνίου 1845 ἔκανε ἄλλη προσφορά γιὰ νέες ἐργασίες στὸν ἴδιο ναὸ, στὶς ὁποῖες περιλαμβάνονται τὸ ἀσημοχρῦσωμα τοῦ «*δεπόζιτου*» τῆς Βλαχέρνας καὶ ἄλλα¹⁷².

Φόσκαλης Δημήτριος¹⁷³, 1704

Στὶς 2 Φεβρουαρίου 1704 ὁ Δημητράκης Φόσκαλης «ἀγιογράφος» συμφώνησε μέ τοὺς κουμειοὺς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Ἀνυφαντῆ

168. Α.Ν.Κ., Συμβ. Β.75, φ. 192(390)γ.

169. Βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 380.

170. Α.Ν.Κ., Συμβ. Γ.54, φ. 186γ καὶ 189γ ἀντίστοιχα.

171. Ἡ πληροφορία ἀπὸ ΚΟΛΛΑΣ, Νῆσος Β', σ. 144.

172. Γ. ΖΟΥΜΠΟΣ, Ἡ συναδελφικὴ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Πάντων Πόλεως, ἐφημ. *Κερκυραϊκὸ Βῆμα*, ἀρ. φ. 2086-2091 τῆς 3-10.12.1986.

173. Βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 446-447.

Καρουσάδων νά φτιάξει τίς εἰκόνες τοῦ τέμπλου. Ὁ Φόσκαλης θά ἔφτιαχνε μέ κόπο καί μέ σανίδια δικά του τούς δώδεκα Ἀποστόλους καί τό Τρίμορφο τοῦ τέμπλου, ὅμοια μέ ἐκεῖνα τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Πάντων στή Χώρα, μέχρι τήν ἑορτή τοῦ ἁγίου Λαζάρου. Γιά τό ἔργο συμφωνήθηκε ὡς ἀμοιβή ἢ καταβολή 22 ρεαλίων, ἀπό τά ὁποῖα ἔλαβε προκαταβολικά 11 ρεάλια. Σέ περίπτωση πού δέν θά τηροῦσε τή διορία ὑποχρεοῦτο νά καταβάλει στόν ναό 10 λίτρες κερί¹⁷⁴.

Φουκάς Ἀλιβίζης, 1589

Τόν γνωρίζουμε ἀπό πράξη τῆς 5 Μαρτίου 1589 μέ τήν ὁποία ὁ «μισέρο Αληβήξης Φουκάς ζωγράφος παρόν σωματικῶς ομολογησεν ὅτι ποιῆ κοινέσιον τον κύρ Μπερνάρδον Κυπρέον εις πᾶσαν διαφοράν ἔχη μετά παντός ανθρώπου...»¹⁷⁵. Δέν εἶναι γνωστός ἀπό ἄλλοῦ. Μέ τό ἐπώνυμο Φουκάς ἢ Φωκάς εἶναι γνωστοί πολλοί Κρήτες ζωγράφοι τοῦ 15ου καί 16ου αἰ.¹⁷⁶, τό ἐπώνυμο ὅμως «Φουκάς» ἐπιχωριάζει τόν 16ο αἰ. καί στήν περιοχή Λευκίμμη τῆς Κέρκυρας¹⁷⁷, ἀπό ὅπου πιστεύουμε ὅτι καταγόταν ὁ ἀνωτέρω ζωγράφος.

Γεώργιος Χρυσολο(ν)οῦ, 1733-1762

Ἡ ἐπαγγελματική του δραστηριότητα¹⁷⁸ ἐκτείνεται τουλάχιστον ἀπό τό 1733 ἕως τό 1762.

174. Ἐγγραφο ἀρ. 9.

175. Α.Ν.Κ., Συμβ. Χ.18, φ. 503ν.

176. Π' αὐτούς βλ. Μ. ΣΑΤΤΑΡΑΝ, Nuovi elenchi e documenti dei pittori in Creta dal 1300 al 1500, *Θησαυρίσματα* 9 (1972) 206, ἀρ. 69-73. Ο ΙΔΙΟΣ, Nuovi documenti riguardanti pittori cretesi dal 1300 al 1500, στό: *Πεπραγμένα Β' Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου*, τ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1968, σ. 39, ἀρ.72. ΜΑΡΙΑ Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΔΑΚΗ, Οἱ ζωγράφοι τοῦ Χάνδακος κατά τό πρῶτον ἡμισυ τοῦ 16ου αἰῶνος οἱ μαρτυρούμενοι ἐκ τῶν νοταριακῶν ἀρχείων, *Θησαυρίσματα* 10 (1973) 311, ἀρ. 11, 317 ἀρ. 17, 321-322 ἀρ. 22, 350 ἀρ. 69, 353 ἀρ. 78. Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ, Σταχυολογήματα ἀπό τά κατάστιχα τοῦ νοταρίου Κρήτης Μιχαήλ Μαρά (1538-1578), *Κρητικά Χρονικά* 15-16 (1961-1962) 257 ἀρ. 37. Α. ΞΥΓΟΠΟΥΛΟΣ, Σχεδιάγραμμα ἰστορίας τῆς θρησκευτικῆς ζωγραφικῆς μετά τήν Ἄλωσιν, Ἀθήναι 1957, σ. 83. ΑΘ. Δ. ΠΑΛΙΟΥΡΑΣ, Ἡ ζωγραφική εἰς τόν Χάνδακα ἀπό 1550 -1600, *Θησαυρίσματα* 10 (1973) 123, ἀρ. 60.

177. Σημειώνουμε ἐνδεικτικά πράξη τῆς 18.7.1534 ἀπό τήν ὁποία προκύπτει ὅτι ὁ Ἀντώνης Φουκάς καί ἡ γενεά του εἶχαν κτητορικό μερίδιο στόν ναό τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ Ποδαριῶνων (Α.Ν.Κ., Συμβ. Μ.225, φ. 418ν).

178. Βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι, σ. 462-464. ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Ἐπιδράσεις, σ. 198-199. ΜΕΛΕΝΤΗ, Εἰδήσεις, σ. 323 ἔξῃς. Βλ. ἐπίσης ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΓΕΡΟΥΛΟΥ, Μία εἰκόνα τοῦ Κερκυραίου ζωγράφου Γεωργίου Χρυσολοῦ ἀπό τό Ναύπλιο, *Πελοποννησιακά* 26 (2001-2002) 131-144.

Τίς ἐργασίες του στό Συμβούλιο τῆς πόλης τό 1733 σημειώνει ὁ ἴδιος σέ βεβαίωση τήν ὁποία ὑπογράφει, τό κείμενο τῆς ὁποίας ἔχει ὡς ἐξῆς:

«1733 δεκεμβριόν 15 ἐδούλευσα τοῦς ἐκλαμπροτάτους συντίχους ταῖς κάτοθεν φατοῦρες ἡ ὀπίες ἡσίν δια το κωνσέγιο καί ἔμνα πλερομένοις εἰς τους κόπους μου καί ἔξοδες ἡ ὀπίαις φατοῦρες ἡσίν. Ἐκαμα τες κολόνες μέσα εἰς το κονσέγιο μαρμορίν. Ἀκόμι ἔκαμα τιν ἀρμα τις κονμουν<ι>τάς. Ἀκόμι ἔκαμα τίν ἡκόνα με τίν κωρνίζα χρισί καί ἔλαβα εἰς ὄλα τζεκίνια χρυσά 9 καί μουνέδα λίτρες ἡκοσιδιο. L.22. Γεώργιος Χρυσολοράς ζων/γρά-φου»¹⁷⁹.

Στόν ζωγράφο αὐτόν παρήγγειλε ὁ ἡγούμενος τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Καστελλάνων Μέσης τό 1761-1762 τήν ἰστόρηση εἰκόνας μέ δεκατέσσερις «ἱστορίες». Ὁ ἡγούμενος σημείωσε στό βιβλίο ἐξόδων: «Μαρτίον 9 [1761-1762]. Ἐκαμα παζάρι ντακόρδο με τον ἀγιογράφον Γεώργιον Χρυσολουραῖν να ἱστορίση εἰκόνα με δεκα τέσερους ἱστορίαῖς, με φίνα κολόρα καί νά χρυσόσι ὄλην τήν ἄνωθεν κορνίζα με ὄλα τα ἔξοδα ἐδικά του να του δώσω τζεκίνια δεκανιά. του ἔδοσα εἰς τό παρόν ἀκοντο τζεκινια πεντε...»¹⁸⁰. Σέ δίφυλλο μέ ἔξοδα τῆς 25 Μαΐου χωρίς δήλωση χρόνου, πιθανότατα ὁμως τοῦ 1762, ὑπάρχει ἡ σημείωση: «ἔδοσα τό ρέστο τῶν ἀγιογράφων διά την εικονα τζεκινια χρυσά δέκα και ποναμῖν των μαθητῶν λίτραις 5 και πορταδουρα εἰς τό μοναστήρι 10. ἐκόστησε ὄλον τό ἐξοδον τῆς εἰκόνας L. 1046»¹⁸¹. Παρότι τό κείμενο δέν εἶναι σαφές, πιστεύουμε ὅτι πρόκειται γιά τήν ἀποπληρωμή τῆς εἰκόνας πού εἶχε παραγγελθεῖ στόν Χρυσολουραῖ. Ἄλλωστε τό τελικό κόστος, οἱ 1.046 λίτρες, δέν ἀπέχουν πολύ ἀπό τήν ἀρχική συμφωνία τῶν 19 τζεκινιῶν.

Ἄναφέρονται ἐπίσης ὡς ἔργα του τά δεσποτικά στόν ναό τῆς Ὑ. Θ. Μανδρακιώτισσας Πόλεως¹⁸², καθώς καί εἰκόνες στόν Ἅγιο Ἐλευθέριου Πόλεως¹⁸³.

179. Α.Ν.Κ., Ἐνετ. 41, δέση 2, filzetta 8, φ. 38(227)γ.

180. Α.Ν.Κ., Α.Ε.Δ. 213, δέση 1 (ἔσοδα-ἔξοδα), φ.χ.ἀ. Πρόκειται γιά τήν εἰκόνα πού βρισκεται σήμερα στό δεξί προσκυνητάρι τοῦ ναοῦ, ἡ ὁποία φέρει στό κάτω μέρος τήν ἀκόλουθη ἐπιγραφή: ἡ οἰκόν αὐτη οἰκο/δομήθει δια συνδρο/μῆς παρὰ τον παν/οσιωτάτον ἐν ἱερε/ρομονάχοις κ(αί) ἐν/ πν(ευματ)ικοῖς πατράσι κ/υρίον ἐγγενίου στεφανου/ ἡγουμένου ἐν τῷ αψξ[β]/ ἔτη ἐν μηνί μαῖω κε. καί δίπλα τήν ὑπογραφή: Γεωργίου χρυ/σολορά ζων/γρά-φου χείρ.

181. Α.Ν.Κ., Α.Ε.Δ. 213, δέση 1 (ἔσοδα-ἔξοδα), φ.χ.ἀ.

182. Ἱερός Ναός Ἁγίου Ἐλευθερίου, Κώδικας, φ. 134γ (σ. 261).

183. Ἱερός Ναός Ἁγίου Ἐλευθερίου, Κώδικας, φ. 136γ (σ. 265) ἐνθύμηση τῆς 8.8.1943.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΖΩΓΡΑΦΩΝ

ΟΝΟΜΑ	ΕΤΟΣ
1. Λογαράς	1469
2. Μονόλιθος Άνδριανός	1502-1526
3. Πρινοκοκάς Κανᾶς	1511-1514
4. Κυριάκης	1512
5. Κοντός Κωνσταντίνος	1519
6. Πρινοκοκάς Δανιήλ	1537-1577
7. Πρινοκοκάς Σ...	1537
8. Λογγοβίτης Λέων	1545
9. Ίάκωβος Ευστάθιος	1545-1546
10. Στράνης Φράγγος	1545-1548
11. Μαυροκέφαλος Ήλιος	1547-1598
12. Στράνης Ήλιος	1548-1603
13. Μονόλιθος Κωνσταντίνος, ιερομόναχος	1549
14. Μαυρογιάννης Ίάκωβος	1551
15. Μαυροκέφαλος Ίάκωβος	1555
16. Πρινοκοκάς Νικόλαος	1559
17. Μπογδάνος Ίωαννίκιος	1563-1585
18. Δελάρτας Λεονάρδος	1563-1598
19. Προσαλέντης Ίωάννης	1584-1596
20. Μπαθάς Τομίας	1586-1587
21. Φουκάς Άλιβίτζης	1589
22. Δεληγότης Τζώρτζης	1590
23. Κάφιρης Ματθαῖος	1596
24. Μιχαήλ	1599
25. Στίλιας Ίω...	1614
26. Κονταρίνης Νικόλαος	1689

27. Ράντος Ἀλέξιος	1696
28. Κονταρίνης Κωνσταντῖνος	18ος αἰώνας
29. Κόνταρης Κωνσταντῖνος	1700
30. Φόσκαλης Δημήτριος	1704
31. Παραμυθιώτης Παναγιώτης	1714
32. Ἀστράς Μανώλης	1721
33. Κορτέσης Εὐστάθιος	1731
34. Παουλίνης Τζανέτος	1733
35. Σαγιαδινός Ἰωσήφ, ἱερομόναχος	1733-1756
36. Χρυσολο(υ)ρᾶς Γεώργιος	1733-1762
37. Παντῆς Ἰωάννης, ἱερέας	1739-1754
38. Κονταρίνης Νικόλαος, ἱερέας	1751
39. Ἀλιπράντης Σπύρος	1755
40. Δαμαρᾶς, ἱερέας	1755
41. Παραμυθιώτης Σπυρίδων	1760-1767
42. Σπεράντζας Σπυρίδων	1762
43. Μπογδάνος, διάκονος	1783
44. Δημησιάνος Ἀντζόλος	1786-1798
45. Κονοφᾶος Ἰωάννης, ἱερέας	1786-1807
46. Παραμυθιώτης Ἀναγνώστης	1791
47. Ροδόσταμος Σπυρίδων	1795
48. Κόντης Ἰωάννης	1802-1806
49. Ἀγγελᾶτος Θεόδωρος, ἱερέας	1806-1816
50. Κόκλας Δανιήλ, ἱερομόναχος	1833-1842
51. Βιτουλαδίτης Χαράλαμπος	1844
52. Ἀσιώτης Νικόλαος	1845
53. Τσιριγώτης Μαρίνος	1845

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΝΑΩΝ

ΝΑΟΣ	ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΙ
Ἁγία Κυριακή, Στανουπλάδες	
Ἁγία Μαρίνα, Καρδάκι	Νικόλαος Κονταρίνης, ιερέας Σπυρίδων Παραμυθιώτης
Ἁγία Παρασκευή, Βαρουπατάδες	Θεόδωρος Ἀγγελάτος, ιερέας
Ἅγιοι Ἀνάργυροι, Στανουπλάδες	Μιχαήλ
Ἅγιοι Ἰάσων καὶ Σωσίπατρος	
Ἅγιοι Πάντες, Χώρα	Χαράλαμπος Βιτουλαδίτης Δανιήλ Κόκλας, ἱερομόναχος Μαρίνος Τσιριγώτης
Ἅγιος Ἀθανάσιος, Καρουσάδες	
Ἅγιος Δημήτριος καὶ Ἰάκωβος Πέρσης, Χώρα	
Ἅγιος Ἐλευθέριος, Περιβόλι	
Ἅγιος Ἐλευθέριος, Χώρα	Κωνσταντῖνος Κονταρίνης Παναγιώτης Παραμυθιώτης Σπυρίδων Σπεράντζας
Ἅγιος Ἰωάννης Θεολόγος, Ἐξαχειράδες	
Ἅγιος Ἰωάννης τοῦ Καρακούζη, Μαντούκι	Θεόδωρος Ἀγγελάτος, ιερέας
Ἅγιος Νικόλαος Ἑβραΐδος, Χώρα	Δανιήλ Πρινοκοκάς
Ἅγιος Νικόλαος Ριγανίτης, Τρίκλινο	
Ἅγιος Νικόλαος τῆς Πέτρας, Περίθεια	Ἰωάννης Κονοφάος, ιερέας
Ἅγιος Νικόλαος τοῦ Ἄνυφαντῆ, Καρουσάδες	Δημήτριος Φόσκαλης
Ἅγιος Παντελεήμων, Καβαλοῦρι	

Ἅγιος Χαράλαμπος, Χώρα	Τζανέτος Παουλίνης
Προφήτης Ἡλίας, Λάκωνες	Ἰωάννης Κόντης
Ταξιάρχης, Δουκάδες	
Ταξιάρχης, Συναράδες	Εὐστάθιος Κορτέσης
ῥ. Θ., Μελίγια	Ἰωαννίκιος Μπογδάνος, μοναχός Ἡλίας Μαυροκέφαλος
ῥ. Θ., Πάγοι	Ἰωάννης Κονοφάος, ἱερέας
ῥ. Θ. Ἀντιβουνιώτισσα, Χώρα	
ῥ. Θ. Ἀντιβουνιώτισσα, Κορακάδες	
ῥ. Θ. Ζωοδόχος Πηγή, Καστελλάνοι Μέσης	ἱερομ. Ἰωσήφ Σαγιαδινός Γεώργιος Χρυσολουράς Σπυρίδων Σπεράντζας
ῥ. Θ. Κοκκινάδα, Ἅγιοι Θεόδωροι	Τζώρτζης Δεληγότης
ῥ. Θ. Μαμάλων, Μάμαλοι	Ἰωάννης Κονοφάος, ἱερέας Σπυρίδων Ροδόσταμος
ῥ. Θ. Μανδρακιώτισσα, Χώρα	Κωνσταντῖνος Κονταρίνης
ῥ. Θ. Ὁδηγήτρια, Ἀγραφοί	Θεόδωρος Ἀγγελάτος, ἱερέας
ῥ. Θ. Ὁδηγήτρια, Γαρίτσα	Ἰωάννης Κονοφάος, ἱερέας
ῥ. Θ. Παλαιοκαστρίτσα	Ἄντζολος Δημησιάνος Δανήλ Κόκλας, ἱερομόναχος Λογαράς
ῥ. Θ. Παντάνασσα, Βουνιοχώρι	Λεονάρδος Δελάρτας
ῥ. Θ. Σπηλαιώτισσα, Χώρα	Δαμαρᾶς, ἱερέας Σπύρος Ἀλιπράντης
ῥ. Θ. Τριμάρτυρος, Γαρίτσα	Νικόλαος Ἀσπιώτης
ῥ. Θ. Φανερωμένη τῶν Ξένων, Χώρα	Μπογδάνος, διάκονος Ἀναγνώστης Παραμυθιώτης

ΕΓΓΡΑΦΑ

Ἔγγραφο 1

Συμφωνία τοῦ Γεωργίου Μαζαράκη μέ τόν ζωγράφο Δανιήλ Πρινοκοκά γιά τήν ἱστορήση τῆς Δευτέρας Παρουσίας στόν ναό τοῦ Ἁγίου Νικολάου Ἐβραΐδος, στήν πόλη.

Ἄνεκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό Α.Ν.Κ., Συμβ. Π.40, φ. 133ν.

αφξ' ἡμέρα δ' τοῦ μαΐου ἐσωθεν τῆς ἐνδόξου μον(ῆς) τῆς υπεραγί(ας) Θ(εοτό)κου τῆς Κεχαριτωμένης/ κύρ Γεώργ(ιος) ο Μαζαράκης, παρόν σωματικῶς συνφών(ησε) με τόν παρόντα μισέρ Δανίλη τον/ Προινοκοκκά, ζωγράφο ὅτι ὁ εἰρημένος μισέρ Δανίλης, να οφείλει ἱστορίσαι τήν ιστορί(αν)/ τῆς τοῦ Χ(ριστο)ύ δευτέρας παρουσίας, εἰς τήν μονήν τοῦ αγίου Νικολάου τῆς Ἐβραΐδος πλουσίαν,/ με τέχνη χρυσάδη, λαζουρη, και χρυσάφη καθῶς ἐναί εἰς τήν Αντι/βουნიώτισσα καί τιμή περισσοτέρα πλουσιότιτος καί τέχνης ἕως τε/σσάρων δουκάτων ἀπ' ἐκεῖνης και να του τήν παραδώσει τελειωμένη ἕως τὰς/ ἐ' του ἐρχομένου ἰουνίου. και ὁ ρηθείς κύρ Γεώργιος, να οφείλει δῶσαι/ αὐτῷ τόν ἀσβέστη, το λινάρη και το νερό. οὐχ ἄλλον τι και πληρώνει/ το καθόλου δουκάτα ἕνδεκα κουρέντε και εἴαν ὁ ρηθείς μισέρ Δανίλης, εἰς/ τήν αὐτήν διορίαν δεν τήν ἤθελε δῶσει τελειωμένη ὡς ἀνωθεν να οφείλει πληρών<ει>/ εἰς τον πούντον τῆς κοινώτιτος δουκάτα 4 καί να χάνει και τον κόπον αὐτοῦ ὅλον ἀνευ τινός/ ἐναντιότητος και ἐξῆς. και οὕτως συνεφώνησαν, και ευχαριστηθησαν ἀμφοτε(ε)ρ(α) τὰ ρηθέντα μέρη/ ἐνωπιον μαρτύρων κύρ Κωνσταντίνου Μούρσει και κύρ Μαρινου του Ταρωνά.

Ἔγγραφο 2

Συμφωνία τοῦ ζωγράφου μοναχοῦ Ἰωαννίκιου Μπογδάνου μέ τόν ζωγράφο Ἡλία Μαυροκέφαλο, μέ τήν ὁποία ὁ δεύτερος ἀναλαμβάνει τή συνέχιση καί δλοκλήρωση τῆς ἀγιογράφησης τοῦ ναοῦ τῆς Ἵ. Θεοτόκου στό χωριό Μελίκια.

Ἄνεκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό Α.Ν.Κ., Συμβ. Π.40, φ. 385γ.

αφξγ' ἡμέρα β' τοῦ Δεκεμβρίου ἐσωθεν νάρθηκος τῆς ἐνδόξου μονῆς τῆς υπ(ερα)γ(ίας) Θ(εοτό)κου τῆς Κεχαριτωμένης ἐν τῷ <εξωπόλω>/ τῶν Κορυφῶν, εἰς τήν περιοχὴν τῶν Γαστροάδων κύρ Ἰωαννίκ(ιος) (μον)αχ(ος) το κ(α)τ(α) κοσμον, Μπογδάνος, παρών/ σωματικῶς ἐσυμφών(ησε) μετὰ τοῦ παρόντος μαΐστρου Ἡλία τοῦ Μαυροκέφαλου ζωγράφου τωιδε τρόπω/ ἐπειδή ρηθείς (μον)αχ(ος), εἶχεν ἴσασθῆ μέ τούς ἐκτητόρους τῆς ἐνδόξου μονῆς

τής υπ(ερα)γ(ιας) Θ(εοτό)κου εἰς τό χωρίον/ τών Μελικίων, ἵνα ζωγραφῆσει αὐτήν διά δονκ(άτα) πο 40 ὡς καθὼς εἰς τό ἱστορουμέντο αὐτών/ διαλαμβάνει καί ἐξωγράφησε μέρος, καί ἡ λοιπή ὑπάρχει ἀτελής, νύν δε οὐκ ἤβουλή/θη αὐτῷ τελειῶσαι αὐτήν, μετέθετο τοιγαροῦν εἰς τόν τόπον αὐτοῦ τόν εἰρημένον μαῖιστρο/ Ηλία, ἵνα τελειῶσει πάσαν τὴν ζωγραφικὴν τέχνην εἰς τόν ρηθέντα ναόν, καὶ να λάβει καί/ πληρωθῆ παρ' ἐκείνων, τα ρηθέντα δονκ(άτα) 40 ὡσπερ ἂν υπήρχεν αὐτός καί ἐπειδὴ/ ὁ ρηθείς μοναχός, ἔλαβε παρὰ τών ρηθέντων κτητόρων δονκ(άτα) 12 ἀπαντὰ τα δονκ(άτα) 12/ ὑποσχεταὶ να δώσει του αὐτοῦ μαῖιστρο Ηλία δονκ(άτα) 6 καί ὁ αὐτός μοναχός, να ἐνι ἀμετοχος/ ἀπὸ τόν δεσμόν τῆς ρηθείσης συμφωνίας, ἀλλ' εἰς τον τοπον αὐτοῦ με ὅλα ἐκεῖνα τα δικαιώματα/ να ἐναι ο εἰρημένος μαῖιστρο Ηλίας καὶ ἐξῆς. Μάρτυρες ο αἰδεσιμώτατος πρωτοπαπᾶς καί χωρεπισκοπος/ Κερκύρας κυρίου Αντωνίου του Σπειρί καὶ κύρ Λεωνάρδου του Δελάρτας:-

Ἔγγραφο 3

Συμφωνία τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Ὑ. Θ. Κοκκινάδας Λαυρεντίου Χαρίτωνος μετὸν ζωγράφο Τζώρτζη Δεληγότη για τὴν ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ.

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπὸ Α.Ν.Κ., Συμβ. Κ.404, φ. ρ' verso -ρα' recto.

αφ' ἧ ἡμερ(α) ἰά του φλεβαρηου μηνός κύρ Λαβρεντιος ἱερομω(να)χος το κατα/ κόσμου Χαρήτον ἱγούμενος καί ἱεροουργος τῆς ὑπεραγ(ιας) Θ(εοτο)κου/ τῆς Κοκκινάδας τὴν σήμερο παρ(ών) σωματικός ὁμολογισε καί/ εἶπε ὅτι ἐσημο(νη)σε με τ(ον) παρ(ον)τα μαστρο Τζώρτζη Δελη/γοτι ἀγιογράφ(ον) εἰς τηουτον τρόπον καὶ σημφονηα ὡς κατοθεν/ ὑποσχομενος ὁ ἀνοθεν ἀγιογράφος να ἡστορησι κ(α) δουλευσι κ(α) τε/ληση ὅλην τὴν ἐκκλησηα ἀπο μεσα ὅλη τρηγήρου ἀποκάτου ἐ/ος ἀπάνου ἀγίους μ(ε)γ(ά)λ(ους) πόλους ἐορτάδες κ(α) τάλα παντ(α) στασή/δηα ὠμορφα καλὰ κ(α) τήμηα καθὼς ἐνε η ταξη τ(ων) ἐκκληση(ων) κ(α)/ τῆς αὐτῆς πραξῆς. το ὁμῆος να ἡστορησι κ(αί) τόν Ἀσάνη κ(αί) τὴν/ γη(νή) του ὡς καθὼς ἦτ(ον) ἐκπαλε υποσχομε(νος) ο ἀνοθεν ἱερομω(να)χος να/ δοση του ἀνοθε ἀγιογράφου διά τ(όν) αὐτοῦ κόπον κ(αί) δούλευσι κ(αί) στορησι τολορα/ ἐξηντ(α) εὐτά κ(αί) τες ἐξοδες στον οντα δουλεβη στην ἀνοθε μονή/ κ(αί) τούτο δουλεβοντας κ(αί) πληρο(νον)τας κατὰ τὴν δουληά οπου κἀνη/ τὴν κημησι τῆς Παναγῆ(ας) προσκηνημα να κἀμη τα στεφα(νι)α/ με το χρησά/φη ὀλης τῆς ἐορτῆς τῆς κήμησις ὡς καθὼς ἐ/νε η ταξη καί πρέπος καλὰ κ(αί) πιστα κ(αί) να βαλι χερηκόν να δου//λεβη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς μί, ἡγουν ἀπο τ(ὴν) προτι του μαρτηου μηνός/ κ(αί) τούτο μι εχοντας ἐξουσηα ο ἀνοθε ἀγιογράφος να πάγν να δουλευει/ αλου ἐξο ἀπο τὴν ἀνοθε μω(νήν) χορηγῆ θέλημα κ(αί) προσεροτισι τοῦ/ ἀνοθε ἱερομω(να)χου κ(αί) του δῆνη τὴν

σήμερο αραβόνα τολορο α/ και ουτος εσυμφο(νη)σαν υπο μαρτιω(ας) κυρ Νήκου Γαστεράτου κ(αί)/ κυρ Γεόργηου Κηνηγόπουλου κ(αί) κυρ Αντροου Αυτήνου κ(αί) Μήχου Μω(να)στιρηότι.-

᾽Εγγραφο 4

᾽Ορισμός ἐπιτρόπου ἀπό τόν ζωγράφο Εὐστάθιο Ἰάκωβο.

᾽Ανέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό Α.Ν.Κ., Συμβ. Μ.188, φ. 38ν, χωρίς ἡμερομηνία (1545-1546).

+ κυρ Εὐστάθιος Ἰάκωβος ζωγράφος παρών διορθωνει ἐπίτροπον αὐτοῦ/ τόν παρόντα κυρ Ιω(άννη) Κρούσαν νά ζητῆ καί λάβη ασπρα 52 τούρκικα ἐκ τοῦ μ(αστρ)ο Δανιήλ Προνοκοκάν ῥέστον, ἀπό τήν τιμήν τοῦ τζα/μελετοῦ ἐπώλησ(εν) τοῦ ανωθεν μ(αστρ)ο Δανιήλ.-

᾽Εγγραφο 5

Συνυποσχετικό τῆς 13 Ὀκτωβρίου 1596. Οἱ ζωγράφοι Ματθαῖος Κάφιρης καί Ἰωάννης Προσαλέντης ὀρίζουν διαιτητές. Τήν ἴδια ἡμέρα οἱ δύο διαιτητές ζητοῦν μέ ἄλλη πράξη νά τούς δοθοῦν ἐγγράφως τά κέρδη τοῦ καθενός.

᾽Ανέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό Α.Ν.Κ., Συμβ. Α.22, φ. 761r.

Τῆ αυτῆ ἡμερ(α), οἱ παρῶντες μισερ Ματθαῖος ὁ Κάφυρις κ(αί) μισερ Ιω(ά)ν(νης) ὁ Προσα/λεντ(ης), ὁ καθείς δηα μέρ(ους) αὐτοῦ ὁμολόγησ(αν) κ(αί) εἶπων, ὅτι ἐπειδ(ῆ) ἔχωσ(ιν)/ τινά δηαφορ(άν) ἐν μεσ(ον) αὐτῶν περι τήν συνδροφίαν ὅπου ἔχουν/ καθός διαλαμβάνη εἰς ἓνα ἰνστρουμέντ(ο) γηναμένω εἰς τάς/ πράξεις τοῦ μισερ Γρηγορ(ίου) Φλόρ(ου) κ(αί) περί τουτ(ου) ἤλθαν εἰς κρήσιν/ κ(αί) εἰς λόγη κ(αί) ἔξοδα, ἀλλά δηα να λήψουν απο ταῖς κρισ(ες) κ(αί) ἔξωδ(ες)/ ἐσύμφώνησ(αν) κ(αί) ἐποίησ(αν) τό παρόν κομπρομεσ(ον) κ(αί) ἔθεσ(αν) κριτάς/ ἄλπιτρους δε γιοῦρε τάντουμ, τόν μισερ Ἰλῆα τόν Μανροκέφαλ(ον)/ κ(αί) τόν μισερ Λεονάρδ(ον) τόν Δελάρτ(α) τό δέ εἶτι αὐτοῖ δύο κριταί/ κριν(ουν) καί ἀποφασίσουν με τόν Θεόν κ(αί) με τήν ψυχή τους/ ὑπόσχωντ(αι) τα ἀναγεγραμένα δύο μέρει τοῦ ἔχουν αὐτῶ βέ/βαιον κ(αί) ἀμετάτρεπτον κ(αί) ἰναπελάμπελ(ε) ἔθη Βενετι/ών κ(αί) τα εξής. μαρτ(υρες) μ(αστρ)ο Νικόλαος Δαβενέτζιας κ(αί) ὁ εὔλα/βέστατ(ος) παπ(α) κυρ Ἀντόνιος ὁ Φρόνημος.

+ Ἡμεῖς οἱ ἄνωθ(εν) κριταί καθεζόμενοι εἰς τόν οἶκον ἐμοῦ τοῦ ἄνωθ(εν) Μαν/ροκέφαλον καί ἠκούσασμαι τήν ἀναζήτησ(ιν) τοῦ ἐνός μέρους κ(αί) τ(ήν)/ ἀπόκρισ(ιν) τοῦ ἐτέρ(ου) κ(αί) δηά τούτο τερμωνάρωμαι, ὅτι εἰς διο/ρίαν ὄλην τήν σήμερον, να φέρουν καί οἱ δύο ἐγράφος τό τί/ ἐκέρδεσε

ἀπό το τότε κ(αι)ρῶ ὅπου ἐκάμανε συνδροφία/ τόσω εἶσε στορήματα ὅσον κ(αί) εἰς πᾶσ(αν) ἄλλην δουλίαν ὅπου/ να ἔκαμαν τῆς τέχνης, ἀλέως τρόπου θέλ(ο)μαι αποφασ(ίσει)/ ὡς καθός θέλη μας φανῆ κ(αί) τουτ(ο) με τόν ὄρκον τοῦ καθε/νός να ἦπῆ τήν ἀλήθεια οὕτως διωρίζωμαι πρός τό παρόν.//

Ἔγγραφο 6

Πράξι διαιτησίας τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1596 γιά τήν ἐπίλυση τῶν διαφορῶν μεταξύ τῶν ζωγράφων Ἰωάννη Προσαλέντη καί Ματθαίου Κάφρη.

Ἄνεκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό Α.Ν.Κ., Συμβ. Α.22, φ. 761v-762r.

+ Ἡμεῖς Ἰλ(ας) ὁ Μαυροκέφαλος κ(αί) Λεοναρδ(ος) ὁ Δελαρτ(ας)/ κριταί ἄλιτροι κ(αί)/ δε γιοῦρη θεμένοι κ(αί) ἠξιωμένοι παρά μισερ Ματθαίου Κάφρου/ κ(αί) μισέρ Ιω(ά)ν(νη) Προσαλεντ(η) εἶνα ἠδωμεν κ(αί) ἠκούσωμεν τήν δηαφορ(αν)/ αὐτῶν κ(αί) ἀπόφασ(ιν) δώσομ(εν) εἰς αὐτούς καθός η εξουσία ἡμ(ῶν) φενετ(αι)/ παρα κομπρομεσ(ου) αὐτῶν γυνωμέν(ο) εἰς τάς ἐμοῦ πράξεις. Ὅθεν/ δέ ἠκούσαμεν τήν ἀναζήτησ(ιν) τοῦ ἐνός μέρος κ(αί) τήν ἀπόκρισ(ιν) τοῦ ἐτέρ(ου) κ(αί) τα παντ(α) καλός ἐνοήσαμεν, ἠδωμεν δέ καί τό ἰν/στρουμεντ(ον) τῆς σηνδροφί(ας) αὐτῶν. καί ἐδώσαμε κ(αί) ὄρκον/ οἰκονηκόν μήπος κ(αί) ἔκρισαν ἕνας ἀπό τόν <ἕτερον> ἢ ἀπό/ τα κολῶρα ἢ και ἀπο σολδηά τῆς συνδροφί(ας) κ(αί) βουλώμεθ(α)/ δούναι τέλος τῆς αὐτῆς υποθέσεως Χ(ριστο)ῦ τό ὄνομα ἐπεκαλέσαμαι ἐξ οὔ βροῆ η πηγῆ τῆς δικαιουσύνης. κ(αί) οἱ δύο δια/ μιᾶς βουλῆς κ(αί) γνώμης κρήνωμαι σύμβη-βάζωμαι καί ἀποφασίζωμαι οὕτως ὅτι νά ἔνε χρεόστης ὁ ρηθ(εἰς) Προσαλέντ(ης) να δώσ(ει) καί πληρώσ(ει) εἰς διόριαν ὄλον τόν παρόντ(α) μήνα πρός τόν ρηθεντ(α)/ Κάφρου λήτρ(ας) ὁκτό ἡμης(ι) κ(αί) τοῦτο δια να ἠπάγη να σκουδάρη/ τό χρεός ὅπου ἦπε ὅτι του χρεοστον/ δηα τα προσωπατα ὅπου/ ἐπιση(αν) εἰς τόν ἅγιον Νικόλαον ἀλέως τρόπου μή δῆδωντας τα/ ἔως εἰς τήν ἄνωθ(εν) διοριαν να χρεόστῆ να τοῦ δῆδ(η) ὁ αὐτός Προσαλέντ(ης) ἀπό τι δουλία ἠθέλ(ε) δουλεύσ(η) ἀπό του νήν κ(αί) ἔμπροσθεν/ να του δηδ(η) τά ἡμης(ι) χωρίς τινός κρίσεως κ(αί) δίδωντ(άς) τα ὡς ἀν<ωθεν>// ἢ συμφωνία ὅπερ ἔχουν νά ἔνε κομεν(η) κ(αί) ἠλιωμένη, κ(αί) να ὦσ/ ἀπο του νήν κ(αί) ἔμπροσθεν ὁ καθε εἰς εἰς τήν εξουσία του τό εὔτι ἠθέλ(ε) δουλευσ(ει) τα δέ κολορ(α) ὅπου τούς ἠβρίζοντ(αι) να τα ἡμιάζονν εὐφημισίας. οὕτως δηορίζωμαι κ(αί) ἀποφασίζωμεν ἐν/ μηνί ὁκτοβρί(ου) ἰδ' αφ'στ^ο.

- + ἠλή(ας) Μαυροκέφ(α)λος παρ(ών) ησ την ανοθεν αποφ(α)σι.
- + ἐγῶ λεῶνᾶρδος Δεῶρτας παρῶν ἦς τήν ανοθ(εν) ἀπόφασ(ιν).
- + ἐγῶ μαθε(ος) ὁ Καφρηης μενο ευχαριστωμεν(ος) ος ἀνοθ(εν).
- + ἐγῶ Ιω(ά)ν(νης) Πρωσαλετης μενο εχαρηστημενος ωσανοθε.

Ἔγγραφο 7

Σύμβαση τῆς 28 Ἰανουαρίου 1599 γιά τήν ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Κοσμᾶ καί Δαμιανοῦ στό χωριό Στανοπουλάδες.

Ἄνεκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό Α.Ν.Κ., Συμβ. Κ.404, φ. 485r.

αφ' ἧς ημε(ε)ρ(α) κή του γεναρηου μηνος ἔσοθεν ναοῦ τον αγι(ον) και/ ἱαμα-
τηκόν Αναργήρον Κοσμᾶ και Δαμηάνου εις/ τὸ χορη(ον) τὸν
Στανοπουλάτον σηναχθέντες ὄλο/ τὸ ἀδελφάτο και ἐκτητόρη τῆς ἀνοθεν
μωνῆς/ παρ(όν) ὁμολόγησαν και εἶπαν ὅτη ἐσημφωνη/σαν μὲ τὸνς
παρ(ον)τας κῦρ Μηχαῖλ και τὸνς σηντροό/φους αὐτοῦ ἀγιογράφους ἀπο την
στερηα/ εις τηουτον τρόπον και σημφωνηα, ὑποσχομενος/ ὁ ἀνοθε κῦρ
Μηχαῖλ και ἡ σηντροόφη αὐτοῦ ὅτη/ να ἡστορήσοῦν και ἀγιογραφήσοῦν
τήν ἀνοθεν μον(ην)/ ἄλλην ὀλόγηρα ὄλους τὸνς τήχους ἀπὸ κάτου ε/ος
απάνο ος καθὸς ἦτον και προῖ ὀλόκληρη κ(αι)/ να ἦνε ὀμπληγαδ(η) να
κάμοῦν καλή τέχνη ψυφ(ί)δ(α)/ καλή. καλή και δια πλερομή και κόπον τον
ἡστορογράφον ὑπόσχετ(αι) ὄλο τὸ ἀδελφάτο και εκτη/τορες της ανοθ(εν)
μωνῆς να τὸνς δόσοῦν τόλορα ογ' το κάθε τολορο προς λιτρ(ες) ς'./ ἔτη ὀμο-
λογησαν και ὕπαν ὄλο το ἀδελφατο και/ εκτήτορες της ανοθ(εν)μωνῆς ὅτη
ὑποσχοητ(αι) να β[ση]θήσουν και δοσοῦν πρὸς την ανοθε μωνή δια [την]/
αυτην στόρηση πάσα σπήτη τολουρα ἀ προς [λίτρες ς']/ χωρης καμήαν ενα-
νηῶτητα και ουτος ὀμο[λο]γησαν υπο μαρτηρη(ας) μ(ισε)ρ Νικολαου
Τζᾶνσκλαβο[ν]ου και κῦρ Μηχαῖλ Μηχαλοπουλου.

στ. 6: την στερηά: μεταγενέστερη συμπλήρωση. Ἀρχικά εἶχε ἀφεθεῖ κενὸ στήν πράξη.

Ἔγγραφο 8

Συμφωνία τοῦ ἀγιογράφου Κωνσταντίνου Κόνταρη γιά τήν κατασκευή δύο εἰκόνων.
Ἄνεκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό Α.Ν.Κ., Συμβ. Κ.532, βιβλίο 111, φ. 13r-14r.

+ 1700 ημερα προτι του οκτοβριου μινος ιστην μονι του αγιου/ Ιωανου και
αγιας Παρασκευις κμιενι ιστες στερνες/ εχοντας χρια ο παρον οσιοτατος
ιερομονα/χος κυρ Νικοδομος Διμορις νιν δε ονομαζο/μενος Σταβρονικι-
τιανος απο διο ηκονισματα/ το ενα ιστορσις τις ηπεραγιας Θ(εοτο)κου με
τους ηκοσυ/ τεσερις ηχους και το αλο τον αγιον Διμη/τριον με δεκα μαρτυ-
ρια τα οπια να ησηη// και τα διο ιστην μεγαλοτιτα του ηκονισματος τις/ ηπε-
ραγιας Θ(εοτο)κου με τους ηχου σης οπου ηβρισκατε/ ιστο παρον κρεμα-
σμενη ιστον μηρηγο ιστο δε/ξιο μερος τις παρουνις μονις δια τουτο την
ση/μερον ο παρον sr Κοσταντινος Κονταρις αγιο/γραφος του ποτε sr

Νικολαου κατικος ιστην παρουσα/ χορα σηνενφονησε μετα του παροντος και ανοθεν/ οσιοτατου ιερομοναχου Διμορι και ηποσχετε/ να του καμι τα ανοθεν διο ηκονισματα ιστην μεγα/λοτιτα του ανοθεν ηκονισματος οπου ηβρίσκατε/ ιστην παρουσα μονη και να εχη τελιομενα αυτα/ ις διορια ολον τον ερχομενον μινα απρηλιον/ τον 1701 με πασα κοπον και εξοδον εδικον/ του και δια πληρομι τον αυτον διο ηκονισ/ματων εσηνενφονησαν τα αυτα μερη δακορδο/ να δοσι ο αυτος ιερομοναχος Διμορις του ανοθεν sr/ Κοσταντινου μετρητα ριαλια ηκοσι τεσερα no 24/ απανου ις τα οπια ελαβε ιστο παρον ο ανοθεν sr Κο/σταντινος απο τον ανοθεν οσιοτατον ιερομονα- χον/ Διμορι μετρητα δονκατα δεκα ασμιενια/ και τελιονοντας ο αυτος sr Κοσταντις τα ανοθεν διο/ ηκονισματα ιστην ανοθεν διορια ο αυτος ιερο- μο/ναχος του δινι εξουσια να τα δοσι και κονσενιάρη/ δια ονομα του του αποντος sr Στελ(ι)ού Γκογητζα σπι/τζηερι κατικος ιστην παρουσα χορα απο τον ο/πιον να λαβενη το ρεστο τα σολδια την ευχαριστηση/ του δια τα ανο- θεν διο ηκονισματα και ετζη/ ταισι και ηποσχετε ο αυτος sr Κοσταντις να α/τεντερι ολος διολου ος ανοθεν ις δεσμον τον παντιον/ του αγαθον και τα εξις εος την κονσενια τον ανοθεν/ διο ηκονισματων με εξεκαθαρισι οτι ανι- σοσ/ και ηθελε ελθι θανατος του ανοθεν sr Κοσταντη/ προην παρα να τελιοσι τα ανοθεν διο ηκονισματα// οπου ο θεος αυτο μι δοσι τοτε να εξετιμονετε/ εκινη η δουλια οπου ηθελε εχι καμομενι ιστα/ αυτα ηκονισματα απο εναν αγιογραφο και/ να ρεφαρι ενα μερος το αλο. και τουτο δια πατο/ εσπρεσο. και ουτος εσηνενφονισαν ενοπιον/ μαρτυρον του τιμιου sr Τζανετου Πετριτή/ του ποτε τιμιου sr Σπιρου και μαστρο Μπενετου/ Τζιολου βαφια κατικος ιστην παρουσα χορα.

Ἔγγραφο 9

Συμφωνία τοῦ ἀγιογράφου Δημητρίου Φόσκαλη μέ τούς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Ἄνυφαντή στό χωριό Καρουσάδες, γιά τήν ἀγιογράφηση εἰκόνων τοῦ τέμπλου.

Ἄνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό Α.Ν.Κ., Συμβ. Α.380, φ. 15ν-16ρ.

+ 1704 ημερα 2 του φεβρουαρηου μηνος ης/ το κανγγελο εμου νοταριου ο παρων sr Διμη/τρακης Φοσκαλης αghογραφοs συννεμ/φονησεν μετα τους παρόντες ιερομονα/χους κυρ Γρηγορήου Κοντη και sr Γηοργακη/ Ροδαβα οπήη σημβενουν ος κουμε/σηη της μονής του αγήου Νηκολαου Ανη/φαντη κημενη ης το χορηο τον Καρον/σαδον και γαρ υποσχεται ο ανοθεν sr Διμη/τρακης με καθεν λογηs κοπον του/ και με σανηδια εδικαν του και με καθεν αλη εξοδιαν εδικην του να// καμη τους δωδεκα αποστολους και/ το τρήμορφο του τελου της αυτής μονης/ ολος διολου της μονης τον αghων

Μπαντον/ οπου ηνε εδο ης την χορα. δουλεβοντας/ καλα και πηστα και να τα εχη καμομε/να και τεληομενα και τους τα δωση τελη/ τεληος ης διορηθια εως την ημερα του/ αγίου Λαζάρου του παροντος χρονου και/ δια τον κοπον και πλερομη αυτον/ εσημφονησαν να του δοσουν μετρητα/ ρεαλη ηκοση διο προς L. 10 το καθεν απανου ης τα οπηα ο ανοθεν sr Δημη/τρακης ελαβεν ης το παρον παρημον/ απο τους ανοθεν κομεσηους ης μετρητα/ ρεαληα εντεκα προς L. 10 το καθεν/ ησε δουκατα ασημενηα βενετηκα/ εντεκα και το ρεστο μουνεδα το δε/ ρεστο και αποπλερομην οπου ησην/ ετερα ρεαληα εντεκα υποσχονται/ να του τα δοσουν οταν ηθελε τους δο/ση και κονσενηαρη την ανοθεν δουληαν και/ μην κανοντας τα ης την ανοθεν διορηθια/ να ηνε υποσχομενος ο ανοθεν sr Δημητρα/κης να πλερονη δια πενα ης την/ ανοθεν μονην του αγηου Νηκολαου κερη/ λητρεις δεκα του πεζου και τουτο δια πατο/ εσπρεσο ανευ τηνος εναντηοτητος/ ης δεσμον και τα εξης και ουτος συνεμφο/νησαν παροντων μαρτυρων του ευλαβεστατου παπα/ κυρ Κοσταντή Σκορδιλη και του τημήου/ sr Νηκολαου Φεστα του ποτε τημήου sr Παουλου.-

Ἔγγραφο 10

Πράξη τῆς 5 Αὐγούστου 1731. Συμφωνία τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης τοῦ Γεωργίου Παλαιοχωρίτη μέ τόν ζωγράφου Εὐστάθιο Κορτέση γιά τήν ἀγιογράφηση τοῦ τέμπλου τοῦ ναοῦ τοῦ Ταξιάρχου Συναράδων.

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό Συμβ. Κ.481, φ. 147v-148r.

Τη αυτη ημερα ηστο κανγγελο εμου νοταρηου, ο παρον εβλαβεστατος ιερεας κυριος Γε/οργιος Σολομον, σηνβενοντας κε δια ονομα του αποντος ευγιενου sr Τζαμ/πατιστα Μοτζαναγα κουμμεσαρι τεσταμενταριου του ποτε sr Γεοργιου Πα/λεοκορητι δοτορου κε ηστην παρουσιαν του παροντος λογιωτατου κυριου Γριγο/ριου Φλορου αρχημαντροπη συνεφονισε μετα του παροντος sr Ευσταθιου/ Κορτεσι του ποτε Μιχελη αγιογραφος κατικος Κοριφον κε γαρ ηποσχετε/ ο ανοθεν sr Κορτεσης να καμι με καθε κοπον κε εξοδον ειδικον του δωδεκα/ αποστολους κε το τρημορφο οπου γηνοντε ολλα κοματια δεκαπεντε/ να ινε με σανιδια λαρζηνα, με χριαφια φηνο, κε με κολορα φια κε/ η φιγουρες ολλες να ηνε επι θρονου, να ηνε καλα δουλεμενα, τα οπια/ σερβηρονν δια το τεμπλο το κενουριο οπου εγηνε ηστην μονι του παν/μεγηστου Ταξιαρχου ηστο χοριο Σηναραδον τα οπια ηποσχετε ο αντος/ sr Κορτεσης να τα δωση κε κονσενιαρη ολλα τελιομενα του ανοθεν εβλαβεστατου Σολομου ης διορηθια εως ολλον τον ερχομενον σεπτεβριον/ του παροντος χρονου, κε δια πλερομη του δια τα αυτα δεκαπεντε ηκο/νισματα εσινι-βαστισαν να του δοσι ο ανοθεν εβλαβεστατος Σολομος τζεκι/νηα χριασα

πεντε ολο ολο κε ουχη αλο ακοντο ηστα οπια ελαβε ηστο/ παρον ενοπιον ημον απο τον ανοθεν εβλαβεστατον Σολομον τζεκινια χρισα/ τρια, τα δε ετερα τζεκινια διο να του τα δοσι οταν του κονσενιαρι τουσ/ ανοθεν αποστολους κε τριμορφο, κε μη πιοντας κε ατεντεροντας ο αυτος/ sr Κορτεσης ηστα παντα ολος διολου ος ανοθεν να μενι ηποσχομενος ησε/ ολα τα δανα κε ιντερεσα ης δεσμον τον παντιον του αγαθον, και τα εξησ/ κε ουτος ενοπιον μαρτιρον sr Γεοργιος Παλαδας του sr Μποροτολου// δοτορου αναγνωστις κε κιο Αθανασις Βασιλακις του ποτε παπα Νικολαου εκ χοριο Ζιγο.-

Ἔγγραφο 11

Πράξη τῆς 23 Αὐγούστου 1733. Συμφωνία τοῦ ζωγράφου Τζανέτου Παουλίνη μέ τόν κτήτορα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους Πόλεως γιά τήν ἀγιογράφηση τῶν εἰκόνων τοῦ τέμπλου.

Ἄνεκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό Α.Ν.Κ., Συμβ. Α.105, βιβλίο 25, φ. 23rv.

+ 1733 τριαντα τρῆς ἡμέρα 23 ἦτη ηκοσιτρῆς τοῦ Αὐγούστου μινός, εἰς τήν μονήν/ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Χαραλάμπους νεοστή ἀνακενισμένη, ὁ παρόν sr Τζαν/νέτος Παουλίνης ζωγράφος σινενφόνισε μετά τοῦ παρόντος ὀσιοτάτου ἱερομο/νάχου Ἰωακίμ Ἀρμένη γιούς πατρονάτου κτιτορου, και νικοκίρι τῆς παρούσης/ και ἄνωθεν ἁγίας μονῆς, και ὑπόσχετε ὁ αὐτός Παουλίνης μέ κάθε ἔξοδον/ και κόπον ἐδικόν του νά ζωγραφίση ὄλαις ταῖς φιγούραις τοῦ τέμπλου τῆς αὐτῆς ἐκ/κλισίας, ἦγουν τά τρία δεσποτικά, δόδεκα ἀποστόλους, τρίμορφο, σταυρόν/ και ἔσε τοῦ αὐτοῦ σταυροῦ κάνοντας ὄλλα τά σανίδια ἀπό ἐδικόν του, ὁμοῖος και τόν/ σταυρόν κομπάνιον ὁσάν τῆς Θεοτόκου Μαντρακιότισας, ὅσον δέ νά ἤθελε ζωγραφίση/ και ὄλλο τό τέμπλο τῆς αὐτῆς ἐκκλισίας ὁμοιο ὁσάν ἐκίνο τοῦ μοναστηρίου/ Ἁγίας Ἐκατερίνας ἐδώ εἰς τήν χώραν. Ἀκομεί και ταῖς δύο ποδιαῖς ὁποῦ ἦναι ὑπο/κάτο τοῦ Χριστοῦ και τῆς Παναγίας, ἡ ὁποῖα ζωγραφία νά ἦναι ὄλλη μέ χρ/σάφη φίνο, ἔξο ἀπό ταῖς αὐταῖς ποδιαῖς. βάνοντας ἀρχήν νά δουλέβη ὁ αὐτός/ sr Τζανέτος ἀπό τήν αὔριον, και νά ἐξακολουθή κοντίνονα τήν αὐτήν ζωγραφία ἐδώ εἰς τήν ἡδιαν ἐκκλισίαν χορίς νά λήψη οὔδε ποσός μέ κάθε/ ἐπιμέλιαν ἐμπιστοσίνην, και φόβον θεοῦ καθῶς ἦναι ἡδιον τῆς αὐτῆς/ ἐπιστήμης, και καλῶν ζωγράφων. Καί διά πλιρομήν πάσης λογῆς ἔξοδον ὁποῦ μέλη/ νά κάμη ὁ αὐτός sr Τζαννέτος, ὅσον και διά τόν κόπον του εἰσινβάσισαν ὄλλο// ὄλλο διά μετριτά ρεάλια προς L.10 τό καθέν τριάντα και οὐχῦ ἄλλο ἀκόντο εἰς τά/ ὁποῖα εἰς τό παρόν ἐνόποιον ἡμῶν ἔλαβε ὁ ἀναγεγραμμένος sr Τζανέτος ἐκ χιρός/ τοῦ ἄνωθεν ἱερομονάχου τζεκίνη χρισό ἔνα. Καί τήν ἔξοδον ὁποῦ καμνη χρία/ ἦσε χρυσάφη, και κολόρα νά ἤθελε τήν πλιρόνη ἀπό βολάν εἰς βολάν ὁ ἄνωθεν/ ἱερομόναχος ἀκόντου τοῦ

αὐτοῦ Παουλίνῃ εἰς τό ἄνοθεν παζάρι, καί τελιόνοντας τά/ πάντα εἰς διο-
ριάν ὄλον τόν Νοέμβριον τοῦ παρόντος χρόνου νά τοῦ δίδῃ τό ἐναπολιφθέν
εἰς ὅτῃ ἤθελε ἔχει δοσμαίνο δια κοντο δικό του εἰς τό ἄνοθεν χρυσάφη/
κολόρα, καί ἄλλο, καί μέ τήν μπονιφικατζιόν τοῦ τζεκινίου ἐνός ὁποῦ εἰς τό
παρόν/ ἔλαβαι, καί οὕτως ἐσινφόνισαν, καί εὐχαριστίθισαν, καί ὑπόσχετε ὁ
ἄνοθεν Παου/λίνης εἰς τήν διορίαν ὡς γέγραπται νά ἐνεργίση, καί πύση ὄλος
διόλου ὡς ὑποσχ/έθη, καί λίποντας ὄχη μόνον νά διαμένη ὑποσχόμενος εἰς
τα δάνα καί ἰντερέ/σα ὁποῦ ἤθελαι ρισεντίρι ὁ αὐτός κυριος ἱερομόναχος
ἀμή νά πλιρόνη δια κον/τά ἀσμπάθιστα εἰς τόν ναόν τοῦ ἁγίου καί θαυμα-
τουργοῦ Σπυρίδωνος δουκάτα δέκα/ ἀπό L. 6 τό ἕνα ἔτση διά πάτο ἐσπρέ-
σο, ὑπό μαρτυρίας τοῦ Δημήτρι Κοροναζίκι/ τοῦ Ζαφύρι, καί Δημήτρι
Λανγγαδίτη τοῦ Ἴηλα κάτικοι εἰς τήν παρούσαν χώραν.-

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- A.N.K.: Ἀρχεῖα Νομοῦ Κέρκυρας.
- A.N.K., A.E.Δ.: Ἀρχεῖα Νομοῦ Κέρκυρας, Ἀρχεῖο Ἐγκωρίου Διαχειρίσεως. Φάκελοι: 213, 224 καὶ 231 (ῥ. Θ. Ζωοδόχος Πηγὴ, Καστελλάνοι Μέσης).
- A.N.K., Ἀρχεῖο Θρησκείας I. Φάκελοι: 242.
- A.N.K., Δ.Σ.: Ἀρχεῖα Νομοῦ Κέρκυρας, Διάφοροι Συμβολαιογράφοι. Φάκελοι: 3.10 (Βρανᾶς Φλώρος). - 4.7 (Ἀγαπητὸς Πέτρος). - 7.3 (Αὐλωνίτης Γεώργιος).
- A.N.K., E.Δ.: Ἀρχεῖα Νομοῦ Κέρκυρας, Ἐνετική Διοίκηση. Φάκελοι: 456, 458.
- A.N.K., E.E.: Ἀρχεῖα Νομοῦ Κέρκυρας, Ἐγγραφα Ἐκκλησιῶν. Φάκελοι: 5 (ῥ. Θ. Ἀγραφῶν). - 52 (Ἁγία Παρασκευή, Βαρυπατάδες). - 195 (Ἅγιος Γεώργιος, Καρουσάδες). - 214 (ῥ. Θ. Σηπλαιώτισσα, Πόλη). - 234 (Ἅγιος Δημήτριος, Πόλη). - 333 (ῥ. Θ. Παλαιοκαστρίτσα). - 352 (ῥ. Θ. τῶν Μαμάλων). - 450 (Ἅγιος Νικόλαος τῆς Πέτρας, Περιθία). - 502 (ῥ. Θ. τῶν Ἀσωμένων, Πάγοι).
- A.N.K., Ἐνετ.: Ἀρχεῖα Νομοῦ Κέρκυρας, Ἐνετοκρατία. Φάκελοι: 2, 41, 53, 57, 61, 90.
- A.N.K., Μ.Π.: Ἀρχεῖα Νομοῦ Κέρκυρας, Μεγάλοι Πρωτοπαπάδες. Φάκελοι: 23.
- A.N.K., Συμβ.: Ἀρχεῖα Νομοῦ Κέρκυρας, Συμβολαιογραφικά. Φάκελοι: A.105 (Ἀνδρώνης Σπυρίδων). - A.380 καὶ 392 (Ἀσημόπουλος Σπυρίδων). - B.66 (Βασιλᾶς Ἀντώνιος). - B.75 (Βερβιτσιώτης Ἰωάννης). - B.94 (Βλάσης Βασίλειος). - B.176 (Βρανανίτης Πέτρος). - B.177-178 (Βρανανίτης Θεόδωρος). - B.206 καὶ 209 (Βρσιινιώτης Λεονάρδος). - Γ.54-55 (Γκλαβᾶς Μιχαήλ). - Γ.87 (Γουναρόπουλος Νικόλαος). - Δ.5 (Δαλέγενας Χριστόδουλος). - Θ.10 (Θεοφύλακτος Σπυρίδων). - Κ.233 (Κανακάρης Δημήτριος). - Κ.319 (Κεφαλλονίτης Γεώργιος). - Κ.404 (Κοντομάρης Σταμάτιος). - Κ.481 (Κουβαρᾶς Δανιήλ). - Κ.532 (Κουβαρᾶς Νικόλαος). - Λ.22 (Λεπενιώτης Φίλιππος). - Μ.29 (Μανάτος Εὐστάθιος). - Μ.176 (Μεταλληνός Στυλιανός). - Μ.187 (Μεταξᾶς Γαλιανός). - Μ.188 (Μεταξᾶς Ζαχαρίας). - Μ.196 (Μεταξᾶς Νικόλαος). - Μ.225 (Μοναστηριώτης Δημήτριος). - Μ.327 (Μπούμπλιας Ἀρσένιος). - Π.2 (Παγανόπουλος Μάρκος). - Π.40-41 (Παλατιανός Φώτιος). - Π.213 (Πετρίτσης Νικόλαος). - Π.350 (Προβατᾶς Ζαφείρης). - Ρ.17 (Ραρτοῦρος Ἀλέξιος καὶ Νικόλαος). - Ρ.26 (Ρίχης Στυλιανός). - Σ.147 (Σπόγγος Πέτρος). - Τ.11 (Τοξότης Μανουήλ). - Τ.25 (Τριαντάφυλλος Σπυρίδων). - Τ.53

- (Τρουμπάτζης Άλέξιος και Δημήτριος). - Τ.145 (Τυροφάς Νικόλαος). - Φ.21 (Φόρτιος Λεονάρδος). - Χ.18 (Χαμάλης Άλέξανδρος).
- ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ, Εικόνες: Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ, Εικόνες τής Κέρκυρας, Άθήνα 1990.
- ΚΑΖΑΝΑΚΗ, Ειδήσεις: ΜΑΡΙΑ ΚΑΖΑΝΑΚΗ-ΛΑΠΠΑ, Ειδήσεις από αρχειακές πηγές για τή ζωγραφική και τούς ζωγράφους στην Κέρκυρα τόν 16ο αιώνα, *Δελτίον Χριστιανικής Αρχαιολογικής Έταιρείας* 13 (1985-1986) 293-300.
- ΚΑΖΑΝΑΚΗ, Μπαθάς: ΜΑΡΙΑ ΚΑΖΑΝΑΚΗ-ΛΑΠΠΑ, Ειδήσεις για τόν ζωγράφο Θωμά Μπαθά (1534-1599) από τό νοταριακό αρχείο τής Κέρκυρας, *Δελτίον τής Ιονίου Ακαδημίας* 1 (1976) 124-138.
- ΚΑΠΑΔΟΧΟΣ, Ναοί: Δ. ΚΑΠΑΔΟΧΟΣ, Ναοί και μοναστήρια Κέρκυρας - Παξών και Όθωνών στά μέσα του ή αιώνα (Σύμφωνα μέ ανέκδοτα έγγραφα του Ιστορικού Αρχείου Κέρκυρας), Άθήνα 1994.
- ΚΑΡΥΔΗΣ, Άδελφότητα: ΣΠ. ΚΑΡΥΔΗΣ, Όρθόδοξες αδελφότητες και συναδελφικοί ναοί στην Κέρκυρα (15ος-19ος αϊ.), Άθήνα 2004.
- ΚΟΛΛΑΣ, Νήσος Α΄: Χ. ΚΟΛΛΑΣ, Ή νήσος τών Κορυφών τόν 16ο αιώνα από μαρτυρίες του Ιστορικού Αρχείου Κέρκυρας, τ. Α΄: "Υπαιθρος και Νησιά, Κέρκυρα 1994.
- ΚΟΛΛΑΣ, Νήσος Β΄: Χ. ΚΟΛΛΑΣ, Ή νήσος τών Κορυφών τόν 16ο και 17ο αιώνα από μαρτυρίες του Ιστορικού Αρχείου Κέρκυρας, τ. Β΄, Κέρκυρα 1996.
- ΛΥΚΙΣΣΑΣ, Έστία: ΜΙΧ. ΛΥΚΙΣΣΑΣ, Ή Κέρκυρα έστία μεταβυζαντινής άγιογραφίας, Άθήνα 1960.
- ΜΕΛΕΝΤΗ, Ειδήσεις: ΜΑΡΙΑ ΜΕΛΕΝΤΗ, Αρχειακές ειδήσεις για τή ζωγραφική εικόνων στην πόλη τής Κέρκυρας τόν 18ο αιώνα, στό: *Άνθη Χαρίτων*, Βενετία 1998, σ. 317-339.
- ΜΕΛΕΝΤΗ, Προσθήκες: ΜΑΡΙΑ ΜΕΛΕΝΤΗ, Προσθήκες στό Λεξικό τών Έλλήνων Ζωγράφων μετά τήν Άλωση (1450-1830) - Ζωγράφοι εικόνων και ζωγραφική τέχνη στην Κέρκυρα, στίς άρχές του 19ου αιώνα, *Περί Ιστορίας* 3 (2001) 133-180.
- ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Έπιδράσεις: Γ. ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Φλαμανδικές έπιδράσεις στην μεταβυζαντινή ζωγραφική, Προβλήματα πολιτιστικού συγκρητισμού, τ. Α΄, Άθήνα 1998.
- ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΑΚΡΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ, Ή παρουσία του ζωγράφου Θεόδωρου Πουλάκη στην Κέρκυρα, *Κρητικά Χρονικά* 28-29 (1988-1989) 212-223.
- ΤΖΙΒΑΡΑ, Σχολεία: ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΤΖΙΒΑΡΑ, Σχολεία και δάσκαλοι στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα (16ος-18ος αϊ.), Άθήνα 2003.
- ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ, Ζωγράφοι: Μ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ, "Έλληνες ζωγράφοι μετά τήν

άλωση (1450-1830), τ. 1, Άθίνα 1987.

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ-ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζωγράφοι: Μ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ - ΕΥΓΕΝΙΑ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Έλληνες ζωγράφοι μετά τήν άλωση (1450-1830), τ. 2, Άθίνα 1997.

RIASSUNTO**TESTIMONIANZE ARCHIVISTICHE SULL'ATTIVITÀ DI PITTORI E
SULLA DECORAZIONE DI CHIESE IN CORFÙ**

Il materiale archivistico presentato in questo lavoro proviene principalmente dal fondo notarile dell' Archivio Storico di Corfù e riguarda il periodo che va dalla seconda metà del XV alla prima metà del XIX sec., con informazioni su un considerevole gruppo di iconografi presenti e attivi allora nell' isola, e altre informazioni riguardanti il programma iconografico, totale o parziale, delle chiese locali.

Il lavoro è diviso in due unità, con la presentazione degli artisti e delle chiese in ordine alfabetico. La prima comprende le informazioni che riguardano i disegni o gli impegni assunti dai giuspatronati o gli officianti per la decorazione delle loro chiese, nonché le indicazioni di affreschi o di immagini sacre anonime. La seconda unità presenta gli iconografi e la loro rispettiva attività.

Alla fine, sono riportati l' indice cronologico degli artisti, quello delle chiese e l' appendice dei documenti.

SPYROS KARYDIS